

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI BAĞLAMINDA
TRT BELGESELLERİNİN İNCELENMESİ VE
INFOGRAFİKLERLE GÖSTERİLMESİ**

Gözde GEDİK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN

Şubat, 2023

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI
BAĞLAMINDA TRT BELGESELLERİNİN
İNCELENMESİ VE INFOGRAFİKLERLE
GÖSTERİLMESİ

Hazırlayan
Gözde GEDİK

Danışman
Prof. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bağlamında TRT Belgesellerinin İncelenmesi ve İnfografiklerle Gösterilmesi**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

02/02/2023

İmza

Gözde GEDİK

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Gözde GEDİK
	Numarası	190682109
	Anabilim Dalı	Temel Eğitim
	Programı	Sınıf Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bağlamında TRT Belgesellerinin İncelenmesi ve İnfografiklerle Gösterilmesi
Tez Savunma Sınav Tarihi		02.02.2023
Tez Savunma Sınav Saati		10.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI BAĞLAMINDA TRT BELGESELLERİNİN İNCELENMESİ VE İNFOGRAFIKLERLE GÖSTERİLMESİ

Gözde GEDİK

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

Şubat, 2023

Danışman: Prof. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN

Bu araştırmanın amacı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler açısından TRT belgesellerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri TRT belgesellerinin dokuz farklı kategorisinden 2019-2022 yıllarını kapsayan ve en çok izlenen 492 bölümünden olacak şekilde ölçüt alınarak seçilen 135 bölümle elde edilmiştir. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. TRT Belgeselleri bu araştırmada doküman olarak ele alınmıştır. Araştırmada amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler hem tablolarla verilmiş hem de infografik tasarlanarak gösterilmiştir. Araştırma sonucunda infografiklerle gösterilen TRT belgesellerinin Sosyal Bilgiler dersi öğretimine yardımcı olacak, derslerin verimliliğini arttıracak eğitsel bir araç olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilendirme yapılan kategori TRT belgesellerinden Bilim Teknoloji ve Doğa-Gezi kategorisindeki belgeselleridir. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuca göre tüm belgesel kategorileri bazında, kazanımlar açısından en fazla ilişkilendirmeye sahip olan öğrenme alanı İnsanlar Yerler ve Çevreler olmuştur. Tüm belgesel kategorileri incelendiğinde kazanımlar açısından en fazla ilişkilendirme “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımıyla yapılmıştır. İncelenen tüm belgesel kategorilerinde “SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.”, “SB. 4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.”, “SB.4.1.5.” Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.”, “SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü sosyal etkinlikleri önerir.”, “SB.4.3.2. Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.” ve “SB.4.7.2. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” kazanımları en az ilişkilendirilebilen kazanımlar olmuştur. Mekanı algılama becerisi TRT belgesellerinde en çok ilişkilendirilen beceri iken, en az ilişkilendirilebilen becerilerin finansal okuryazarlık ve kanıt kullanma becerileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. TRT belgeselleri değerler açısından incelendiğinde en fazla ilişkilendirilebilen değer çalışkanlık değeri olurken, en az ilişkilendirilebilen estetik ve dürüstlük değerleri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Belgeseller, 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı, döküman inceleme, infografik, nitel araştırma

ABSTRACT

ANALYSIS OF TRT DOCUMENTARIES ACCORDING TO SOCIAL STUDIES CURRICULUM AND DISPLAY WITH INFOGRAPHICS

Gözde GEDİK

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF BASIC EDUCATION**

February, 2023

Advisor: Prof. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN

The aim of this study is to examine TRT Documentaries in terms of learning fields, acquisition, skills and values in the 4th grade Social Studies Curriculum. Qualitative research method was used in the research and the research was carried out with the design of case study, one of the qualitative research methods. The data of the research was obtained with 135 episodes from 9 different categories of TRT documentaries covering the years 2019-2022 and selected as criteria from 492 most watched episodes. In the research, document analysis, one of the qualitative data collection methods, was used. TRT Documentaries were used as documents in this research. The criterion sampling method, one of the purposive sampling methods, was used in the research. The data were analyzed with the content analysis method. The data obtained are presented both in tables and in an infographic design. As a result of the study, it was discovered that the selected documentaries could be utilised as an educational tool to support Social Studies course teaching. In the research, the category that I did not go with all learning areas in the Social Studies Curriculum is the TRT documentaries in the Science-Technology and Nature-Trip category. According to the findings from the data obtained, the learning field which demonstrated the highest level of association considering the 'acquisition' concern was found as "People, Places and Environments". When all documentary categories were examined, the highest level of association in terms of acquisition was generated through Social Studies 4.3.1 "It makes inferences about the location of any place around it." type of acquisition. In all documented categories reviewed "SS.4.1.1. Puts himself in the shoes of other individuals with different characteristics.", "SS.4.1.5. Respects the different characteristics of other individuals.", "SS.4.6.3. Suggests social activities that it deems necessary in school life.", "SS. 4.3.2. Draws a sketch of the spaces used in daily life." and "SS. 4.7.2. Comprehends Turkey's relations with its neighbors and other Turkic Republics." gains were the least attributable gains. When documentary categories were investigated with regard to skills, the most associated skill was perception of space and the least one was discovered as financial literacy and using evidence. When documentary categories were investigated with regard to values, the most associated value was industriousness, and the least were aesthetic and honesty.

Key Words: Documentaries, 4th grade social studies curriculum, infographic, qualitative research, document review

ÖN SÖZ

Hızla gelişen ve değişen teknolojinin öğretim faaliyetlerine de yansması teknolojik araçlardan uzak bir eğitimin düşünülemez hale gelmesine sebep olmuştur. Temel eğitim olan ilkokulda eğitimciler çocukların gelişim düzeylerini göz önünde bulundurarak dersleri çeşitli öğretim araçlarıyla zenginleştirmeye ve birden çok duyu organına hitap edecek şekilde düzenlemeye çalışmaktadırlar. Bu bakımdan eğitim öğretimde kullanılacak kalıcı öğrenmeler sağlayacak materyaller ve eğitsel araçlara ihtiyaç vardır. Bu araştırmada TRT belgeselleri 2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının öğeleri olan öğrenme alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler bağlamında incelenerek infografiklerle gösterilmiştir. Bulgulardan hareketle belgesellerin Sosyal Bilgiler dersi öğretimine yardımcı bir araç olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Hem lisans ve hem de yüksek lisans eğitimde ve tez aşamasının bitmesine kadar geçen süre boyunca süreci kolaylaştıran ve keyifli hale getiren, desteğini her zaman hissettiğim, vizyonuyla, bilgisiyle, akademik deneyimleriyle ve insani değerleriyle kendisini örnek aldığım, benim için her zaman yol gösterici olan ve danışmanım olmasının ayrıcalığını her daim hissettiğim değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez jürimde yer alarak önerileriyle araştırmama katkı sağlayan kıymetli öğretmenlerim Doç. Dr. Ahmet YAMAÇ ve Doç. Dr. Sibel YAZICI'ya çok teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan, hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, attığım her adımda daima yanımda olan ve benim için her zaman her şeyin en iyisini isteyen biricik anneme ve babama sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca sevgisini ve arkamdaki desteğini her zaman hissettiğim canım ağabeyime ve yengeme de sonsuz teşekkürler. İyi ki varsınız.

Son olarak eğitim hayatım boyunca değerli bilgileriyle gelişmemi sağlayan, öğretmenlik mesleğini hakkıyla yerine getirmemde üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime, tez sürecimde doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlayan arkadaşlarıma ve sevgisiyle her an yanımda olan, varlığıyla güç veren erkek arkadaşımaya çok teşekkür ederim.

Gözde GEDİK
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK VE BİLMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖNEMİ VE İLKOKULDAKİ ROLÜ	8
2. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER DERSİ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	10
3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ARAÇ, GEREÇ VE YÖNTEMLER	22
3.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN GÖRSEL ARAÇLAR.....	24
3.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN GÖRSEL-İŞİTSEL ARAÇLAR	26
3.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN BASILI ARAÇLAR	27
4. BELGESEL.....	27
4.1. BELGESELİN TANIMI VE TARİHÇESİ	27
4.2. BELGESELLERİN AMACI VE ÖZELLİKLERİ	28
5. DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE BELGESELLERİN TARİHİ.....	28
5.1. DÜNYA’DA BELGESELİN TARİHİ	28
5.2. TÜRKİYE’DE BELGESELİN TARİHİ	29
5.3. İÇERİK AÇISINDAN BELGESEL TÜRLERİ	29
5.3.1. Haber Belgeselleri	30
5.3.2. Gezi-Doğa Belgeselleri	30
5.3.3. Araştırma Belgeselleri	30
5.3.4. Bilimsel Belgeseller	30
5.3.5. Tarih Belgeselleri.....	31
5.3.6. Dramatik Belgeseller	31
5.3.7. Spor Belgeselleri	31
5.3.8. Savaş Belgeselleri.....	31
5.3.9. Toplumsal Belgeseller	31
6. BELGESELLER VE SOSYAL BİLGİLER DERSİ	31
7. İNFOGRAFİK	33
7.1. İNFOGRAFİK NEDİR?	33
7.2. İNFOGRAFİKLERİN ÖNEMİ	34
7.3. İNFOGRAFİKLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ	34

7.4. İNFOGRAFİĞİN KULLANIM ALANLARI	35
7.5. EĞİTİMDE İNFOGRAFİKLERİN KULLANIMI VE ÖNEMİ.....	36
7.6. İNFOGRAFİKLERİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE KULLANIMI	37
8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	38
8.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	38
8.1.1. Öğrenme Alanlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar	38
8.1.2. Kazanımlara Yönelik Yapılan Çalışmalar	40
8.1.3. Becerilere Yönelik Yapılan Çalışmalar	41
8.1.4. Değerlere Yönelik Yapılan Çalışmalar	42
8.1.5. İnfografiklere Yönelik Yapılan Çalışmalar	43
8.1.6. Belgesellere Yönelik Yapılan Çalışmalar	45
8.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	47
8.2.1. Değerlere Yönelik Yapılan Çalışmalar.....	47
8.2.2. İnfografiklere Yönelik Yapılan Çalışmalar	47
8.2.3. Belgesellere Yönelik Yapılan Çalışmalar	49

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	51
1.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ	51
2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	52
3. VERİLERİN TOPLANMASI	56
4. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ	57
4.1. GEÇERLİK VE GÜVENİLİRLİK.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ	60
1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN İNSAN HİKÂYESLERİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	62
1.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN DOĞA- GEZİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	65
1.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN LEZZET KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	68
1.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN MACERA KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	71
1.5. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN POPÜLER KÜLTÜR KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	74

1.6. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN TARİH KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	75
1.7. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN BİLİM TEKNOLOJİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	77
1.8. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN SUÇ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	79
1.9. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN KÜLTÜR ANTROPOLOJİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ	80
2. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ KAZANIMLAR AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ	83
3. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ BECERİLER AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ	116
4. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ.....	146
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	173
KAYNAKÇA	185
EKLER DİZİNİ.....	201

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler ve Değerler	13
Tablo 2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar	14
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Öğrenme Alanları ve Yıllara Göre Durumu.....	15
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Beceriler ve Yıllara Göre Durumu.....	18
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler ve Yıllara Göre Durumu ...	21
Tablo 6. Öğrenme Alanlarında Yer Alan Kazanım İlişkilendirmelerinin Belgesellerdeki Dağılımları.....	61
Tablo 7. Öğrenme Alanlarının İnsan Hikâyeleri Belgesellerine Göre Dağılımı	63
Tablo 8. Öğrenme Alanlarının Doğa- Gezi Belgesellerine Göre Dağılımı	66
Tablo 9. Öğrenme Alanlarının Lezzet Belgesellerine Göre Dağılımı	69
Tablo 10. Öğrenme Alanlarının Macera Belgesellerine Göre Dağılımı	71
Tablo 11. Öğrenme Alanlarının Popüler Kültür Belgesellerine Göre Dağılımı	75
Tablo 12. Öğrenme Alanlarının Tarih Belgesellerine Göre Dağılımı	76
Tablo 13. Öğrenme Alanlarının Bilim Teknoloji Belgesellerine Göre Dağılımı	78
Tablo 14. Öğrenme Alanlarının Suç Belgesellerine Göre Dağılımı	80
Tablo 15. Öğrenme Alanlarının Kültür Antropoloji Belgesellerine Göre Dağılımı	81
Tablo 16. Belgesel Kategorilerindeki Kazanımların Dağılımı	84
Tablo 17. Belgesel Kategorilerindeki Becerilerin Dağılımı	116
Tablo 18. Belgesel Kategorilerinde Becerilerin İlişkilendirme Frekansları	118
Tablo 19. Belgesel Kategorilerindeki Değerlerin Dağılımı	146
Tablo 20. Belgesel Kategorilerinde Değerlerin İlişkilendirme Frekansları.....	147
Tablo 21. Kazanım, Beceri ve Değerlerin Belgesellerde Yer Alma Frekansları.....	171

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Edward Dale’ nin Yaşantı Konisi	23
Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyaller	24
Şekil 3. George Rorick’in Tasarladığı Hava Durumu İnfografiği.....	35
Şekil 4. Belgesel Kategorileri.....	52
Şekil 5. Verilerin Toplanması ve Analiz Süreci.....	57
Şekil 6. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları.....	60
Şekil 7. Öğrenme Alanlarının Belgesellere Göre Dağılımı.....	61
Şekil 8. İnsan Hikâyeleri Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi	63
Şekil 9. İnsan Hikâyeleri Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi.....	64
Şekil 10. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına İlişkin Örnek	65
Şekil 11. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına İlişkin Örnek	65
Şekil 12. Doğa- Gezi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi	66
Şekil 13. Doğa-Gezi Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi.....	67
Şekil 14. Doğa-Gezi Belgeselleri ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı.....	68
Şekil 15. Lezzet Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi.....	69
Şekil 16. Lezzet Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi.	69
Şekil 17. Lezzet Belgeselleri ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı	70
Şekil 18. Macera Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi	71
Şekil 19. Macera Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi	72
Şekil 20. Su Savaşları Belgeseli ile Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı	73
Şekil 21. Popüler- Kültür Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi	74
Şekil 22. Tarih Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi.....	75
Şekil 23. Tarih Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi...	76
Şekil 24. Bilim Teknoloji Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi.....	77
Şekil 25. Bilim Teknoloji Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi.....	79
Şekil 26. Suç Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi	79
Şekil 27. Suç Kategorisi ile Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı	80
Şekil 28. Kültür Antropoloji Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi	81
Şekil 29. Kültür Antropoloji Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi.....	82
Şekil 30. Kültür Antropoloji Belgeselleri ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı	83
Şekil 31. Kazanımların Belgesellere Göre Dağılımı	85
Şekil 32. SB.4.3.1. Kazanımı ile Belgesel Kategorileri	86
Şekil 33. Belgesel Kategorileri ve İçerdikleri Kazanım Sayıları	87
Şekil 34. Yiyeceğin Serüveni Belgeselinin 4.3.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri	88
Şekil 35. Belgesellerin 4.3.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	89
Şekil 36. Usta Eller Masalı Belgeselinin 4.5.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	90
Şekil 37. Çıracık Belgeselinin 4.5.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	91
Şekil 38. Belgesellerin 4.5.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	92
Şekil 39. Dünyada Çocuk Olmak Belgeselinin 4.7.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri	93
Şekil 40. Belgesellerin 4.7.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	94

Şekil 41. Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu Belgeselinin 4.3.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	95
Şekil 42. Belgesellerin 4.3.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	96
Şekil 43. İzler ve Çizgiler Belgeselinin 4.1.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	97
Şekil 44. Belgesellerin 4.1.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	98
Şekil 45. Dünyada Çocuk Olmak Belgeselinin 4.7.4. Kazanımına İlişkin Örnekleri	99
Şekil 46. Belgesellerin 4.7.4. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	100
Şekil 47. Anadolu'da Yaşam Belgeselinin 4.3.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri	101
Şekil 48. Belgesellerin 4.3.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	102
Şekil 49. Belgesellerin 4.5.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	103
Şekil 50. Belgesellerin 4.2.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	105
Şekil 51. Belgesellerin 4.2.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	106
Şekil 52. Belgesellerin 4.4.4 Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	107
Şekil 53. Belgesellerin 4.4.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	108
Şekil 54. Belgesellerin 4.2.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	109
Şekil 55. Belgesellerin 4.6.4. Kazanımına İlişkin Bulguları.....	110
Şekil 56. Belgesellerin 4.1.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	111
Şekil 57. Belgesellerin 4.1.4. ve 4.1.5. Kazanımlarına İlişkin Örnekleri.....	112
Şekil 58. Belgesellerin 4.6.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	113
Şekil 59. Belgesellerin 4.3.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	114
Şekil 60. Belgesellerin 4.7.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri.....	115
Şekil 61. Becerilerin Belgesellere Göre Dağılımı	120
Şekil 62. Belgesel Kategorileri ve İçerdikleri Beceri Sayıları	121
Şekil 63. Belgesellerin Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Örnekleri	123
Şekil 64. Büyük Düşler Büyük İşler Belgeselinin İşbirliği Becerisine İlişkin Örneği.	124
Şekil 65. Belgesellerin İşbirliği Becerisine İlişkin Örnekleri.....	125
Şekil 66. Yiyeyeğin Serüveni Belgeselinin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Örneği.....	126
Şekil 67. Belgesellerin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Örnekleri	127
Şekil 68. Belgesellerin Konum Analizi Becerisine İlişkin Örnekler.....	128
Şekil 69. Belgesellerin Araştırma Becerisine İlişkin Örnekleri	130
Şekil 70. Belgesellerin İletişim Becerisine İlişkin Örnekleri	132
Şekil 71. Belgesellerin Problem Çözme Becerisine İlişkin Örnekleri	134
Şekil 72. Başka Bir Öykü Belgeselinin Gözlem Becerisine İlişkin Örnekleri.....	135
Şekil 73. Karar Verme Becerisi ve Belgeseller	136
Şekil 74. Belgesellerin Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Örnekleri.....	137
Şekil 75. Belgesellerin Öz Denetim Becerisine İlişkin Örnekleri.....	138
Şekil 76. Belgesellerin Harita Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Örnekleri	139
Şekil 77. Belgesellerin Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Örnekleri	140
Şekil 78. Belgesellerin Girişimcilik Becerisine İlişkin Örnekleri.....	141
Şekil 79. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi İle Belgeseller	142
Şekil 80. Yenilikçi Düşünme Becerisi İle Belgeseller	143
Şekil 81. Belgesellerin Finansal Okuryazarlık Becerisine İlişkin Örnekleri.....	145
Şekil 82. Değerlerin Belgesellere Göre Dağılımı.....	149
Şekil 83. Belgesel Kategorileri ve İçerdikleri Değer Sayıları	150
Şekil 84. Belgesellerin Çalışkanlık Değerine İlişkin Örnekleri	152
Şekil 85. Belgesellerin Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekleri.....	153
Şekil 86. Belgesellerin Aile Birliğine Önem Verme Değerine İlişkin Örnekleri.....	155
Şekil 87. Belgesellerin Sevgi Değerine İlişkin Örnekleri	157
Şekil 88. Belgesellerin Saygı Değerine İlişkin Örnekleri	159

Şekil 89. Belgesellerin Dayanışma Değerine İlişkin Örnekleri	160
Şekil 90. Belgesellerin Duyarlılık Değerine İlişkin Örnekleri	161
Şekil 91. Belgesellerin Yardımseverlik Değerine İlişkin Örnekleri.....	162
Şekil 92. Belgesellerin Bilimsellik Değerine İlişkin Örnekleri.....	163
Şekil 93. Belgesellerin Vatanseverlik Değerine İlişkin Örnekleri	164
Şekil 94. Belgesellerin Özgürlük Değerine İlişkin Örnekleri	165
Şekil 95. Belgesellerin Bağımsızlık Değerine İlişkin Örnekleri	166
Şekil 96. Belgesellerin Eşitlik Değerine İlişkin Örnekleri	167
Şekil 97. Belgesellerin Barış Değerine İlişkin Örnekleri	168
Şekil 98. Belgesellerin Tasarruf Değerine İlişkin Örnekleri	169
Şekil 99. Belgesellerin Estetik Değerine İlişkin Örnekleri	170

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.: Aktaran

DSH: Dokuz Sekiz Haber

Ed.: Editör

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

METK: Milli Eğitim Temel Kanunu

NCSS: National Council For The Social Studies

TDK: Türk Dil Kurumu

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

GİRİŞ

İnsan yaşama gözlerini açtığı andan itibaren yaşadığı çevreyi ve çevresinde meydana gelen değişimleri öğrenmeye, merak duymaya başlar. İnsanda var olan bu merak duygusu öğrenmeye başlamanın harekete geçmesine sebep olmuştur. Öğrenme insanın kendi başına gerçekleştirebileceği bir eylem olduğu gibi dış etkenler tarafından desteklenerek de meydana gelebilmektedir. Eğitim ise öğrenmenin meydana gelmesinin bir yoludur. Eğitim bir insanın, toplumda yerini alabilmesi için kendisini geliştirmesine yardım etmektir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022). Yüksel ve Sağlam (2014) eğitimi belli hedefler doğrultusunda insanların yetiştirilmesini sağlayarak, topluma adapte olmalarını kolaylaştıran bilgi, değer ve becerilerin tamamı olarak tanımlamıştır.

Okul öğrencileri yaşama hazırlayan bir kurum olması açısından çok önemlidir. İlkokulda öğrenilecek bilgiler ve verilecek beceriler, öğrencilerin üst öğretim basamaklarında ve yaşamları boyunca kullanacakları bilgi ve becerilerin alt yapısını oluşturur. Temel eğitim adı verilen bu eğitim öğrencilerin nitelikli birer birey olabilmelerinde ve gerçek hayatı öğrenmelerinde çok önemlidir (Arabacı, 2005).

Günümüzde hazırlanan eğitim programları da bu bağlamda bireyleri iyi bir şekilde yetiştirerek dünyadaki gelişmelere ve değişmelere ayak uydurabilmelerini hedeflemektedir. Öğretim programları eğitim programlarının hedeflerini doğru bir şekilde yetiştirmeleri noktasında ortaya çıkmıştır. Eğitimin her kademesinde, tüm sınıf düzeylerinde kazandırılması istenilen temel değer ve becerilerin, bireysel farklılıkların ön planda tutulmasıyla hazırlanan programlar öğretim programlarıdır. Öğretim programlarından birisi olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da öğrencilerin milli ve manevi değerleri bilen, sorumluluk sahibi, bilinçli ve kültürlü bireyler olarak yetiştirilmesini hedefler (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Sosyal Bilgiler Öğretim programının hedeflerine ulaşabilmesinde Sosyal Bilgiler derslerinin işleniş şekli önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinin en temel amacı öğrencilerin var oldukları çevreye, içindeki bulundukları topluma ve toplumsal olaylara karşı duyarlı, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirilmesini sağlamaktır (Aykaç, 2007). Ders içi ve ders dışı çeşitli materyaller ve araçlarla zenginleştirilen Sosyal Bilgiler dersleri programın hedeflerine hizmet ederek Sosyal Bilgiler derslerini daha verimli hale getirmektedir. (MEB, 2018) Sosyal Bilgiler derslerinin öğrenciler üzerinde daha etkili olması adına edebi ürünler, tarihi ve teknolojik kaynaklar, müzik, tiyatro ve sinema gibi çeşitli görsel

ve işitsel öğretim araçlarıyla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Görsel ve işitsel bakımdan kalıcı öğrenmeler sağlayabilecek, etkili öğretim aracı olarak kullanılabilir olan belgesellerin de Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılması öğrencilere pek çok yarar sağlayacaktır. Öğrencileri ders kitaplarında veya sınıf ortamlarında karşılaşamayacakları olaylar ve insanlarla karşı karşıya getiren belgeseller, görsel ve işitsel formları sayesinde izleyene birden çok bakış açısı sunar (Marcus & Stoddard, 2009). İlgili derse ve konuya uygun şekilde seçilen belgeseller, teknolojik uygulamalar ile harmanlandığında değerli bir eğitim materyali haline gelebilirler (Barbas, Paraskevopoulos & Stamou, 2009). Son yıllarda eğitimsel değeri fark edilen, araştırmalar yapılan ve üzerinde çalışılan bir diğer araç ise infografiklerdir. Görselliğin ön planda olduğu infografikler, içinde bulunduğumuz dijital çağda etkili içerik üretilen ve içerik biçimlerini akıcı bir şekilde aktarabilen araçlardır (Smiciklas, 2012). Karmaşık halde olan bilgilerin ve soyut kavramların görseller aracılığıyla bir bütün haline getirilmesini sağlayan infografikler, bilgileri sade ve anlaşılır hale getirmesi açısından bilgi aktarmada son derece etkili birer materyallerdir (Doğru, 2019).

Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji gibi birçok disiplini barındıran, soyut konuların ve kavramların olduğu bir derstir (Tokcan, 2015). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde gizil öğrenmeler sağlayabilecek belgesellerin ve bilgiyi daha anlaşılır hale getirebilecek infografiklerin kullanılmasının derslerin etkili ve verimli olması açısından önemli olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle araştırmanın 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bağlamında TRT belgesellerinin incelenerek infografikler aracılığıyla gösterilerek öğretmenlere birer kaynak olması amaçlanmıştır. Tezin ilk bölümünde yerli ve yabancı alanyazından yararlanılmış ve araştırmanın kuramsal çerçevesi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümü araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu ve analiz edilirken kullanılan yöntem oluşturmıştır. Üçüncü bölümde ise TRT belgesellerinin 2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bağlamında incelenmesiyle elde edilen verilerin infografiklerle gösterilmesiyle bulgular elde edilmiş, sonuçlar tartışılmış ve bu doğrultuda ilgili araştırmacılar ile uygulamaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

a. Problem Durumu

Bireylere belirlenen hedefler doğrultusunda bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması eğitim sayesinde olur (Fidan, 2012). Eğitim ülkemizde okul öncesinde başlar ve ilkokulda devam eder. Eğitim öğretim faaliyetlerinin temelini oluşturan

ilkokulda amaçları önceden belirlenmiş öğretim programlarına uygun bireyler yetiştirmek hedeflenir (Ergin, 2006). İlkokul düzeyinde yerini alan Sosyal Bilgiler dersi de belirli hedefleri olan öğretim programıyla karşımıza çıkmaktadır. Milli, manevi, evrensel değerleri bilen, yaşam biçimi haline getiren duyarlı bireyler yetiştirmek 2018 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın hedefleri arasındadır (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler dersinde tarihine ve milli kültürüne sahip çıkan, yaşadığı çevreyi tanıyan, toplum için sorumluluk alabilen, insanlara saygılı bireyler yetiştirilmesi amaçlanır (Tuncil Can, 2017). Farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle oluşan Sosyal Bilgiler dersi bireyleri sorgulayan, problem çözebilen, insani değerleri yüksek iyi birer vatandaş olarak yetiştirmeye çalışır (Barth, 1993). Bireylerin çocukluktan itibaren iyi birer vatandaş olarak yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi gibi derslerin yanı sıra ailelerin ve medya kurumlarının da desteği çok önemlidir.

Günümüzde hızla gelişen ve değişen teknolojiye ayak uydurulması için genç nüfus başta olmak üzere tüm toplumun bilgiye ulaşabilme, aktif kullanabilme, eleştirel düşünebilme gibi niteliklerle donatılması ve bunların davranış olarak kazandırılması gerekmektedir (Sağlam ve Kürüm, 2005). Davranışların değiştirilmesi, yeni davranış kazandırılma süreci öğrenme ile ilgilidir (Fidan, 2012). Her birey doğası gereği farklıdır. Bireysel farklılıkların çeşitli yetenek, zekâ ve ön bilgiye ortam hazırlaması öğrenme ortamlarının zenginleştirilmesi adına önemlidir (Jonassen, 1986).

Bireyler yalnızca kitaplardan ya da kendilerine doğrudan sunulan bilgiler sayesinde öğrenme gerçekleştirmezler. Bu doğrultuda bireylerin kendi öğrenmelerinde aktif rol almalarına, araştırmalarına, sorgulamalarına ortam hazırlanmalıdır. Günümüzde internet ortamlarına erişimin kolay olması, interneti etkili bir öğrenme aracı haline getirmektedir (Güler vd., 2017; Kesayak, 2017). Prensky (2001) öğrencilerin istedikleri bilgilere kısa sürede internet sayesinde ulaşabilmelerinin verimli bir öğrenme gerçekleştireceğini belirtmiştir. Öğrenilenlerin görsel ve işitsel yollarla desteklenmesi, bilginin kalıcılığının artırılması açısından önemlidir (Torun, 2011). Sosyal Bilgiler dersinde farklı öğrenme araçlarının kullanılması derslerin daha verimli hale gelerek zenginleşmesine yardımcı olur. MEB (2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında derslerin öğretiminde uygun konu ve kazanımlarda çeşitli görsel ve işitsel araçlardan yararlanılmasının önemini vurgulamıştır.

Derzyan (2019) ilkokul çağındaki çocuklara görsel şekilde sunulan bilgilerin öğrenmeyi daha etkili hale getireceğini belirtmiştir. Görsel ve işitsel materyallerin derslerde kullanılması öğrencilerin derse karşı dikkatlerini çekme ve dersleri daha zevkli hale getirme noktasında önemlidir. Bu doğrultuda belgeseller gerçek hayatla öğrenciyi buluşturan, görsel ve işitsel formlarıyla öğrencilerin dikkatini çeken etkili öğrenme araçlarıdır. Sommerauer ve Müller (2014) derslerde belgesel kullanımının öğrencilerin birden çok bakış açısı kazanarak olaylara ve durumlara her açıdan bakabilme yeteneği kazanmalarına yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Bu noktadan hareketle araştırmada, 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değerlerin TRT belgesellerinde yer verilme durumları belirlenmeye çalışılmıştır.

b. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler bağlamında TRT belgesellerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarının TRT belgesellerinde yer alma durumu nedir ve öğrenme alanlarının belgesellerdeki dağılımı infografiklerle nasıl gösterilebilir?

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımların TRT belgesellerinde yer alma durumu nedir ve kazanımların belgesellerdeki dağılımı infografiklerle nasıl gösterilebilir?

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan becerilerin TRT belgesellerinde yer alma durumu nedir ve becerilerin belgesellerdeki dağılımı infografiklerle nasıl gösterilebilir?

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin TRT belgesellerinde yer alma durumu nedir ve değerlerin belgesellerdeki dağılımı infografiklerle nasıl gösterilebilir?

c. Araştırmanın Önemi

Piaget, ilkokul çağındaki çocukların soyut olay ve durumları anlayıp içselleştirme noktasında güçlük çektiklerini belirtmiştir. İlkokulda dersler çocukların içinde bulundukları gelişim dönemi göz önüne alınarak, somut ve ilgi çekici şekilde tasarlanmalıdır (Aykaç ve Adıgüzel, 2011; Kasapoğlu, 2013). Belgesel gerçek

hayatlardan izler taşıması, öğrencileri farklı dünyalara götürmesi ve somut öğrenmelere yol açması sebebiyle Sosyal Bilgiler derslerinde yararlanılacak eğitsel birer araçtır. Belgeseller her ne kadar eğitsel bir misyon taşımaları da bilgileri görsel ve işitsel bir formda sunarak soyut bilgilerin somut bir şekilde öğrenilmesinde etkili oldukları için Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılmaları öğrencilerin öğrenmesinde ve gelişiminde yararlı olabilir. Birçok alanda olduğu gibi hızla yaşanan teknolojik gelişmeler, eğitim hayatında da teknolojinin yer almasının gerekliliğine ortam hazırlamıştır. Bilgilerin daha kolay ve akıcı bir şekilde aktarılmasında görselliği ile ön plana çıkan infografikler son yıllarda eğitimciler tarafından tercih edilmeye başlanmıştır.

Alanyazında belgesellerle ilgili yer alan araştırmaların çoğu belgesel sinema ve belgesellerin toplumsal etkilerini araştırmaya yöneliktir. Bunların başında Güzel Sanatlar, Sahne ve Görüntü Sanatları, Radyo ve Televizyon alanları gelmektedir. Belgesellerin eğitsel açıdan incelenmesiyle ilgili sayısı az olan çalışmalar çoğunlukla öğrencilerin akademik başarılarını araştırmaya yöneliktir. Karaçayır (2022) Sosyal Bilgiler derslerinde infografik kullanımının öğrenci başarısı ve ders tutumuna olan etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. Kököz (2019) infografiklerin Coğrafya öğretiminde akademik başarıya olan etkisini araştırmıştır. Çaka (2018) araştırmasında infografiklerin öğrencilerin başarı, bilişsel yük ve motivasyonları üzerindeki yansımalarını incelemiştir. Alanyazında yapılan bu çalışmalar yorumu destekler niteliktedir. Belgesellerin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılmasına yönelik bir çalışmaya alanyazında rastlanmamıştır. Alanyazın incelendiğinde infografiklerle ilgili eğitim alanında yapılan çalışmaların son yıllarda önem arz ettiği görülmektedir. Taşdemir (2022) 4. Sınıf Fen Bilimleri dersinde infografiklerin öğrencilerin tutum, motivasyon ve başarılarını araştıran bir çalışma yapmıştır. Çoruk (2022) infografikle tasarlanan etkinliklerin öğrencilerin çeşitli becerilere etkisini araştırmıştır. Kavas (2022) infografik kullanımının öğrencilerin görsel okuma becerilerine etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. Alanyazındaki bu çalışmalar son yıllarda eğitimde infografik kullanımının önem arz ettiğini destekler niteliktedir. Bilgilerin somutlaştırılmasına imkân sağlayan infografikler daha çok farklı alanların konusu olmuştur. İnfografiklerin eğitim faaliyetleriyle birlikte yer alması öğrencilerin derse karşı tutumlarının artmasına, bilginin organize ve akıcı bir şekilde öğretilmesine yarar sağlayarak beraberinde öğrencilere pek çok beceriyi kazandıracaktır (Yıldırım, 2018). İnfografiklerin derslere dâhil edilmesi sonucu öğrencilerin başarı ve tutumları

araştırılmış; fakat infografikler aracılığıyla belgesellerin analiz edilmesi, öğrencilere neler kazandırabilecekleri ve öğretmenlere kaynak olabilecek birer materyal olmalarıyla ilgili bir çalışmaya alanyazında rastlanmamıştır.

18. Milli Eğitim Şurası kararlarında medyanın değer ve beceri öğretiminde kullanılmasının gerekliliğinden bahsedilerek, değer ve beceri kavramlarının üzerinde durulmuştur (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB), 2020). Bu noktadan hareketle belgeselleri Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının öğeleri olan öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değer gibi unsurlarıyla inceleyen ve incelemeleri yaparken infografiklerden yararlanan kapsamlı bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Alanyazındaki eksiklik ve ilkökul öğrencilerinin gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak görsel ve işitsel açıdan dikkat çekici belgesellerin eğitsel birer kaynak olabileceği düşünülmüştür. 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değerler bağlamında belgesellerin ilişkili olduğu durumların analizinin infografiklerle gösterilmesinin Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde öğretmenlere birer kaynak olacağı ve öğrencilerin de derslerde belgesel kullanımında etkin bir öğrenme gerçekleştirecekleri düşünülerek böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Seçilen belgeseller öğrencilerin içinde yaşadığı çevreyi, farklı kültürleri, başka yaşamları ve toplumsal olayları öğrenmelerini sağlayarak farklı bakış açıları kazanmalarına yardımcı olacaktır.

Yapılan araştırma sonucunda alanyazında bu şekilde kapsamlı bir çalışma olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın ilgili alanyazına ve Sosyal Bilgiler dersinin öğretimine katkı sağlayacağı ayrıca öğretmenlere de derslerini eğitim araçlarıyla zenginleştirilmesi açısından kaynak olabilmesi noktasında faydalı olabileceği düşünülmektedir.

d. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma TRT belgesellerinin 9 farklı belgesel kategorisinin (insan hikâyeleri, doğa-gezi, lezzet, bilim teknoloji, suç, macera, tarih, kültür antropoloji, popüler kültür) her birinden seçilen 15'er bölümle sınırlıdır. Belgesel kategorilerinde seçilen tüm belgeseller araştırma kapsamında izlenmiş ve analiz edilmiştir. Belgeseller sadece 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına bağlı kalınarak incelenmesi esas alınmıştır. Belgesellerin öğretim programında yer alan öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değerler ile ilgili içeriğe sahip olma durumu araştırılmıştır.

e. Tanımlar

Öğrenme Alanı: Birbiriyle ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak sunulduğu, öğrenmenin organize edildiği bir yapıdır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7 öğrenme alanı (Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılar) çerçevesinde oluşturulmuştur (MEB, 2018).

Kazanım: İlk kez 2005 yılında programlarda yerini alan, öğrencinin merkezde bulunduğu ve kendi öğrenmesini üstlendiği bir anlayış benimseyen kazandırılması önemli olan hedef davranışlardır (Tuncil Can, 2017).

Beceri: Bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştığı zorluklar ve olumsuzluklarla baş edebilmesini sağlayan, aldığı sorumlulukların üstesinden gelebilmesini yardımcı olan yetkinliklerdir (Prajapati, Sharma & Sharma, 2017).

Değer: Bireylerin yaşamlarında ışık olan, onlara yol gösteren toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından kabul gören temel ilkelerdir (Schwartz, 1992' den akt. Sagiv & Schwartz, 2000).

Belgesel: Temelini gerçek yaşamdan alan, kendine has bir perspektif ile olayları ve durumları izleyiciyle buluşturan, belgelere dayanan görsel ve işitsel formlarıyla öne çıkan yapımlardır (Nichols, 2017).

İnfoğrafik: Bilginin görsel formlarda somutlaştırılmasını sağlayan, sade ve kısa bir şekilde iletilmesine yardımcı olan, birden çok duyuya hitap eden tasarımsal bilgi grafikleridir (Smiciklas 2012).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖNEMİ VE İLKOKULDAKİ ROLÜ

Toplum farklı dil, din ve ırktaki insanların temel çıkarlarını sağlamak adına bir arada yaşadığı yapı olarak tanımlanmaktadır. Bir toplumun kendini devam ettirebilmesi için sürekli gelişmesi ve kalkınması gerekmektedir. Sorumluluk sahibi bireyler toplumun sürekli gelişip kalkınmasına yardımcı olarak nitelikli bir toplumu oluştururlar. Nitelikli toplumlarda bireyler küçük yaşlardan itibaren sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel açılardan çok yönlü eğitilerek geliştirilirler (Cılga, 1999). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi bireylerin küçük yaştan itibaren çok yönlü eğitilmesinde önemli derslerden biridir. Sosyal Bilgiler dersi bireyi toplumun içinde yetiştiren ve bireyin sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirmesine yardımcı olan bir derstir. Bu ders bir yandan bireylerin yaşamlarını, geçmişlerini ve geleceklerini konu edinip, diğer yandan ise bireyin çevresini nasıl etkileyip ve çevresinden nasıl etkilendiğini konu edinmektedir (Shamsi, 2004).

Her birey yaşadığı toplumun doğal bir üyesi olduğu için gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerler bireye kazandırılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla kazandırılacak bilgi, beceri, tutum ve değerler bireyin yaşadığı topluma uyum sağlamasına ve yaşamı boyunca karşılaşacağı zorluklarla mücadele etmesine yardımcı olacaktır (Kabapınar ve Baysal, 2004). Toplumların kültürlerini benimseyip, özümseyen ve bunu gelecek nesillere aktaran bireyler uluslarının devamlılığını sağlayan iyi birer vatandaşlardır (Hesse, Müller & Ruß, 2008). Toplumsal kişilik kazanmış, görev ve sorumlularını bilen bilinçli bireyler yetiştirmekte Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacıdır (Sözer, 2008). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi kültürünü benimseyen ve devamlılığını sağlayan sorumluluk bilincine sahip nitelikli vatandaşlar yetiştirilmesinde kilit rol oynar.

Sosyal Bilgiler dersi öğrencileri hayata hazırlayan bir derstir. Eğitim-öğretim sürecinde temel basamak olarak adlandırılan ilkokullar bireyi ortaöğretim basamağına hazırlamasının yanında bireyin temel bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerileri kazanmasına ve geliştirmesine yardımcı olur (Tanrıverdi, Polat ve Apak, 2005). Eğitim sayesinde öğrenciler çeşitli kültürlerin incelenerek benimsenmesini, toplum içinde sosyalleşmeyi ve insan ilişkilerini öğrenirler (Savage & Armstrong, 1996). Bir çocuğun

güncel olayları takip ederek çevresini yakından tanınması, toplumsal sorunların çözümünde rol alarak toplumsallaşmayı öğrenmesi Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla gerçekleştirilebilir (Deveci, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinin temelini bilgi, beceri, değerler ve inançlar oluşturur (Maxim, 2006). Bu ders öğrencilerin gelişim düzeylerine, hazır bulunuşluklarına, ilgi ve ihtiyaçlarına göre temelden şekillenir (Kabapınar, 2009). Sorumluluklarının farkında olan vatandaşlar yetiştirmek her milletin nihai amacı olduğu için Sosyal Bilgiler dersi bu amaca bireyin temel eğitiminden itibaren hizmet eder (Zarillo, 2016). Ayrıca bu derste analiz, problem çözme, iletişim ve aktif katılım gibi 21.yüzyıl becerileri de öğretilmektedir (Burz & Marshall, 1998).

Sosyal Bilgiler ders içeriğinde bireyin karşılaşabileceği güçlükler geçmiş, bugün ve gelecek ile ilgili olgu ve olayların harmanlanarak, bilgi ve becerilerini küresel bakış açısıyla kullanabileceği şekilde verilmelidir (Merryfield & Remy, 1995). Bu amaç çerçevesinde bireyler sorunların farkında olup, olası çözüm yollarını ele almayı öğrenirler (Preston, 1974). Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin topluma karşı iyi bir vatandaş olmasını, yaratıcılık ve eleştirel düşünme gibi becerileri kazanmasını, demokratik toplumların ihtiyacı olan değerleri öğrenmesini ve sosyal katılım becerilerini geliştirmesine yardımcı olur (Chapin, 2006).

Sosyal Bilgiler dersinin çevresine duyarlı, farkındalık düzeyi yüksek, çeşitli alanlarda bilgi, beceri ve tutum sahibi bireyler yetişmesinde büyük rol oynadığı Dünya’da ve ülkemizde yapılan çeşitli tanımlarda belirtilmektedir (Patrick, 1999; Balbağ, Gürdoğan-Bayır ve Ersoy, 2017).

Sosyal Bilgiler dersinin en kapsamlı tanımını NCSS (1993) toplumda rollerini bilen, kültürel farkındalığa sahip, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, anayasa, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din, sosyoloji ve bunların yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden yararlanarak mantıklı karar verebilen genç ve nitelikli bireyler yetiştiren bir ders olarak yapmıştır.

Ülkemizde MEB (2005) Sosyal Bilgiler dersini bireyin sosyal çevresindeki etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında yetiştiren, bireyi çeşitli alanlarda geliştiren bir ilköğretim dersi olarak tanımlamıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin öğrenciyi merkeze alarak, sürecin bir parçasıymış gibi öğrenme ortamları oluşturmaları gerekmektedir. Bilgilerini kendilerinin

yapılandırdıkları, görüşlerini bağlantılar kurarak mantıklı bir şekilde yapılandırabildikleri derslerde öğrenciler toplumdaki rollerini bilen bireyler olarak yetişmektedirler (Gallavan & Kottler, 2012).

Sosyal Bilgiler dersi tüm bunların yanı sıra toplumla ilişkili ve farkındalık düzeyi yüksek bireyler yetiştirmek adına ilkokul için son derece önemli bir derstir.

2. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER DERSİ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Günlük yaşamda insanlar düşünce ve görüşlerini sözlü olarak ifade etmek için iletişime ihtiyaç duyarlar. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin birbirleriyle iletişim kurarak, diğer insanlarla ortak yanlarını görmelerine, farklı kültürleri anlamalarına yardımcı olan bir derstir (Zarrillo, 2004). Sosyal Bilgiler dersi pek çok disiplini içinde barındırdığından, öğrencilerin geçmiş, bugün ve gelecek kavramlarını anlayıp, sentezlemelerinde bir köprü görevi üstlenmektedir (Goodman & Adler, 1985).

Sosyal Bilgiler öğretim programı hızla gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlayabilen, karşılaştığı problemler karşısında eleştirel düşünebilen, sorumluluk bilinci gelişmiş etkin vatandaşlar yetiştirmek adına eğitimde son derece önemli bir programdır (Öztürk, 2012).

Cumhuriyet öncesi dönemde Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) zamanında ilkokul programlarında Tarih ve Coğrafya derslerinin kapsamında Sosyal Bilgiler dersi okutulmuştur (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra Tevhid-i Tedrisat kanunuyla eğitime verilen önem artmış, Türkiye Cumhuriyeti’ne iyi vatandaşlar yetiştirmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Aslan, 2011).

1924 yılında ülkemizin ve toplumun ihtiyaçlarına uygun insan tipi yetiştirmek amacıyla, çeşitli ülkelerin eğitim sistemleri incelenerek, derslerin amaçlarının belli olduğu planlı bir öğretim programı hazırlanmıştır. Bu programın temel amacı Türkiye Cumhuriyeti’ni daha ileriye taşıyacak, cumhuriyet ideolojisini benimsemiş aydınlık nesiller yetiştirmektir (Binbaşioğlu, 1999; Sönmez, 1991).

1926 yılında hazırlanan programa günümüzde Sosyal Bilgiler dersi kapsamında bulunan Tarih, Coğrafya, Hayat Bilgisi gibi disiplinler eklenmiştir. Bu programda öğrencilerin gelişim süreçleri ve toplumla bağlantılı olmaları önemsenmiştir (Cicioğlu, 1985).

1936 programında farklı yöntem teknikler kullanılarak ezbere dayalı eğitim sisteminden uzaklaşmaya çalışılmıştır (Seval, 2005). 1948 programında öğrenciler birer birey olarak önemsenmiş, öğrencilerin kişiliklerini her açıdan geliştirmek adına amaçlar daha ayrıntılı hazırlanmıştır. (Tertemiz, 2000; Arslan, 1999).

1962 yılında Toplum ve Ülke İncelemeleri mihver ders kabul edilmiş ve ünitelendirilerek hazırlanmıştır. İlkokul programları arasında en uzun ve önemli olan 1968 programında Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin adı Sosyal Bilgiler dersi olarak değiştirilmiştir (Keskin, 2012).

1998 yılında hazırlanan program 1968 programıyla paralellik göstermektedir. Bu program bilgiyi önemserken, beceri ve değer gibi boyutları göz ardı etmiştir (Baysal, 2005; Çatak, 2015).

2005 yılında Millî Eğitim Bakanlığı köklü bir değişim içine girerek, eski programlarda var olan davranışçı eğitim yaklaşımının ezberci eğitim sistemine yönelik olduğu gerekçesiyle yerini yapılandırmacı eğitim yaklaşımına bırakması konusunda çalışmalar yapmıştır. Hızla gelişen ve değişen dünyada bilgiyi yapılandıranın öğrenciler olmasına adına, zamanın ihtiyaçlarına yanıt bulacak, problemleri çözmede yeterli olacak bir program dünyadaki eğitim sistemleri incelenerek uzman, akademisyen ve öğretmenlerin görüşleri de dikkate alınarak yenilenmiştir (Sözen ve Ada, 2018; Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005; Çatak, 2015).

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programıyla ara disiplin, kazanım, öğrenme alanı, değer öğretimi gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımı temelinde şekillenen bu programda farklı disiplinleri birbirleriyle ilişkilendiren tematik yaklaşım ön plana çıkmaktadır (Tay, 2017; Çoban ve Akşit, 2018). Bu program Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Üretim Dağıtım ve Tüketim, Bilim Teknoloji ve Toplum, Gruplar Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Güç Yönetim ve Toplum, Zaman Değişim ve Süreklilik olmak üzere 9 öğrenme alanından oluşmaktadır.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında adil olma, bilimsellik, barış, saygı ve hoşgörü gibi doğrudan verilecek değerler ve Atatürkçülük konuları da göze çarpan bir yeniliktir. Ayrıca bilginin kalıcılığını arttırmak ve öğrencilere kolaylık sağlamak adına değerlerin, becerilerin ve ara disiplinlerin hangi ünite veya konularla ilişkilendirileceği açıkça belirtilmiştir (Gürdoğan Bayır vd., 2016; Çoban ve Akşit, 2018).

Özetle 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı öğrencinin kendi düşünceleri ve deneyimleri sonucunda öğretmen rehberliğinde kendi bilgilerini yapılandırdıkları, bilgiyi geçmiş deneyimleriyle ilişkilendirip kalıcılığını arttırdıkları esnek bir programdır.

2012 yılında hazırlanan öğretim programı 12 yıllık zorunlu eğitim sisteminden etkilenecek, yenilenmiştir. İlkokul 4. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin yanı sıra İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi de okutulmaya başlanmıştır (Çatak, 2015).

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı, 2012 yılında yaşanan ufak bir değişiklikten sonra 2015 yılında güncellenmiştir. 2015 Sosyal Bilgiler öğretim programı hazırlanırken 2005 yılında programda var olan bazı öğrenme alanları kaldırılmış, yerlerine Küresel Bağlantılar, İnsan ve Mekân, Ekonomi ve Sürdürülebilirlik öğrenme alanlarıyla program revize edilmiştir.

Öğretim programlarını çağın koşullarına uygun hale getirmek adına 2017 yılında yoğun çalışma gösterilmiştir. 2017 yılında hazırlanacak program için Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı internet sayfası üzerinden öğrenci ve veliler görüş ve önerilerde bulunmuşlardır (ERG, 2017).

2017 taslak programında öğrenciler toplumsal ve evrensel gelenekleri nesilden nesile aktaracak birer köprü konumunda görülerek bu doğrultuda disiplinler arası bir program hazırlanmaya çalışılmıştır. 2017 taslak programında örnek bulgulardan birisi şöyledir:

“Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir” (MEB, 2018, s. 10).

Örnek bulgu incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin farklı disiplin alanlarıyla bütünleşerek işlenmesinin önemi göze çarpmaktadır. Kaymakçı (2015) 2005 yılı öğretim programında benimsenen öğrenciyi merkezde tutan yaklaşımın 2017 taslak programında da devam ettirildiğini belirtmiştir. 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren pilot uygulaması yapılan 2017 taslak programı paydaşların verdikleri dönütler sonrasında üzerinde çalışmalar yapılarak 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programı oluşturulmuştur (TTKB, 2018). Yenilenen 2018 öğretim programında vizyon ve temel yaklaşım bakımından pek değişiklik olmazken, öğrenme alanları, kazanım, değer ve beceri

sayılarında değişiklik yaşanmıştır. Programda yer alan kazanımlar, beceriler ve değerler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler ve Değerler

Temel Beceriler	Değerler
Araştırma	Adalet
Çevre okuryazarlığı	Aile birliğine önem verme
Değişim ve sürekliliği algılama	Bağımsızlık
Dijital okuryazarlık	Barış
Eleştirel düşünme	Bilimsellik
Empati	Çalışkanlık
Finansal okuryazarlık	Dayanışma
Girişimcilik	Duyarlılık
Gözlem	Dürüstlük
Harita okuryazarlığı	Estetik
Hukuk okuryazarlığı	Eşitlik
İletişim	Özgürlük
İş birliği	Saygı
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	Sevgi
Kanıt kullanma	Sorumluluk
Karar verme	Tasarruf
Konum analizi	Vatanseverlik
Medya okuryazarlığı	Yardımseverlik
Mekânı algılama	
Öz denetim	
Politik okuryazarlık	
Problem çözme	
Sosyal katılım	
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	
Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma	
Yenilikçi düşünme	
Zaman ve kronolojiyi algılama	
Toplam	27
	18

Kaynak: MEB, 2018.

Tablo 1’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 27 temel beceriden ve 18 değerden oluşmaktadır. Hızla gelişen ve değişen çağa bireylerin daha iyi uyum sağlayabilmesi için 2005 programında belirlenen becerilerin sayısı yeni programda arttırılmıştır.

Yenilenen programda dersin etkisini arttırabilmek ve kalıcılığı sağlamak adına okuryazarlık kavramı sıkça vurgulanmaktadır. Okuryazarlık okuma yazma becerilerinin yanı sıra bilgiyi benimseyip, günlük hayatta kullanmak gibi yeterlilikleri de içermektedir (Duman ve Tural, 2019). Ayrıca hukuk okuryazarlığı becerisine ilk kez 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi milli, manevi ve evrensel değerleri bilen, bunu içselleştirerek günlük yaşamında ön planda tutan bireyleri yetiştirme de son derece önemli bir derstir. Bu derste değer eğitimi verilerek, öğrencilerin bu değerleri içselleştirip davranış haline getirmesi amaçlanır (Şam, 2015). Değerler bir insanın vazgeçilmez parçalarıdır, olmazsa olmazlarıdır. Önceki programda değer başlığı altında bulunan öz kontrol değeri isim

değiştirerek 2018 programında beceri başlığı adı altında öz denetim becerisi olarak, yine benzer şekilde iş birliği değeri ise beceriler başlığı adı altına alınarak değişiklik yapılmıştır.

Tablo 2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Öğrenme Alanları	Kazanımlar	f
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. SB.4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar. SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır. SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar. SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.	5
KÜLTÜR VE MİRAS	SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar. SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir. SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır. SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	4
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur. SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokiğini çizer. SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır. SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	6
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır. SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırır. SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır. SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	5
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. SB.4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	5
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır. SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir. SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	4
KÜRESEL BAĞLANTILAR	SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanır. SB.4.7.2. Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar. SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır. SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.	4
7	Toplam	33

Kaynak: MEB, 2018.

Tablo 2' de görüldüğü üzere 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı 4. sınıf düzeyinde 7 öğrenme alanından ve 33 kazanımdan oluşmaktadır. 2005 yılında öğretim programında yer alan Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Zaman, Süreklilik ve Değişim ile Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanlarına 2018 öğretim programında yer verilmemiştir. Yeni programa üzerine düşen sorumlulukları yerine getirecek, var olan

problemlere çözüm üretebilecek vatandaşlar yetiştirmek adına Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı eklenmiştir.

Çoban ve Akşit (2018) adalet, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik ve dürüstlük değerlerine kazanımlarda açıkça belirtildiğini dile getirmiştir. Fakat sabır, öz denetim ve dostluk değerleri kazanımlarda örtük bir şekilde belirtilmiştir. Örneğin; “SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.” kazanımını algılayabilen bir öğrenci, öz denetim değerini örtük bir şekilde kazanmışsa ihtiyaçların isteklerden daha öncelikli olduğunu anlayabilmektedir.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)’nin 1994 yılında belirlediği standartlar doğrultusunda ülkeler öğretim programlarını yenilemişlerdir. Belirlenen standartlar bireyin kültürünü bilmesi, zaman süreklilik ve değişimi algılayabilmesi, ülkesinde var olan üretim ve tüketim unsurlarını öğrenmesi gibi alanları içerir (Doğanay, 2008). Öğrenme alanları programda yer edinecek ünitelerin ana çerçevesini içerecek şekilde bireylerin yaş, ilgi ve ihtiyaçları temel alınarak oluşturulmaktadır (Aydın ve Eyecisoy, 2014).

Öğrenme alanları sayesinde öğrenilen bilgiler bireyleri çok yönlü düşünmeye iterek günlük yaşamda kullanmaya imkân tanımaktadır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programlarında yer alan öğrenme alanları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Öğrenme Alanları ve Yıllara Göre Durumu

2005 Öğretim Programı	2015 Öğretim Programı	2017 Öğretim Programı	2018 Öğretim Programı
▪ Birey ve Toplum ▪ Kültür ve Miras ▪ İnsanlar, Yerler ve Çevreler ▪ Üretim Dağıtım ve Tüketim ▪ Zaman, Süreklilik ve Değişim ▪ Bilim, Teknoloji ve Toplum ▪ Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ▪ Güç, Yönetim ve Toplum	▪ Birey ve Toplum ▪ Etkin Vatandaşlık ▪ İnsan ve Mekân ▪ Ekonomi ve Sürdürülebilirlik ▪ Kültürel Miras ▪ Küresel Bağlantılar ▪ Bilim, Teknoloji ve Toplum	▪ Birey ve Toplum ▪ Kültür ve Miras ▪ İnsanlar, Yerler ve Çevreler ▪ Bilim, Teknoloji ve Toplum ▪ Üretim, Dağıtım ve Tüketim ▪ Etkin Vatandaşlık ▪ Küresel Bağlantılar	▪ Birey ve Toplum ▪ Kültür ve Miras ▪ İnsanlar, Yerler ve Çevreler ▪ Bilim, Teknoloji ve Toplum ▪ Üretim, Dağıtım ve Tüketim ▪ Etkin Vatandaşlık ▪ Küresel Bağlantılar
8	7	7	7

Kaynak: Gürel, 2017; MEB, 2015; 2018; Tay, 2017; Turan, 2018.

Tablo 3 incelendiğinde 2005, 2015, 2017 ve 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan farklı öğrenme alanları olduğu görülmektedir. Birey ve Toplum ile Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanları tüm programlarda ortak bir öğrenme alanı olarak yerini almıştır. Programlar oluştururken öğrenme alanları genel anlamda bireyin kendisini ve yaşadığı toplumu tanıması, kültürünü ve ona bırakılan mirası bilmesi, çevresinde var olan unsurları anlaması, yaşadığı ülkenin ekonomisini bilip üretim ve

tüketim faaliyetlerini öğrenmesi, gelişen bilim ve teknolojiyi anlaması gibi konular etrafında şekillenmiştir. Küresel sorunlar hakkında fikir sahibi olmak ve yaşanan dünyayı daha iyi anlamak için de 2017 yılında programa “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı eklenmiştir. Bu öğrenme alanı 2018 yılında hazırlanan programda değişmeden yerini korumuştur.

Birey ve Toplum öğrenme alanı ben ve biz süreçlerini içerdiği için öğrencilerin yaşadıkları topluma uyumlarını kolaylaştıracaktır. Kültür ve Miras öğrenme alanı temelinde tarih barındıran öğrencilerin kültür ve kültürel mirası öğrenmelerine yardımcı olan bir öğrenme alanıdır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı insanın çevresi ile etkileşimini anlamasını kolaylaştıran, bulunan çevreyi anlamaya yardımcı olan bir öğrenme alanıdır. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı teknolojinin günlük hayatla ilişkisini görmeye yardımcı olan bir öğrenme alanıdır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı ekonomiyle ilgili konuların bir teması olduğu için öğrencilerin ekonomiyi anlayıp, ilgi duyduğu meslekleri tanımasını kolaylaştıracak bir öğrenme alanıdır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı öğrencilerin toplumsal sorunların nasıl çözüme kavuştuğunu anlamalarına yardımcı olacak bir öğrenme alanıdır. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ise dünya gündemini takip eden etkili vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir öğrenme alanıdır.

2018 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler öğretim programında eski programlarda var olan kazanımların bir kısmı birleştirilerek tek bir kazanım halinde toplanmış, bazı kazanımlar da güncellenerek içeriği zenginleştirilmiştir. Güncelliğini yitiren kazanımların güncel olan kazanımlarla değiştirilmesi, seviyelere uygun olmayan kazanımların çıkarılması gibi çalışmalar yapılarak kazanımların yoğunluğu azaltılarak sadeleştirilmiştir (MEB TTKB, 2017).

Öğrencilerin öğrenme yaşantılarında öğrendikleri bilgileri, bir yaşam becerisi haline getirmelerine kazanımlar olarak sağlamaktadır (Keçe ve Merey, 2011). TDK (2022) kazanımları bir öğrenme sonucu sonunda öğrencinin kazanması gereken bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlamıştır.

2005 yılında hazırlanan programda 4. sınıf seviyesinde 46 kazanım yer alırken, 2015 öğretim programında sadeleşmeye gidilerek kazanım sayısı 29’a düşürülmüştür. 2017 ve 2018 öğretim programlarında ise programlar güncellenerek kazanım sayıları 33’e çıkarılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi insanı temel alan, öğrencileri problem çözmeye ve karar vermeye yönlendiren, içeriğinde pek çok beceriyi bulunduran hayatın kendisi olan bir derstir (Gelen, 2002). Beceri eğitiminde bireyin bilgiyi elde ettikten sonra kendi iç dünyasında içselleştirip şekillendirerek bir davranış haline getirmesi amaçlanır (Aksoy vd., 2019)

İlkokul dönemi öğrencilerin anlamlı öğrenmeler oluşturmaya son derece açık olduğu bir dönemdir. Bu dönemde öğrenciler toplumda aktif bir şekilde rol alarak söz sahibi olmak için beceri yönünden eğitime ve hayata hazırlanmaya açıktırlar (Karabağ ve İnal, 2016). Hızla gelişen bilim ve teknolojik hayatın beraberinde getirdiği sorunlar düşünüldüğünde, öğrencilerin bu sorunların çözümüne katkıda bulunmaları için beceri eğitimini temelinde bulunduran Sosyal Bilgiler dersine ihtiyaçları vardır.

MEB (2018), bireyleri yaşanan gelişmelere ve değişmelere açık, düşünen, sorgulayan, problem çözebilen nitelikli vatandaşlar olarak yetiştirmenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Okullarda bireylere düşüncelerine şekil verme ve hayat felsefelerini daha ileri noktaya taşıma imkânı sunulur. Öğrenciler hem birbirlerinden hem de derslerde öğretim programları sayesinde belirli plan dâhilinde kazandırılması hedeflenen becerileri kazanırlar (Barbakoff & Yo, 2002).

Ülkemizde eğitimin önemi eğitim anlayışındaki bakış açısının değişerek yapılandırmacı eğitim anlayışı olmasıyla artmıştır. Yapılandırmacı eğitim anlayışında öğrenciler bilgiyi kendileri inşa eden konuma gelmişlerdir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersi de bu amaçla beceri eğitimini önemseyerek, öğrencilerin kendilerinin yapılandırmasına fırsat sunmaktadır (Memişoğlu, 2012).

2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programında diğer derslerle kazandırılması hedeflenen beceri sayısı 9, Sosyal Bilgiler dersinde özel olarak kazandırılması gereken beceri ise 6 tanedir (MEB, SBDÖP, 2005). 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programında ise beceriler tanımlarına yer verilmeden, “Yetkinlikler” başlığı adı altında kazandırılması hedeflenen beceriler olarak yerlerini almışlardır. Bu beceriler seçilirken bireylerin hayatlarının her alanında işlerine yarayabilecek şekilde olmalarına özen gösterilmiştir (MKY, 2015).

Beceri kavramı, “Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet” olarak Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde yerini almaktadır (TDK,2022). Beceriler bireyleri kişisel, duygusal ve

sosyal yönden eğitirken, günlük yaşamda karşılarına çıkacak zorluklarla mücadele etmelerine de imkân sağlar (Parvathy ve Pillai, 2015). Öğrencilere öğrenme süreçleri içerisinde kazandırılması hedeflenen beceriler, geliştirilip bir davranış haline getirilerek yatkınlık haline gelirler (Ata, 2009).

En temeli ailede atılan beceriler, bir yandan çocukları geleceğe hazırlarken diğer yandan da karşılaştıkları sorunların üstesinden gelen yararlı birer vatandaş olmalarına yardımcı olmaktadır (Nasheeda vd., 2019). Örneğin küçük yaşlardan itibaren ailede atılan temellerle sorumluluk bilinci oluşmuş çocuklar, okullarda da davranışlarının sorumluluklarını alarak bu doğrultuda seçimler yaparlar (Topçu Bilir, 2019).

Bireylerin kendi deneyimleri ve düşünceleri sonucunda kendi bilgilerini ve zihinsel modellerini oluşturdıkları yapılandırmacı eğitim anlayışının eğitim sisteminde yerini almasıyla 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programlarında yer alan beceriler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Beceriler ve Yıllara Göre Durumu

2005 Öğretim Programı	2015 Öğretim Programı	2017 Öğretim Programı	2018 Öğretim Programı
- Araştırma - Bilgi teknolojilerini kullanma - Değişim ve sürekliliği algılama - Eleştirel düşünme - Empati - Girişimcilik - Gözlem - İletişim - Karar verme - Mekânı algılama - Problem çözme - Sosyal katılım - Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma - Yaratıcı düşünme - Zaman ve kronolojiyi algılama	- Aktif dinleme ve tartışma - Araştırma - Coğrafi sorgulama ve konum analizi - Değişim ve sürekliliği algılama - Ekonomi okuryazarlığı - Gözlem - İletişim - Kanıt kullanma - Karar verme - Mekânı algılama - Problem çözme - Sosyal katılım - Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	- Araştırma - Çevre okuryazarlığı - Değişim ve sürekliliği algılama - Dijital okuryazarlık - Eleştirel düşünme - Empati - Finansal okuryazarlık - Girişimcilik - Gözlem - Harita okuryazarlığı - İletişim - İşbirliği - Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme - Kanıt kullanma - Karar verme - Konum analizi - Medya okuryazarlığı - Mekânı algılama - Öz denetim - Politik okuryazarlık - Problem çözme - Sosyal katılım - Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama - Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma - Yenilikçi düşünme - Zaman ve kronolojiyi algılama	- Araştırma - Çevre okuryazarlığı - Değişim ve sürekliliği algılama - Dijital okuryazarlık - Eleştirel düşünme - Empati - Finansal okuryazarlık - Girişimcilik - Gözlem - Harita okuryazarlığı - Hukuk okuryazarlığı - İletişim - İşbirliği - Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme - Kanıt kullanma - Karar verme - Konum analizi - Medya okuryazarlığı - Mekânı algılama - Öz denetim - Politik okuryazarlık - Problem çözme - Sosyal katılım - Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama - Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma - Yenilikçi düşünme - Zaman ve kronolojiyi algılama
15	13	26	27

Kaynak: MEB, 2015; Gürel, 2017; Tay, 2017; MEB, 2018; Turan, 2018; Özaydın 2020.

Tablo 4’te görüldüğü üzere öğretim programlarında 2005 yılında 15, 2015 yılında 13, 2017 yılında 26 ve 2018 yılında 27 tane beceriye yer verilmiştir. Programlarda yer alan beceri sayısının yıllara göre artması, öğrencileri beceri eğitimiyle donatmanın öneminin gittikçe arttığının göstergesidir. Tablo 4’te tüm programlarda araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, iletişim, karar verme, mekânı algılama, problem çözme ve sosyal katılım becerilerinin ortak olarak yer aldığı görülmektedir. 2018 yılı öğretim programına, 2017 yılı öğretim programından farklı olarak temel hukuk bilgileri ve haklar konusunda öğrencileri bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için hukuk okuryazarlığı becerisi eklenmiştir. Hızla gelişen teknoloji de göz önünde bulundurularak 2017 yılındaki taslak programa dijital okuryazarlık becerisi eklenmiş ve bu beceri 2018 yılında hazırlanan programda da yerini korumuştur. Bireyleri özgün fikirler doğrultusunda eğitmekte önemli olan yaratıcı düşünme becerisi yenilikçi düşünme becerisi olarak, kişinin ekonomiyi ve kalkınmayı daha iyi anlayabilme becerisi olan ekonomi okuryazarlığının adı da yeni programda finansal okuryazarlık olarak değiştirilmiştir. Çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, işbirliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, medya okuryazarlığı, öz denetim, politik okuryazarlık beceriler ise 2017 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programına bir önceki programdan farklı olarak eklenen becerilerdir. Bu beceriler 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programında da yerlerini korumuşlardır.

MEB (2018) değerlerimizin gelecek nesillere aktarılacak öz mirasımız olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple değerlerini bilen sorumlu ve etkin vatandaşlar yetiştirme noktasında Sosyal Bilgiler dersi büyük öneme sahiptir (Kurtdeğir Fidan, 2013). Okullar da belirli plan ve program çerçevesinde hazırlanan öğretim programlarında yer alan değerleri öğrencilere öğretmek onları hayata hazırlama noktasında görevlidirler (Akbaş, 2008).

Değer bireyin yaşamında önemli yer tutan, davranışlarına yön veren öğelerin bütünüdür (Kirschenbaum, 2013). Toplamlar veya bireylerin hayatlarında belli durumların üzerinde tuttıkları değer sistemleri vardır (Schwartz, 1994). Başka bir ifadeyle davranışlarımızın özünde bulunan, bizi yönlendiren ve sorgulayıp düşünmemize sebep olan istekler değerlerdir (Erdem, 2007).

İnsan var oluşundan itibaren değer sistemine uygun olarak davranış göstermiştir. Sosyal Bilim araştırmacıları insanın davranışlarının sebeplerini sorgularken, değer kavramına yönelik çalışmalar yapmışlardır. Hızla gelişen dünyaya ve toplum düzenine

uyum sağlamak ancak değerlerin de yeni düzene uyum sağlamasıyla mümkün olacaktır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60).

Birey, doğduğu günden itibaren önce ailesinden sonra medyadan, çevresinden, oyunlardan ve sosyal ortamlardan değerleri öğrenmeye başlar (Halstead ve Taylor, 2000). Tüm bu ortamlar bireylerin mutluluğunu amaçlayan hedefler etrafında şekillenerek, bireye neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretecek ilkeler haline gelirler (Yeşil ve Aydın, 2007). Aileler çocuklarının kendilerine özgü değer sistemi oluşturmasında en önemli faktörlerden birisidir. Temeli ailede atılan değer eğitimi, okullarda verilecek eğitimle pekiştirilerek bir değer sistemi haline gelmesi mümkün olmaktadır (Halstead, 1999).

Hızla değişen dünyada toplumsal ve ahlaki yapıda meydana gelen değişimler değerleri de etkilemektedir. Ailede başlayan değer eğitiminin devamlılığının sağlanması için büyük rollerden birisi de okullara düşmektedir. Okullarda verilecek değer eğitiminde toplumların kabul ettiği evrensel değerler belli bir program çerçevesinde dersler aracılığıyla çocuklara aktarılmaktadır (Ulusoy ve Arslan, 2019). Değer eğitimi çocuğu hayata hazırlamanın yanı sıra iletişim, işbirliği, insanlarla iyi ilişkiler gibi tutum ve becerileri de kazanmasına yardımcı olur (Patra & Nete, 2019).

Değer eğitimi öğrenciye teorik bilgiyi öğretmekten çok, değerın etkinliklerle kazandırılıp öğrencinin iç dünyasında bu değeri kendisinin anlamlandırıp bir davranış haline getirmesi ile ilgilidir (Turan, 2017). Bireylerin yaşamları boyunca kullanabilecekleri değer, beceri veya olumlu davranışları kazandırmak eğitimin asıl hedefidir (Çiftçi ve Ünalrı, 2014) Öğrenciler değer eğitimi sayesinde kendilerini toplumun birer ferdi sayarak ortak değerlere göre davranır ve toplumsal sorunları çözüme ulaştırmak adına sorumluluk alır (Stephenson, 1998).

Eğitim alanında ülkemizdeki en köklü kurullardan olan Milli Eğitim Şurası 2010 yılında değer eğitimine yönelik okullarda kültürel değerlerin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, ulusal ve resmî bayram törenleri ile belirli gün ve haftalarda yapılacak toplantı ve kutlamalara ağırlık verilmesi gibi ayrıntılı tavsiyelerde bulunmuştur. Milli Eğitim şurasının 2014 yılında değer eğitimine yönelik tavsiyelerinin 2010 yılındaki kadar ayrıntılı olmadığı görülmektedir. Özetle ailede temeli atılan değerler, okuldaki eğitim öğretim ortamında da sosyal ve eğitsel etkinliklerle desteklendiğinde yaşam boyunca davranış haline gelebilmektedir (Chaitanya, 2017). Sosyal Bilgiler dersi

içeriğinde barındırdığı değerlerin öğretimiyle ilköğretim çağındaki çocukları toplumsal sorunlara duyarlı etkin vatandaşlar olarak yetiştirmeyi hedefler (Çelikkaya ve Seyhan, 2016). Sosyal Bilgiler öğretim programında verilmesi istenilen değerler belli bir plana göre şekillenerek derslerde öğrencilere kazandırılır (Kurtde Fidan, 2009). Bireylerin hayatları boyunca verecekleri kararları temel insani değerleri göz ardı etmeden verebilmeleri, kendilerini toplumun bir ferdi görebilme bilincini kazandırmak için öğretim programlarında değerler eğitimi yer almaktadır (Özer, 2015).

TTKB (2020) 18. Milli Eğitim Şurasında öğretim programlarında ulusal değerlerle evrensel değerlerin bir arada verilmesinin daha doğru olduğunu belirtmiştir. 2005 yılında hazırlanan öğretim programında değer kavramına ilk defa açıkça yer verilmiştir 2017 yılına kadar her değer ne şekilde verileceği açıkça belirtilirken, 2017 yılında yenilenen öğretim programıyla belirtilen değerleri öğrenciye kazandırmak öğretmenlere bırakılmıştır (Tonga, 2019).

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler ve Yıllara Göre Durumu

Değerler	2005 Programı	2015 Programı	2017 Programı	2018 Programı
Adalet				X
Adil olma	X	X	X	
Aile birliğine önem verme	X	X	X	X
Bağımsızlık	X	X	X	X
Barış	X	X	X	X
Bilimsellik	X	X	X	X
Çalışkanlık	X	X	X	X
Dayanışma	X	X	X	X
Duyarlılık	X	X	X	X
Dürüstlük	X	X	X	X
Estetik	X	X	X	X
Eşitlik			X	X
Hoşgörü	X	X		
Misafirperverlik	X	X		
Özgürlük	X	X	X	X
Sağlıklı olmaya önem verme	X	X		
Saygı	X	X	X	X
Sevgi	X	X	X	X
Sorumluluk	X	X	X	X
Temizlik	X	X		
Tasarruf		X	X	X
Vatanseverlik	X	X	X	X
Yardımseverlik	X		X	X
Yardımlaşma		X		
Bilinçli tüketim		X		
Çevre duyarlılığı		X		
Demokratik tutumu benimseme		X		
Farklılıklara saygı		X		
Kültürel mirasa saygı		X		
Paylaşma		X		
Toplam	20	27	18	18

Kaynak: Tay ve Ünlü, 2016: 317'nün çalışmasından uyarlanmıştır.

Tablo 5’te görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda 2005 yılında 20, 2015 yılında 27, 2017 ve 2018 yıllarında da 18 değere yer verilmiştir. 2005 yılında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda bulunan 20 değer, 2015 yılında da değişiklik olmadan programda yerini almıştır. Ek olarak “bilinçli tüketim, çevre duyarlılığı, demokratik tutumu benimseme, farklılıklara saygı, kültürel mirasa saygı, paylaşma ve tasarruf” değerleri 2015 yılında öğretim programına dâhil edilmiştir. 2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda ilk defa eşitlik değerine yer verilmiştir ve bu değer 2018 yılı öğretim programında da yerini korumuştur. 2005 ve 2015 yılı öğretim programlarında yer alan “hoşgörü, misafirperverlik, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme” değerleri 2017 ve 2018 yılı öğretim programında yer almamıştır. 2018 öğretim programında en göze çarpan detay ise diğer yıllarda “adil olma” olarak geçen değerın isminin değiştirilerek “adalet” olarak yer alması olmuştur.

3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ARAÇ, GEREÇ VE YÖNTEMLER

Sosyal Bilgiler dersi öğretmenın merkezde, öğrencinin pasif olduğı, bilginin öğrencilere doğrudan yüklendiğı bir ders değildir. Öğrenciler bu şekilde işlenen derslerden verim alıp, motive olamazlar (Heafner, 2004). Öğrencilerin gelecekte etkin birer vatandaş olabilmeleri için derslerin pek çok beceriyi içeren, yaparak yaşayarak bilgiye ulaştıran eğitsel etkinlikler doğrultusunda planlanması gerekmektedir (Demirtaş ve Barth, 1997).

Eğitim öğretimde verimi arttırmak için pek çok araç ve materyal kullanılabilir. Bu araç ve materyaller içeriğın aktarılma sürecinde zenginleşerek öğretimi desteklerler (Selvi, 2008). Her öğrencinin hazır bulunuşluğu, ilgisi, seviyesi ve hızı birbirinden farklı olacağından öğretimde araç gereç sayısını arttırmak, öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarına yönelik bir çalışma olacaktır (Hesapçıoğlu, 2008). Öğrenciler arasındaki bu bireysel farklılık soyut kavramlar temelinde oluşturulan Sosyal Bilgiler dersini farklı araç, gereç ve yöntemler kullanılarak işlendiğinde daha verimli ve etkili hale gelecektir (Çelikkaya ve Kuş, 2009).

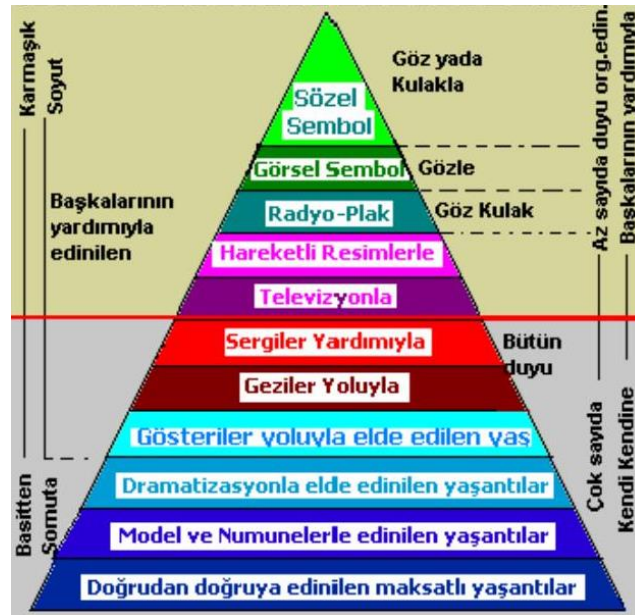
İnsanın doğası gereğı sahip olduğı bireysel farklılık, öğrenme şekillerini de etkilemektedir. Bazı insanlar işiterek, bazı insanlar görerek, bazı insanlar dokunarak, bazıları duyu organlarının birkaçını kullanarak daha iyi öğrenmektedir (Yalın, 2009). Bu nedenle öğrencilerin daha iyi öğrenmesi ve bilginin kalıcılığının artırılması için öğrenme

ortamlarının çok yönlü şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Derslerde kullanılacak araç, gereç ve yöntemler belirlenirken öğrencilerin ilgi ve beklentilerinin yanı sıra seçilen araç, gereç ve yöntemin tüm öğrencileri derse katabilecek şekilde olmasına dikkat edilmelidir (Çiğdem, Tuncer ve Karataş, 2015).

Yenilenen öğretim programlarıyla hayatımıza giren yapılandırmacı yaklaşımda öğrencileri merkeze alan bir anlayış söz konusudur. Bu eğitim yaklaşımında öğrenci merkezdedir ve bilgiye kendisi ulaşır. Bu sebeple farklı zekâ türlerini kapsayan araç, gereç ve yöntemlerle öğrenciler derste daha etkili olacaktır (Çelikkaya ve Kuş, 2009).

Öğretim süreçlerinde kullanılacak çeşitli araç gereç ve materyaller, bilgiyi somutlaştırarak kalıcılığı artırır ve pek çok duyu organına hitap edeceğinden öğrenmeyi kolaylaştırarak daha zevkli hale getirir (Yalın, 2009). Bu nedenle pek çok disiplini içinde barındıran Sosyal Bilgiler dersinin çeşitli araç ve öğretim materyalleriyle desteklenmesi derslerin daha verimli geçmesini sağlarken, öğrencilerin pek çok beceriyi de beraberinde kazanmasına imkân sunmaktadır.

Şekil 1. Edward Dale' nin Yaşantı Konisi

Kaynak: <https://www.slideserve.com>

Şekil 1'de öğrenmenin duyu organlarıyla bağlantısını içeren Edgar Dale tarafından 1969 yılında yapılan bir çalışmanın tablosu görülmektedir. Şekil 1'den en iyi öğretimin basitten karmaşığa, soyuttan somuta doğru olduğu ve pek çok duyu organına hitap etmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Ülkemizde 2005 yılında yenilenen öğretim programlarıyla benimsenen yapılandırmacı yaklaşım, eğitimde öğrencilerin sürecin birer parçası olmalarına imkân

sağlamıştır. Bu süreçte her öğrencinin bireysel farklılığı göz önünde bulundurularak pek çok duyu organına hitap edebilecek ders materyalleri seçimine dikkat edilmiştir (Sabancı ve Şahin, 2005).

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımıyla derslerde kullanılan çeşitli materyal, araç, yöntem ve teknikler öğrencilerin daha interaktif şekilde öğrenip, bilgiyi anlamlandırmalarına yardımcı olmuştur. Sosyal Bilgiler dersi toplumsal olaylara, çevresine, ailesine karşı duyarlı, farkındalığı yüksek, yardımlaşmanın paylaşmanın ve işbirliği içinde bir işi başarabilmenin gücüne inanan bireyler yetiştirmeyi hedefleyen bir derstir. Bu hedefler doğrultusunda belirlenen kazanımlarda seçilecek araç, gereç ve yöntemler önemlidir.

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyaller Şekil 2’ de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyaller

Kaynak: Çelikkaya, 2013.

3.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN GÖRSEL ARAÇLAR

Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı, kazanımları görsel bir şekilde öğrencilerin önüne sunarak ve etkili bir şekilde öğrenme ortamı yaratır (Sözer, 1998). Örneğin “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı işlenirken harita kullanmak öğrencilerin görsel bir şekilde algılama yaparak konum analizi yapmalarına yardımcı olur.

Öğrenciler haritalar sayesinde bütünü algılamak hem görsel zekâları gelişir hem de keşfetme becerisi de kazanırlar (Şahin, 2002).

Soyut kavramlar temelinde şekillenen Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler bazı kavramları anlamakta zorluk yaşayabilirler. Grafik ve şekillerin derste kullanılması soyut kavramların somutlaştırılmasına ve öğrencilerin bilgiyi anlamlandırmalarına imkân sunmaktadır. Her geçen gün daha fazla gelişen teknolojiyle dijital ortamlar sayesinde hazırlanabilecek çeşitli interaktif uygulamalar öğrencilerin kalıcı öğrenmeler oluşturmalarını sağlamaktadır (Oruç ve Liman, 2012). Örneğin “SB. 4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.” kazanımı işlenirken grafik ve şekillerin kullanılması, öğrencilerin soyut bilgiyi somutlaştırmalarına imkân sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi bilginin ve kavramların yoğun olduğu bir derstir. Derslerde kavram haritalarının kullanımı bilginin analiz edilerek yorumlanabilmesinde ve bilginin daha kalıcı hale gelmesinde son derece önemlidir (Kılınç, 2007). Örneğin “SB. 4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır. “kazanımı işlenirken kavram haritalarından yararlanmak öğrencilerin kalıcı öğrenmeler oluşturmalarına zemin hazırlamaktadır.

Karmaşık görünen noktaların en temelden başlanılarak anlamlandırılma sürecinde etkili olan zihin haritaları Sosyal Bilgiler dersi için önemli bir unsurdur. Zihin haritaları öğretilmek istenen kazanımların anahtar sözcüklerle belli bir sıraya dizilerek varmak istenilen noktaya daha kısa sürede ulaşılmasını sağlar (Gelb, 2002). Örneğin “SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.” kazanımı işlenirken zihin haritaları kullanıldığında bilgilerin yaratıcı fikirler ışığında daha iyi analiz edilerek öğrenilmesine zemin hazırlanabilir.

Tarih şeritleri tarihin temelinde şekillenen Sosyal Bilgiler dersinin öğretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Şimşek (2007) tarih şeritlerini geçmişle günümüz arasında köprü görevi görerek soyut bilgileri somutlaştıran araç olarak tanımlamıştır. Örneğin “SB.4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar” kazanımı işlenirken tarih şeritleri kullanmak öğrencilerin olayları sıralı bir şekilde somutlaştırmasına yardımcı olabilir.

Sosyal Bilgiler dersi soyut kavramlar temelinde kurulmuş bir ders olduğu için öğretimde bu kavramların somutlaştırılması gerekmektedir. Kavramları somut bir şekilde

öğretmek için derslerde karikatürler kullanılabilir (Ünal ve Er, 2017). Örneğin “SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar” kazanımı işlenirken kavram karikatürlerinden yararlanılması öğrencilerin istek ve ihtiyaç kavramlarını doğru bir şekilde algılayıp anlamlandırmalarına zemin hazırlayabilir. Polat ve Topçubaşı (2014) kavram karikatürlerinin, kavram yanlışlarını en aza indirmek adına derslerde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Geçmişte yaşanan olayların, benimsenen kültürün gelecek nesillere aktarılmasında tarihsel resimler önemli rol oynamaktadır (Demircioğlu ve Turan, 2019). Görsel kanıtlarla öğrencilerin yaşanan olayları daha rahat algılamaları ve düşünceleri için tarihsel resimler son derece önemlidir (Ata, 2002). Örneğin “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımı işlenirken tarihsel resimlerden yararlanılması öğrencilerin kazanımı görsel bir şekilde algılayıp somutlaştırmasına yardımcı olacaktır.

3.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN GÖRSEL-İŞİTSEL ARAÇLAR

Toplum içerisinde yer alan tüm bireyler birbirlerinden farklıdır. Bireylerin hazırbulunuşluklarının, ilgilerinin ve yaşantılarının birbirlerinden farklı olması eğitim öğretim hayatlarını da etkilemektedir. Bu sebeple Nalçacı ve Ercoşkun (2005) derslerde kullanılan materyallerin pek çok duyu organına hitap etmesinin, öğrencilerin derse ilgisini ve eğitim kalitesini arttıracaklarını belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersindeki soyut kavramların somutlaştırılıp eğlendirerek öğretilmesinde çizgi filmler kullanılabilir. Çizgi filmlerde uzun hikâye ya da öykülerin kolayca anlatılarak sürecin hızlanması ve anlatımın basitleştirilmesi sağlanabilir (Alan, 2009). Örneğin “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanılır” kazanımı işlenirken konuya ilişkin hazırlanmış pek çok çizgi filminden yararlanılarak dersler hem daha eğitici hem de eğlenceli hale getirilebilir.

Hem göze hem de kulağa hitap eden belgeseller pek çok konuda soyut olayların somutlaştırılmasında kullanılabilir. Sosyal Bilgiler dersinde belgesellerin aktif olarak kullanılması öğrencilerin derse ilgilerini çekerek öğretimin daha etkin bir şekilde olmasına imkân sunmaktadır (Sidekli, Yangın, Daşdemir ve Doğramacı, 2013). Örneğin “SB.4.2.4. Milli Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Milli Mücadele’nin önemini kavrar.” kazanımı işlenirken konuya ilişkin tarihi belgesellerden yararlanılması öğrencilerin ilgisini derse çekmeye yardımcı olacaktır.

3.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN BASILI ARAÇLAR

21.yüzyılda bireylerin toplumsal sorunlara duyarlı etkin birer vatandaş olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Haas (2010) Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımının öğrencileri toplumsal olaylar üzerine düşünmeye ittiğini belirtmektedir. Gazete kullanımı öğrencilerin sorgulamasını, düşünmesini, çözüm üretmesini ve kendilerini geliştirmesini sağlar. Sosyal Bilgiler dersindeki konular günlük ülke haberlerinden yararlanılıp gazeteleri ön planda tutularak işlendiğinde öğrenciler topluma duyarlı ve sorumluluk bilincinde yetişmektedir (Deveci, 2005). Örneğin “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.” kazanımı işlenirken gazetelerden yararlanılması öğrencilerin yakın ve uzak çevrelerindeki ekonomik faaliyetleri sorgulamasına zemin hazırlayabilir.

Sosyal Bilgiler dersinde karmaşık kavramların öğretilmesinde bilmecelerden de yararlanılabilir. Önür (2012) bilmecelerin öğrencileri zihinsel olarak düşünmeye teşvik ettiğini ve kavramlar arasında anlamsal ilişkiler kurmalarına yardımcı olduklarını belirtmiştir. Örneğin “SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.” kazanımı işlenirken düşünmeye teşvik edici eğlenceli bilmecelerden yararlanılması öğrencilerin bildikleri bilgileri sınamalarına ve kavramları anlamlandırmalarına yardımcı olacaktır.

Demir ve Akengin (2011) Sosyal Bilgiler dersinde hikâyeler kullanmanın öğrencilerin derse ilgi ve motivasyonunu arttıracaklarını ve daha etkin bir öğrenme ortamı oluşturacaklarını belirtmişlerdir. Soyut kavramların çoğunlukta olduğu Sosyal Bilgiler konulara ilişkin halk hikâyelerinin kullanılması hem dersi daha eğlenceli ve ilgi çekici hale getirecektir hem de ezberci eğitimden uzaklaşılacaktır (Öztürk, 2012). Örneğin “Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır. “kazanımı işlenirken halk hikâyelerinden yararlanılması öğretimin verimliliğini arttıracaktır.

4. BELGESEL

4.1. BELGESELİN TANIMI VE TARİHÇESİ

Belgesel terimini 1925 yılında ilk kez kullanan kişi John Grierson olmuştur. Grierson bir Robert J. Flaherty’nin Moana üzerine yazmış olduğu filmin gerçeği yansıtan yönünü vurgularak, gerçek yaşamları yansıtan yapımları bu şekilde isimlendirmek gerektiğini belirtmiştir (Susar, 2004). McLane (2012) belgeselleri, gerçeği yansıtan,

kendine has formları bulunan filmler olarak tanımlamıştır. Özön'ün (1981) tanımında ise belgeseller belge niteliği taşıyan gerçek unsurları bulunan fimlerdir.

Belgeseller çekim aşamasında yaratıcı bir senaryo gerektiren, kapsamı oldukça geniş olan gerçekçi filmlerdir. Belgesellerde var olan bu yaratıcılık asla kurmacı değildir ve gerçeklerden beslenir (Bournow, 1993).

Belgesellerde ele alınılacak konu derinlemesine araştırılarak incelenir. Çünkü öğrenilen yeni bilgiler senaryoyu geliştirerek şekillendirecektir. Belgeseller gerçek hayatı yansıttığı için, ayrıntılara çokça yer verilir (Cereci, 1997).

4.2. BELGESELLERİN AMACI VE ÖZELLİKLERİ

Belgesellerin amacı var olan gerçekleri ortaya koyarak, gerçekleri gün yüzüne çıkarmaktır (Özön, 2008). Belgeseller geçmişini araştırıp, gelecek hakkında fikirler sunarak dünyanın farklı yerlerinde var olan tüm canlı ve cansız varlıkları inceler (Mutlu, 1995). Rotha (2000) belgesellerin özelliklerini gerçekleri ortaya koyan, doğallıktan beslenen, geniş kitlelere hitap edebilen, sonuç ortaya koymaktan çok sonuç çıkarılan derinlemesine filmler olarak belirtmiştir.

Belgeseller doğru ve kanıtlanabilir verilere dayanması sebebiyle nesneldir. Çünkü belgesel verileri toplanırken doğa ve çevreyi etkileyen unsurların yargılanabilir ve sorgulanabilir olmasına dikkat edilir (Pembecioğlu, 2005).

5. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BELGESELLERİN TARİHİ

5.1. DÜNYA'DA BELGESELİN TARİHİ

1895 yılında Lumiere kardeşlerin gerçekçi görüntüler içeren belgeselleri Dünya tarihinin ilk belgeseli niteliği olma özelliğini taşımaktadır. 1992 yılında ise Flaherty eskimoların yaşayış biçimlerini konu edinerek gerçekçi görüntülerin ön plana çıktığı bir belgeselle tarihe geçmiştir. 1918 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'yla propaganda belgeselleri ön plana çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı'yla hükümetlerin belgeselleri birer propaganda aracı olarak görmesi belgesellerin Dünya tarihindeki önemini arttırmıştır. Bu konuda oldukça izlenen çeşitli belgeseller yapılmıştır. Dünya tarihine bakıldığında toplumların yaşadığı sorunları ön plana çıkararak ses olma amacı edinmiş propaganda belgesellerinin ön plana çıktığı görülmektedir (Tağ, 2003).

5.2. TÜRKİYE’DE BELGESELİN TARİHİ

Türkiye’de belgesel tarihine bakıldığında Fuat Uzkınay’ın ilk belgeselci olarak tarihe geçtiği görülmektedir. Fuat Uzkınay 1914 yılında Ayastefanos’ta Rus anıtının yıkılışını anlatan gerçekçi görüntüler içeren bir belgeselle karşımıza çıkmıştır. 1915 yılında ise Merkez Ordu Sinema Dairesi kurulmuş ve o dönemki Çanakkale Savaşı’nı anlatan görüntülerle belgeseller ortaya çıkarılmıştır (Aytekin, 2018).

1923 yılında Kemal Film kurularak Muhsin Ertuğrul’un yönetmiş olduğu “Ateşten Gömlek” ve “Millî Mücadele Uyanıyor” belgeseli çekilmiştir. Bu belgesellerde savaşın izleri ve zorlukları kamuoyuna sunulmuştur. 1928 yılına gelindiğinde ise İpek Film tarafından İstanbul Senfonisi, Bursa Senfonisi ve Türkiye’nin Kalbi Ankara isimli belgeseller hazırlanarak şehir belgesellerine yönelinmiştir. 1945 senesine kadar toplum sorunları ve savaşın izleriyle ilgili çeşitli belgeseller hazırlanmıştır. 2. Dünya savaşının beraberinde getirdiği zorluklar belgesel çekimlerini de etkilemiştir. Savaştan sonra savaş ile ilgili hazırlanan belgesellerden birisi “Kore Gazileri” isimli belgeseldir. 1960’lı yıllarda Türkiye çevre sorunlarının işlendiği doğa belgesellerine yönelmiştir. “Tanrı’nın Bağışı Orman” isimli film doğa ve insanın ilişkilerini ortaya koyan önemli bir belgeseldir (Gündeş, 1998).

2000’li yıllarda belgesel filmlere hem televizyon hem de sinemada ulaşabilmek mümkün hale gelmiştir. Hüseyin Karabey’in “Sessiz Ölüm” isimli belgeseli 2001 yılında sinemada gösterime giren ilk filmidir. Mustafa Kemal Atatürk’ün yaşamını konu alan 2008 yılında gösterime giren “Mustafa” belgeseli en yüksek izlenme oranına ulaşmış bir belgeseldir. 2000’li yıllarda konusunu tarihten alan, içeriğinde yaşamdan izler bulunan pek çok belgesel gösterime girmiştir. Bunlardan bazıları “Devrim Arabaları, İki Dil Bir Bavul, Yaşam Arsız” olarak sıralanabilir (Akbulut, 2010).

Özetle Türkiye’de belgeselin tarihine bakıldığında ekonomik vb. sorunlar sebebiyle belgesellerin diğer sinema türleri kadar ilgi görmediği görülmektedir. Belgesel sinemanın gelişimi çeşitli sebeplerden dolayı Türkiye’de pek mümkün olmamıştır.

5.3. İÇERİK AÇISINDAN BELGESEL TÜRLERİ

Belgeseller konu içeriklerine ve hedeflediği amaçlar bakımından çeşitli türlere ayrılmaktadır. Nichols (2001) belgesellerin amaçlarına göre gruplar halinde ön plana çıktığını belirtmiştir. Belgeselleri pek çok araştırmacının gruplaması göz önüne alınarak haber belgeselleri, dramatik belgeseller, bilimsel belgeseller, araştırma belgeselleri, tarih

belgeselleri, toplumsal belgeseller, gezi-doğa belgeselleri, savaş belgeselleri ve spor belgeselleri olarak sınıflandırmak mümkündür.

5.3.1. Haber Belgeselleri

Karabay (2000) haberi gerçekleşen olayları kamuoyuna aktarmak olarak tanımlamıştır. Haberler çok sayıda insanın ilgisini çeken durum veya olayların belli bir planla sunulmasıdır (Hough, 1984). Haber belgeselleri güncel ve ilgi çekici olayların, detaylı biçimde araştırılıp özel bir içerik halinde hazırlanarak oluşturulan belgesel türleridir (Rotha, 2000). Bu belgesellerde gerçeklik ön planda tutularak, izleyiciyi bilinçlendirmek ön plandadır (Öngören, 1991).

Nitelikli vatandaşlar yetiştirme görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde haber belgesellerinden yararlanmak öğrencilerin pek çok becerisine katkı sağlayacaktır.

5.3.2. Gezi-Doğa Belgeselleri

Bu belgeseller dikkat çeken bölgelerin, bilinmeyen çeşitli yönlerinin, meşhur özelliklerinin detaylı bir araştırma yapılarak izleyiciye sunulduğu belgesellerdir (Christophers, 2006). Gezi- doğa belgesellerinde bölgenin kültürü ve insanının yaşayış şekli de gerçekçi ve doğal bir şekilde filmlere yansır (Cereci, 1992).

5.3.3. Araştırma Belgeselleri

Gerçekleşen olayları derinlemesine araştırma yaparak ele alan ve ilgi çekici şekilde seyirciye yansıtılan belgesellerdir (Günaydın, 1997). Araştırma belgesellerinin metinleri sade bir biçimde hazırlanarak, seyircinin odak noktasını belgesele çekebilecek nitelikte olmalıdır (Barnouw, 1983).

5.3.4. Bilimsel Belgeseller

Eğitici yönü ağır basan bilimsel belgeseller, detaylı bir araştırmanın sonunda açık ve doğru bilgilerin senaryolaştırılmasıyla oluşur. Her belgesel türünün hedef bir kitlesi olduğu gibi bilimsel belgesellerin de bir hedef kitlesi vardır. Bu sebeple bilimsel belgeseller hazırlanırken hedef kitlesine hitap edebilecek şekilde olmasına dikkat edilmelidir (Barnouw, 1983).

5.3.5. Tarih Belgeselleri

Gerçeklik temelinde kurulan tarih belgeselleri, tarihi olayları nedensellik ilişkisi kurarak ele alıp toplumu bilinçlendirme amacına hizmet etmektedir (Barnouw, 1983).

5.3.6. Dramatik Belgeseller

Dramatik belgesellerde var olan durumlar drama sanatı ön plana çıkarılarak senaryolaştırılır. Konularını tarihi ve toplumsal olaylardan seçen dramatik belgeseller son derece kısa ve anlaşılırdır (Makal, 1991). Türkiye’de bilinen ilk dramatik belgeseller İttihat ve Terakki, Belgesel ve Ateşten Gömlek’tir (Balkaya, 1993).

5.3.7. Spor Belgeselleri

Spor dalının tanıtımını, gelişimini konu edinen spor belgeselleri sporun çeşitli dallarıyla ilgili turnuvalara da yer vermektedir. Spor belgesellerinin amacı spor dalını tanıtmak olduğundan çekimler genellikle spor dallarının yapıldığı alanlarda gerçekleştirilir (Grössing, 1991). 21.yüzyıl ile beraber yaşam kalitesini arttırma mantığı ön plana çıktığı için spor belgeselleri spora özendirme ve sporu bir yaşam felsefesi haline getirme görevini üstlenmiştir (Stone vd., 2003).

5.3.8. Savaş Belgeselleri

Bu belgesellerde kronolojik sıra önemsenerek savaşın nedenleri, süreci ve sonuçları hakkında bilgi verilir. Bilgi verilirken öyküleyici bir anlatım benimsenmesinin yanı sıra tarihi değeri yansıtmaya isteği geri planda kalmaz. Savaş belgeselleri toplumu aydınlatarak toplumsal bilinç oluşturmaya objektif bir şekilde yapmak durumundadır (Akkaya, 2019).

5.3.9. Toplumsal Belgeseller

Bu belgesellerde toplumu önemseyen ve toplumsal sorunlara duyarlı kitlelere ulaşmak amacıyla toplum yaşamı ile ilgili konulara yer verilmektedir. Toplumsal belgesellerde toplum tarafından dışlanan, göz ardı edilen konulara yer vermek ön plandadır. Bu belgeseller senaryolaştırılırken tarafsız olmalı ve kaynak gösterilmelidir (Talas, 1990).

6. BELGESELLER VE SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Belgeseller insan yaşamıyla bağlantılı olan gerçekçi yapılardır (Yazıcı, 2008). Belgesellerin temelinde bir film çekmek yerine halkın eğitimi için yeni şeyler üretme

düşüncesi yatmaktadır (Akbulut, 2012). Belgeselleri tamamen kitlelere ders veren filmler olarak nitelendirmek yerine, etkili ve verimli birer öğretim aracı diye nitelendirmek daha doğru bir tanımlama olarak geçmektedir (Grierson, 1968).

İnsanların yaşayış tarzları, tarihi konular ve doğal yaşam gibi konularda kitlelere hitap eden belgeseller Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine uygundur (Marcus ve Stoddard, 2009). Aitken (2013) doğa ve tarih belgesellerinin, kitleleri çevreye karşı duyarlı bireyler yapmak konusunda önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Bu belgesellerde verilmek istenenler derslerde verimli bir şekilde işlendiğinde etkileycilik boyutu sayesinde bireylerin çevre bilinci olan aktif bireyler olmasına yardımcı olmaktadır.

Belgeseller okul ve dış dünya arasında köprü kurarak, bireylerin günlük yaşamla ilgili bilgileri öğrenmesinde ve etkin birer vatandaş olarak sorumluluklarını bilmesinde etkin rol oynamaktadır (Rotha, 2000). Hem geçmişle ilgili fikir sahibi olan bireyler olmak, hem de gelecekle ilgili çıkarımda bulunan etkin bireyler olabilmek için belgesellerin eğitsel boyutu son derece önemlidir (Arık, 2005). Daniels (2014)'e göre belgeseller öğrenilen bilgilerin daha iyi anlaşılmasına, bilgiler arasında bağlantılar kurulmasına ve öğrencilerin eleştirel düşünmesine yardımcı olur. Belgeseller gerçek hayatın bir senaryo üzerine kurgulanmış halleri olduğu için, birey ve toplumlar belgeselleri kurgulanmış öykülü filmlere göre daha çok önemsemektedirler (Özön, 1984).

Birden çok duyu organına hitap eden belgesellerden kesitler alınarak derslerin farklı bölümlerinde kullanılması kalıcı öğrenmelere yardımcı olur. Sayfalarca olan bir bilgiyi öğrenmek yerine belgeseli izlemek daha anlaşılır ve kolaydır. Belgeseller insanı geçmiş yaşamla buluşturan, tarihi olayları belli bir sıraya göre öğrenmeyi kolaylaştıran, öğrencilerin zihinlerinde aktif öğrenmeler yapmalarına yardımcı olan gerçekçi yapıtlardır (Judge, 2017).

Belgeseller dikkat çekici yönleri ve konu bütünlüğünü sağlama noktasındaki rolleriyle eğitim öğretime destek sağlayabilecek ders araçlarındandır (Can ve Evecen, 2017). Soyut konuların somutlaştırılması işlevini üstlenen belgeseller öğrencilere akılda kalıcı bilgiler sunmaktadır (Barth ve Demirtaş, 1997). Akıl yürütmeyi sağlayan belgeseller, izleyiciye farklı bakış açıları sunarak katkıda bulunurlar (Marcus & Stoddard, 2009). Ayrıca etkili görsel ve işitsel yönleriyle geniş bir kitleye hitap eden ilgi çekici yapımlardır (Üstündağ, 2012).

Küçük yaştaki öğrencilerin soyut konuları anlamlandırması zor olduğu için, ders için seçilebilecek uygun bir belgesel soyut konuların somutlaştırılması adına son derece önemlidir (Tağ Kalafatoğlu, 2019). Gerçek hayat üzerine kurgulanan belgesellerin eğitim öğretimde kullanılması dersleri öğrenciler için zenginleştirerek değerli birer eğitim materyali haline getirecektir (Barbas, Paraskevopoulos & Stamou, 2009). Sosyal Bilgiler dersi de soyut kavramların sıkça yer aldığı ve günlük hayatla bağlantılı bir ders olduğu için kazanımlar işlenirken belgesellerin kullanılması eğitsel açıdan verimli olabilir. Judge (2017) seçilecek belgesellerin konuya ve öğrenciye uygunluğunun önemli olduğunu belirtmiştir. Konuya uygun seçilecek bir belgesel öğrencilerin ilgililerini çekerek onları derse daha istekli hale getirir ve akademik başarıyı artırır (Tağ ve Kalafatoğlu, 2019). Örneğin “SB. 4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Milli Mücadele’nin önemini kavrar” kazanımı için seviyeye ve konuya uygun seçilen bir belgesel dersin verimini arttıracaktır. Yine aynı şekilde “SB. 4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. “kazanımı için konuya ilişkin seçilen bir belgesel sayesinde öğrenciler pek çok bilgiyi gerçekleri gözler önüne sererek öğrenmiş olacaklardır. Soyut kavramların somutlaştırılmasında ve öğrencilerin gerçek hayatla ilgili bir olguyla karşılaştırılmasına olanak sunan belgeselleri Sosyal Bilgiler derslerinde kullanmak hem derslerin verimliliğine hem de öğrencilerin gelişimine faydalı olacaktır.

7. İNFOGRAFİK

7.1. İNFOGRAFİK NEDİR?

İnfoğrafik, info (bilgi) ve graphic (grafik) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan “infographic” sözcüğünden dilimizde yerini almıştır. İnfoğrafikler, bilginin tasarımıyla bütünleşerek görsel boyuttaki halini geniş kitlelere iletmeye olanak sağlarlar (Smiciklas, 2012).

İnfoğrafikler sayesinde bilgi tasarlanarak görsel bir şölen halinde karşımıza çıkar. Bu sebeple infografiklere kısaca “bilginin görsel sunumu” demek doğrudur. Günümüzde infografikler bir bilginin belli bir akış sırasıyla, hikâyeleştirilerek alıcıya sunulmasına yardımcı olur (Krum, 2013).

Bir konuyla ilgili yoğun ve karışık sürecin daha sade, anlaşılır ve dikkat çekici olması infografiklerle mümkündür (Uyan Dur, 2014). İnfoğrafikler sıradan ve tekdüze öğrenme yöntemlerinin aksine alıcının öğrenme isteğinin canlı tutulmasına da olanak

sağlar (Meeusah & Tangkijviwat, 2013). Karmaşık bilgilerin anlamlandırılma sürecinin hızlandırılmasında, sayfalar dolusu bir metnin sadeleştirilip özet olarak aktarılmasında infografik kullanımının faydası büyüktür (Schroeder, 2004).

İnfografikler bilgilerin bütüncül şekilde görünmesine imkân tanıdığı için, bilgiler infografikler sayesinde yeni formlar kazanırlar (Durmaz, 2020). Bu durum da beraberinde pek çok beceriyi kazandırmayı hedeflemektedir.

7.2. INFOGRAFİKLERİN ÖNEMİ

İçinde bulunduğumuz çağ bilgi çağı olduğundan bilgiyi kitlelere sağlıklı bir biçimde aktarabilmek son derece önemlidir. Teknolojinin hızla gelişimiyle bilgiye ulaşmanın kolaylaşması aynı zamanda karmaşık bir hal almıştır. Yoğun bilgileri sadeleştiren, belli bir akış şemasıyla kitlelere sunan infografikler de bu sebeple önem arz etmektedir (Krum, 2013). Kitleler bilginin hem ilgi çekici hem de algılamaya daha çok teşvik edici şekilde sunulmasını talep etmektedirler. İnfografikler sayesinde bilgi görsel bir formda sunulurken etkili bir şekilde aktarılabilmektedir (Stenberg, 2006).

İnfografikler bilginin belli bir akış sırasında sunulmasını ve bilgilerin beyindeki şemalara daha iyi organize edilmesini sağlar. İnfografikler sayesinde kitleler mevcut bilgilerini yeni bilgilerle karşılaştırma yaparak analiz, sentez ve kritik düşünme gibi becerilerini geliştirirler (Mol, 2011 & Hart, 2013). Bilişsel süreçler açısından bilginin sunulmuş şekli, öğrenmeye nasıl yönlendireceği önemlidir. İnfografikler organize ve düzenli bilgileri sunduğu için bireylerin öğrenmelerinde önem arz etmektedir (Yeşilyaprak, 2011).

7.3. INFOGRAFİKLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

İnfografiklerin tarihsel gelişimine bakıldığında tarih öncesi devirlerde rastlamak mümkündür. Tarih öncesi dönemlerde mağara ve kaya üzerine çizilen çizimler infografiklerin temelini oluşturmaktadır (Tekin, 2017). İnsanoğlu inançlarını, ihtiyaçlarını aktarabilmek ve iletişim kurabilmek adına çeşitli yerlere resimler çizmiştir. Yazının var oluşu tarih öncesi dönemde çizilen resimlere bağlıdır (Öztürk, 2012). Yazı ve resmin bir araya gelişi daha anlamlı hale gelerek insanların kendilerini daha kolay ifade etmelerine yardımcı olmuştur. Bu birlikteliğin planlı bir şekilde düzenlemesiyle de infografikler ortaya çıkmıştır (Parsa, 2004).

19.yüzyılda Charles Joseph Minard ve Thomas Clarkson bugünün infografiklerine yakın bir düzenlemeyle bilgi grafikleri oluşturmuşlardır. Minard ve Clarkson bilginin

görsel bir şekilde sunulmasını önemsemiş ve bu yönde çalışmalar yapmışlardır. 20. yüzyıl başlarında infografiklere verilen önem artarak dergilerde resimsel ifadelerle yer verilmiştir. 80'li yıllarda gazetelerin renkli baskıya geçmesi infografikler adına önemli bir gelişme olmuştur. 1982 yılında Amerika'daki bir gazetede hava durumunun renkli anlatılmasını sağlayan George Rorick, modern infografiklerin öncüsüdür (Aktaran: Mol, 2011).

Şekil 3. George Rorick'in Tasarladığı Hava Durumu İnfografiği

Kaynak: <https://encajabaja.com>

7.4. İNFOGRAFİĞİN KULLANIM ALANLARI

Sürekli yayın olarak gazeteler haberleri kitlelere ulaştırmak için infografiklerden yararlanırlar. İnfografikler sayesinde haberler görsel olarak daha ilgi çekici hale gelerek zenginleşmektedir. (Dick, 2014). Günümüz dünyasının öğrenme stillerinde dijital platformlar yer almaktadır. İnfografikler dijital ortamlarda öğrenmenin vazgeçilmez unsurlarıdır. Ses ve videolar ile zenginleştirilmiş interaktif infografikler öğrencilerin ilgilerini çekerek etkili öğrenmelerine katkı sağlamaktadır (Williams, 2002).

Müfredatta yer alan tüm derslerde infografik kullanımı mümkündür. İnfografikler derslerin giriş esnasında öğrencilere eski bilgilerin hatırlatılmasında, yeni bilgilerin daha etkili öğretilmesinde ve dersin sonunda öğrencinin bilgiyi öğrenip öğrenmediğinin teyit edilmesinde kullanılabilir (Meeusah & Tangkijviwat, 2013). Planlı bir şekilde hazırlanan

ve derse uygun olan infografikleri kullanmak eğitim öğretim sürecini daha kaliteli hale getirecektir.

7.5. EĞİTİMDE İNFOGRAFİKLERİN KULLANIMI VE ÖNEMİ

Hızla gelişen ve değişen dünyada şartlara ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik eğitim öğretim yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu açıdan öğrenci ihtiyaçlarına yönelik zenginleştirilmiş etkileşimli görsel araç gereçlerin kullanılması eğitimin kalitesi açısından son derece önemlidir. Eğitimde görsel araç gereçlerin kullanması eski bilgilerin hatırlanmasına ve yeni bilgilerle arasında bağ kurulmasına, bilginin daha kalıcı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Uzun yıllardır gazete haberlerinin sunulmasında kullanılan infografikler eğitici ve öğretici birer öğrenme materyali olarak kullanılabilmektedirler. İnfografikler, pek çok ders ve disiplin ile ilişkilendirilerek öğrenme ortamlarını daha renkli hale getirmektedirler (İslamoğlu ve ark., 2015).

Beegel ve ark. (2014) infografiklerin soyut ve karmaşık kavramları daha anlamlı bir hale getirdiğini, her konuda veya derste hızlı ve kolay hazırlanabilir yaratıcı düşünmeye teşvik edici birer materyal olduklarını belirtmişlerdir. Görsel yapılarıyla ön plana çıkan infografikler karmaşık gibi görünen kavramların basitleşmesine, daha çok kavram öğretilmesine, bilginin planlı bir şekilde sunulmasına yardımcı olurlar (Ware, 2014).

İnfografikler bilişsel süreçler açısından da önemlidir. Bilişsel süreçlerde bilginin organize bir şekilde verilmesi ve bireylerin verilen bilgiyi nasıl hafızalarına alacakları bellidir. İnfografikler de planlı ve bir düzen halinde hazırlandıkları için bilişsel süreçleri desteklerler (Yeşilyaprak, 2011). Öğretmenler eğitim öğretim sürecinin kalitesini arttırmak adına birden çok duyu organına hitap edebilecek materyaller kullanarak dersleri zenginleştirmektedirler. Bu açıdan görsel birer materyal olan infografikler bilgi aktarım sürecini kolaylaştırmaktadırlar (Doğru, 2019).

Yalın (2010) eğitim öğretim sürecinde görsel materyel kullanımının eski bilgilerin daha çabuk hatırlanmasına yardım ederek, bilgiyi daha kalıcı hale getirdiğini belirtmiştir. Bilgiyi görselleştirmenin en kolay yollarından biri olan infografiklerin kullanım alanları günümüzde gittikçe yaygınlaşmaktadır. Karşı tarafa aktarılacak istenen herhangi bir mesaj, haber, metin vs. infografikler sayesinde organize ve daha kolay aktarılabilir (Yıldırım & Perdahçı, 2019).

7.6. INFOGRAFİKLERİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE KULLANIMI

Günümüzde eğitim anlayışı bilginin anlamlı bir şekilde öğrenilmesi üzerine kurulmuştur. Bilgilerin anlamlı bir şekilde öğrenilmesi için öğrencilerin sürece aktif bir şekilde katılmaları gerekmektedir. İnfografikler derslerde kullanılabilir, kalıcı öğrenmeleri destekleyebilecek kaynaklardır (Kurtde Fidan ve Özaydın, 2021).

Temeli insan ve insan yaşamına dayanan Sosyal Bilgiler dersi hem bireysel hem de toplumsal problemlere çözüm bulan etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedefler (Bilgili, 2013). Bireylerin bu dersi daha etkili ve öğrenmeleri adına görsel zekâ alanlarının genişletilmesi gerekmektedir. Görsel zekâ bireylerin çevrelerini daha iyi gözlemlemeyip objektif bir şekilde değerlendirme becerilerine dayanmaktadır. Tablo, grafik ve görsel açıdan zenginleştirilmiş dersler bireylerin bu derse olan bakış açısını değiştirecektir (Saban, 2002).

Hiç okuma yazma bilmeyen veya farklı dilleri konuşan insanlar sembol ve görseller aracılığıyla rahatça anlaşabilmektedirler. Bu sebeple eğitim öğretimde görsel boyutuyla öne çıkan araç gereçler önemli hale gelmiştir. Yaşamın içinden doğan bir ders olan Sosyal Bilgiler dersinde de öğrenmeyi kolaylaştırıp daha anlamlı hale getirmenin yollarından birisi görsel boyutlarıyla öne çıkan infografiklerdir (Doğru, 2019). Soyut kavramları temelinde barındıran Sosyal Bilgiler dersinde infografikler sayesinde pek çok kavram somut hale gelebilmektedir.

Bloom'un bilişsel alan taksonomisinde yer alan kavrama, uygulama, analiz ve sentez basamaklarına ulaşma noktasında infografikler büyük bir önem arz etmektedir. Zor ve karmaşık kavramların bulunduğu Sosyal Bilgiler dersi infografiklerin yapısında bulunan harita, grafik, diyagram vb. görselleştirme teknikleriyle bilişsel alan aşamalarını kolaylıkla aşarak daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler oluşmasına yardımcı olmaktadır (Yalın, 2010).

Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılacak infografikler öğrencilerin eğitim öğretim sürecinde aktif bir rol almalarını sağlayarak, içeriğinde pek çok soyut kavram bulunduran bu derste konuları kalıcı öğrenmelerine yardımcı olur. Görsel olarak öne çıkan infografikler sayesinde öğrenciler bilgileri farklı yollarla sunabilme imkânı tanır. Bu durum da öğrencilerin öz düzenleme yapabilme, eleştirel ve kritik düşünme gibi pek çok becerisinin gelişmesine katkıda bulunur (Haşlaman, 2018, Yıldırım, Yıldırım, Çelik ve Aydın, 2014). Eğitim öğretim sürecinde öğrencilerin bilgilerini kontrol etmek amacıyla

ölçme değerlendirme yapılırken infografiklerden faydalanılmasında fayda vardır. Çünkü infografikler öğrencilerin üst düzey becerilerinin performansını ortaya koyma noktasında başarılıdır (Haşlaman, 2018).

İnfografikler eğitim öğretim sürecine dâhil edilirken öğrencilerin kendi infografiklerini oluşturmalarına imkân tanınmalıdır. Öğrencilere infografik oluşturma süreci ayrıntılı bir şekilde gösterildiğinde ve eksikleri için dönütler verildiğinde sürece aktif olarak dâhil olan öğrenciler kalıcı öğrenmeler sağlar (İnci, 2019).

8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmaya ilişkin alanyazın incelendiğinde değerler ve belgeseller üzerine pek çok çalışmanın var olduğu görülmüştür. Alanyazında interaktif infografikler ve Sosyal Bilgiler dersi öğrenme alanlarına yönelik yapılmış az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu araştırmada olduğu gibi belgeselleri Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler açısından inceleyen başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili olan öğrenme alanı, kazanım, beceri, değeri, belgesel ve infografikler ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

8.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

8.1.1. Öğrenme Alanlarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Kavak ve İlhan (2021), ortaokul 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersi Etkin Vatandaşlık öğrenme alanını çizgi romanlaştırarak, bu öğrenme alanının öğrenilmesini kolaylaştırmayı amaçlayan bir çalışma yapmışlardır. Öğrenme alanının çizimleri için WEB 2.0 araçları kullanılarak, Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı Minik Vatandaşlar çizgi romanına dönüştürülmüştür. Araştırma sonucunda geliştirilen çizgi romanın Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen ve öğrencilere yardımcı bir kaynak olarak kullanılabileceği ve derse son derece faydalı olduğu belirtilmiştir.

Ada (2020), Sosyal Bilgiler dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında kavram karikatürleriyle yapılandırılmış derslerin öğrencilerin akademik başarısına etkisini araştırmıştır. Araştırmada ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmış ve öğrenci başarılarını incelemek için akademik başarı testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kavram karikatürleriyle yapılandırılan Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanının öğrencilerin ders başarılarına olumlu yönde etki ettiği ifade edilmiştir.

Eryılmaz (2019), 2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanının uygulanabilirliğine yönelik öğretmen görüşlerini araştırmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla Etkin Vatandaşlık öğrenme alanına yönelik geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin Etkin Vatandaşlık öğrenme alanını soyut buldukları ve öğrencilerine aktarma noktasında sıkıntılar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Gürsoylar (2019), tarihsel empati tekniği kullanılan 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi Kültür ve Miras öğrenme alanında öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. Belirlenen öğrenme alanına yönelik dersler tarihsel empati tekniği ile geliştirilmiştir ve araştırma için veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda tarihsel empati tekniğiyle uygulanan derslerin öğrenci tutumlarını geliştirdiği ifade edilmiştir.

Söğüt (2019), 5.Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Etkin Vatandaşlık öğrenme alanının ters yüz yöntemiyle işlendiğinde öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini incelemiştir. Ön test son test yarı deneysel desenin kullanıldığı araştırmada deney grubuna ters yüz yöntemiyle, kontrol grubuna ise müfredata uygun ders etkinlikleri uygulandıktan sonra araştırmacı tarafından akademik başarı testleri uygulanmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda ters yüz yöntemiyle yapılandırılan dersin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu yönde katkıları olduğu tespit edilmiştir.

Faiz ve Karasu Avcı (2018), Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı bağlamında 4. ve 5.sınıf ders kitaplarını beceriler ve değerler açısından incelemişlerdir. Araştırma sonucunda 4. sınıf düzeyinde en çok sosyal katılım ve iletişim becerileri ile sorumluluk, bağımsızlık ve özgürlük değerlerinin ön plana çıktığı görülürken, 5.sınıf düzeyinde ise karar verme, sosyal katılım becerileri ile sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerinin vurgulandığı görülmüştür.

Demirezen ve Turan (2016) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin öğrencilerin başarısına ve tutumuna etkisini belirlemeye yönelik araştırma yapmıştır. Ön test son test kontrol gruplu deneme modelinin kullanıldığı araştırmada başarı testi ve tutum ölçeği de uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında kavram analizi yöntemiyle işlenen Küresel Bağlantılar öğrenme alanının, öğrencilerin Sosyal Bilgiler

dersine olan tutumlarına olumlu yönde etki ettiği ve kavram öğrenme başarılarını arttırdığı tespit edilmiştir.

8.1.2. Kazanımlara Yönelik Yapılan Çalışmalar

Var, Ortak ve Utkugün (2020), Batıya Doğru Akan Nehir isimli belgeseli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlar açısından inceledikleri araştırmalarında belgeselin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilirliğini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada doküman analizi yönteminden hem araştırmanın modelinde hem de veri toplama aracı olarak yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda Batıya Doğru Akan Nehir belgeselinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlarla paralellik gösterdiği ifade edilmiştir.

Demirci (2022) yerel gazetelerde milli günleri, bayram kutlamalarını, anma törenlerini, Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların içeriğindeki mevcut durumu açısından inceleyen bir çalışma yapmıştır. Bu bağlamda gazetelerde Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan milli gün ve bayram kutlamalarına ait kazanımlar temel alınarak doküman incelemesi yoluyla incelenmiştir. Araştırma sonunda gazete haberlerinden ulaşılan milli günlerin ve anma toplantılarının bazılarının ders kitaplarında ve kazanımlarda yer almadığı tespit edilmiştir ve milli bilinç oluşturulması adına gerekli çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Büyükalan Filiz ve Baysal (2019) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımları yenilenen Bloom taksonomisine göre analiz etmişlerdir. Betimsel model olan araştırmanın veri kaynağını 2018 yılında MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda var olan kazanımların Bloom taksonomisine göre daha alt basamaklarda olduğu ve daha üst düzeyde olan basamaklar için kazanım sayılarının arttırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Oruç ve Ateş (2019), TRT Çocuk Dergisini Sosyal Bilgiler Öğretim Programı açısından inceledikleri çalışmalarında doküman incelemesi yöntemi kullanmışlardır. Araştırmanın verilerini elde etmek için 2018 yılına ait 12 sayıyı incelemişlerdir. Araştırma sonunda inceledikleri sayıların öğretim programının kazanımlarını büyük ölçüde içerdiğini belirtmişlerdir.

Tetik ve Arslan (2013), 5. Sınıf öğrencilerine uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrencileri kazanımlara ulaştırma düzeyini araştıran bir çalışma yapmışlardır. Araştırma tek grup ön test son test deneysel modele göre tasarlanmış, veriler

araştırmacılar tarafından hazırlanan başarı testleriyle toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında uygulanan programın bazı kazanımlara ulaşabildiği, bazı kazanımlara ulaşamadığı tespit edilmiştir.

8.1.3. Becerilere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Demir ve Özyurt (2021), 2019- 2020 eğitim öğretim yılında uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarını 21.yüzyıl becerileri bağlamında incelemiştir. Doküman inceleme yönteminin kullanıldığı araştırmada, veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda uygulanmakta olan programın ve ders kitaplarının eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri etrafında şekillendiği, 21.yüzyıl becerileri bakımından geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Çelik ve Kamış (2019), 4-7. Sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programını beceriler bağlamında doküman analizi kullanarak incelemiştir. Araştırma sonucunda dört sınıfta da ortak beceri olan araştırma becerisinin öğrenme alanlarında en çok yer alan beceri olduğunu tespit etmişlerdir. Öğretim programlarında yer alan hukuk okuryazarlığı becerisinin öğrenme alanları altında yer almadığını tespit etmişlerdir. Genel anlamda becerilerin sınıf düzeylerine eşit bir şekilde dağıtılmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Aydemir ve Adamaz (2017), Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarını Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan beceriler açısından incelemiştir. Tarama modeli kullanılan araştırmada, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitapları (5-7.sınıflar) doküman incelemesi yöntemiyle taranmıştır. Araştırma sonucunda çalışma kitaplarındaki etkinliklerin tüm becerileri barındırma açısından dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

Kara ve Tangülü (2017), Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum çalışması yapmıştır. Araştırmanın nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum çalışması desenine uygun olarak yapılması sağlanmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesi için öğretim programları doküman incelemesiyle incelenerek, veriler araştırmacı tarafından belirlenen ölçütlere göre betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığa dair eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

8.1.4. Değerlere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Kurtdede Fidan ve Kılıç (2020), Rafadan Tayfa çizgi filmini Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelemişlerdir. Çizgi filme ait 2014-2016 yılları arasında yayınlanan 79 bölüm araştırmacılar tarafından içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda bölümlerde 17 değer tespit edilmiş, özgürlük, bağımsızlık ve barış değerlerine diğer değerlere göre daha az yer verildiği ifade edilmiştir.

Özaydın (2020), animasyon filmleri 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanım, beceri ve değerler açısından incelemiştir. İçerik analizi yöntemiyle analiz edilen araştırma verilerine göre animasyon filmlerde en çok tespit edilen değer yardımseverlik, en az tespit edilen değerlerin ise barış, eşitlik ve vatanseverlik olduğu ifade edilmiştir.

Yeter (2019), Türkiye’de yayımlanan çocuk dergilerini Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerler açısından doküman analizi yöntemi kullanarak incelemiştir. Araştırma sonucunda dergilerde değerlere fazlasıyla yer verildiğini ve dergilerin değer eğitiminde kullanılabileceğini tespit etmiştir.

Bölük (2018), Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerlerin çizgi filmlerde yer alma düzeyini belirlemeye yönelik çalışmasını tarama modeli kullanılarak yapmıştır. Araştırma sonucunda çizgi filmlerde öz saygı, öz güven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, vatanseverlik ve yeniliğe açıklık değerlerine sıkça rastlanıldığı belirtilmiştir.

Önlen (2017) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan sevgi, saygı ve hoşgörü değerlerinin ulusal gazete haberlerine yansımalarını araştıran bir çalışma yapmıştır. Araştırmada 2013 yılında ulusal düzeyde yayın yapmış tirajı yüksek dört gazete içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma verilerini toplamak için haberler “Gazete Haberi Değerlendirme Formu”na göre sevgi, saygı ve hoşgörü değerlerine göre tasnif edilip ve değerlendirilmiştir. Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda sevgi, saygı ve hoşgörü değerlerine karşılık gelen haberlerin sayıca yeterli olduğu, fakat bu haberlerin gazetelerin iç sayfalarında verilmesinin eksiklik olduğu belirtilmiştir.

Selanik Ay ve Korkmaz (2017) TRT çocuk kanalındaki Küçük Hezarfen çizgi filmini Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere ve kültürel öğelere göre doküman analizi yöntemi kullanarak incelemişlerdir. Araştırma sonucunda çizgi filmde

en çok verilen değerin bilimsellik, en az verilen değerin ise bağımsızlık olduğunu ifade etmişlerdir.

Ertürk (2017) Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki'nin bir ahlak kitabı olarak kaleme almış olduğu Atabetü'l Hakayık adlı eseri Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler bağlamında incelemiştir. Çalışmada verileri toplamak için doküman analizi, analizi için de betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda eserde, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan bilimsellik, dürüstlük, yardımseverlik ve duyarlılık değerlerine rastlanmıştır. Bu değerlerin yanı sıra sözün değeri, alçakgönüllülük, cömertlik ve kanaatkârlık gibi toplumsal ve dini diğerler de tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Aktan ve Padem (2013) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde yer alan değerleri araştıran bir çalışma yapmışlardır. Ders kitabı içerisinden seçilen 24 okuma metni tarama modeli yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda okuma metinlerinde en çok sorumluluk, yardımseverlik, barış ve dayanışma değerlerine rastlanırken, en az aile birliğine önem verme, adil olma, özgürlük, temizlik ve vatanseverlik değerlerine yer verildiği belirtilmiştir.

8.1.5. İnfografiklere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Karaçayır (2022) ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı "Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular" ve "Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar." kazanımlarının öğretiminde infografik kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve derse olan tutumlarını araştırmıştır. Araştırmada rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda hareketli infografiklerin öğrencilerin akademik başarısını arttırdığını ve öğrencileri derse karşı daha ilgili hale getirdiği belirtilmiştir.

Kököz (2019) Coğrafya öğretiminde infografik kullanımının akademik başarıya etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanması için araştırmacı tarafından geliştirilen infografik bilgi başarı testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda dersin öğretiminde infografik kullanımının öğrenci başarısına olumlu yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Akdal (2019), metinlerarası okumalarda infografik kullanımının okuduğunu anlamaya etkisini araştırmak için yaptığı çalışmasını gerçek deneysel desenlerden ön test-son test kontrol gruplu seçkisiz desen niteliğinde yürütmüştür. Araştırmanın verilerini toplamak için 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında kullanılan metinlere ilişkin bilgi düzeyini ölçen yazılı yoklama soruları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda metinlerarası okumalara göre hazırlanan infografiklerin okuduğunu anlama becerileri üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Özdemir (2019), ortaöğretim 10. sınıf öğrencileri için, görsel öğrenmeyi destekleyen infografik tasarımın tarih dersindeki tutuma olan etkisini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırma iki koldan yürütülerek hem öğretmen görüşlerine başvurulmuş hem de deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda infografik tasarımın tarih eğitiminde kullanılmasının, öğrencilerin derse karşı isteğini artırdığı, süreci daha ilgi çekici ve eğlenceli hale getirdiği gözlenmiştir.

Karaçorlu (2018), öğretmenler ile öğrencilerin EBA platformunda bulunan kavram haritalarını ve infografikleri kullanımını incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeline göre bir çalışma yapmıştır. EBA platformundaki kavram haritaları ve infografiklerin incelenmesi için araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Öğretmen ve öğrenciler amaçlı örnekleme ile seçilerek çalışmaya devam edilmiştir. Araştırma sonucunda EBA platformunda bulunan kavram haritaları ve infografikler kullanışlı bulunmuş, öğretmenlerin bu materyalleri kullanım oranlarının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım (2018), eğitimde infografik kullanımının öğrencilerin başarı, tutum ve motivasyonuna etkisini araştırmak için yaptığı çalışmasını öntest-sontest kontrol gruplu desenden faydalanarak yürütmüştür. Araştırmada deney ve kontrol grupları yansız atama esas alınarak belirlenmiştir. Deney grubuna Sosyal Bilgiler dersi için seçilen konu interaktif infografiklerle anlatılırken, kontrol grubunda aynı konu geleneksel yöntemlerle işlenmiştir. Araştırma sonucunda deney ve kontrol gruplarının arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiş, interaktif infografiklerin derste kullanımının öğrenci başarı, tutum ve motivasyonuna olumlu yönde etki ettiği belirtilmiştir.

Yıldırım vd. (2014), infografik oluşturma sürecine yönelik öğrenci görüşlerini araştıran bir durum çalışması yapmışlardır. Çalışma öncesinde infografik oluşturma yöntemleri hakkında eğitimler verilmiştir. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış

görüşme yoluyla toplanarak, veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin infografikleri beğendikleri, bilgileri daha organize bir şekilde sunabildikleri için öğretimde kullanılması gereken bir araç olduğunu belirttiklerini ifade etmişlerdir.

8.1.6. Belgesellere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yazıcı ve Gazel (2022), belgesellerin tarih öğretim yöntemlerine sağlayabileceği katkıları araştırmışlardır. Araştırma sonucunda tarih öğretiminde belgesel kullanmak için pek çok yöntemin bulunduğunu fakat katkı boyutunu ifade eden çalışma sayısının sınırlı olduğu ifade etmişlerdir.

Tekin (2021) tarafından “Batıya Doğru Akan Nehir” isimli belgesel Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kazanımları açısından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden doküman analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda “Batıya Doğru Akan Nehir” belgeselinin 5.6.ve 7.sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla uyumlu olduğu ifade edilmiştir.

Atçı (2019) Coğrafya öğretiminde “Dünya’nın İç Yapısı ve Levha Tektoniği” konusunun belgesel filmler aracılığıyla öğretiminin öğrencilerin akademik başarısına ve kavram kalıcılığına etkisi araştıran ön test, son test kontrol gruplu deneysel desen modeline göre şekillene bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu deney ve kontrol grubundan oluşan toplam 60, üçüncü sınıf eğitim fakültesi öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sürecinde öğretmen adaylarına program öncesi ve sonrasında başarı testi ön test, son test ve kalıcılık testi olarak uygulanmıştır. Deney grubunda öğretim belgesel filmler aracılığıyla yapılırken, kontrol grubunda ise programa dayalı öğretim gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda başarı ve kalıcılığı arttırmada belgesel filmlerle gerçekleştirilen öğretim uygulamasının, programa dayalı gerçekleştirilen öğretim uygulamasına göre daha etkili olduğu ifade edilmiştir.

Selanik Ay ve Öncü (2019) değerler eğitiminde bir öğretim aracı olarak Şehrin Tılsımı belgeselini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Araştırmada doküman analizi kullanılmış ve her bölüm araştırmacılar tarafından bir doküman olarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analizle incelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen belgeselin değerlerin çoğunu içerdiğini ve sıkça söz edilen değerlerin sevgi, saygı ve yardımseverlik olduğunu ifade etmişlerdir.

Uçar ve Karakuş (2017) tarafından 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Ülkemizin Kaynakları ünitesindeki çevre konularının öğretiminde belgesel kullanımının öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisini araştıran bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Öğrencilerin görüşlerini belirlemek için de açık uçlu sorulardan oluşan çalışma yaprakları hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda belgesellerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını ve çevreye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2015) çevre içerikli belgesellerin üniversite öğrencilerinin sözcük dağarcıklarının gelişimine etkisini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Belgesellerin sözcük dağarcığının gelişimine etkisini araştırmak için ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel desenli bir araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda çevre içerikli belgesellerin öğrencilerin sözcük dağarcıklarına olumlu yönde etki ettiği ifade edilmiştir.

Kapucu (2013) Fen ve Teknoloji derslerinde belgesel kullanımının öğrencilerin görüşlerine etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. Araştırma Fen ve Teknoloji dersinde seçilen “Hücre Bölünmesi ve Kalıtım” ile “Kuvvet ve Hareket” konularıyla deney ve kontrol grubu olan 113 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Deney grubundaki öğrencilere seçilen konulara dair uygun belgeseller izletilerek ders öğretimi yapılırken, kontrol grubunda öğretim programının önerdiği şekilde dersler işlenmiştir. Araştırma sonucunda Fen Teknoloji derslerinde belgesel kullanılmasının öğrencilerinin başarılarının artırılmasına ve derse karşı olumlu bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olacağı ifade edilmiştir.

Yazıcı (2008) belgesel destekli tarih öğretimini öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendiren betimsel bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının görüşleri cinsiyet, fakültedeki bölüm, belgesel seyretme sıklığı gibi değişkenlere bağlı olarak değişse de belgeselin dersleri öğretmede önemli birer araç olduğu tespit edilmiştir.

Türker ve Arslan (2008), İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde belgesel film kullanımının öğrencilerin akademik başarıları ve hatırd tutma düzeyleri üzerindeki etkisini belirleyen ve öğrencilerin sürece yönelik görüşlerini araştıran bir çalışma yapmışlardır. Çalışma 46 ilköğretim 8. Sınıf öğrencisi üzerinde ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılarak

gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verilerini toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen başarı testi uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre belgesel kullanımı ile yapılan öğretim, öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine ilişkin akademik başarılarını, bilgileri hatırlama düzeylerini artırdığı ifade edilmiştir.

8.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

8.2.1. Değerlere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Gebregeorgis (2017), İngilizce ders kitaplarında yer alan barış değerini araştırdığı bir çalışma yapmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Etiyopya'daki 9.sınıf kademesinde okutulan İngilizce ders kitapları seçilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen kitapların barış değeriyle ilgili temaların yer aldığı tespit edilmiştir.

Zhang ve Morrison (2010), Çin'de 1980-2010 yılları arasında yayımlanan çocuk dergilerinde değerleri incelemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Dergilerde yer alan değerler araştırmacılar tarafından hazırlanan kontrol listeleriyle incelenmiştir. Araştırma sonunda değerlerin geçen yıllar içinde kalıcılığını koruduğu tespit edilmiştir.

Court ve Resental (2007), okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan çocuk kitaplarında var olan değerleri araştırmayı amaçlayan bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar çocuk kitaplarında doküman incelemesi yaparken, öğretmen görüşlerine başvurmak için de öğretmenlere anket uygulamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında çocuk kitaplarında en çok sevgi ve saygı değerleri tespit edilmiştir.

La Roe (2003), Caldecott ödülü olan çocuk kitaplarının değerlere yer vermesini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda kitaplarda yer verilen değerlerin farklı etnik grupları göz ardı edecek şekilde dağıtıldığı ve yalnızca küçük yaş grubuna hitap ettiği ifade edilmiştir.

8.2.2. İnfografiklere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Fadzil (2018) Fen Bilimleri dersleri için infografik oluşturmada öğretmen adaylarının görüşlerini araştıran bir çalışma yapmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılarak öğretmen adaylarının infografiklerle ilgili tutumları araştırılmak istenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular infografik kullanımının öğrencileri teknolojiye teşvik ederek daha kalıcı öğrenmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir.

Alrwele (2017), üniversite öğrencilerinin derslerde infografik kullanımına ilişkin görüşlerini araştırmak için bir çalışma yapmıştır. Çalışma grubu 165 üniversite

öğrencisinden oluşmuş, öğrenciler deney ve kontrol gruplarına ayrılmışlardır. Veri toplama aracı olarak başarı testi ve anketler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda infografiklerin öğrenme sürecinde kullanılmasının sürece katkıları olduğu tespit edilmiştir.

Al Dairy ve Al Raabani (2017) eğitim alanlarında yapılan araştırmaları incelemiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda eğitimde infografik kullanımı konusunun artışta olduğunu ve infografiklerin eğitimi olumlu yönde geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Jinkyu ve Youngmin (2016) Güney Kore’de gerçekleştirdikleri araştırmalarını öğrencilerin infografik kullanımına bakış açılarını araştırmak üzere desenlemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 60 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma Fen Bilimleri dersindeki bir konunun infografiklerle aktarılması sonucu gerçekleşmiştir. Araştırma sonucunda infografiklerle işlenen konuda öğrencilerin başarı düzeylerinin yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Sukma (2016), Endonezya’daki bir üniversitede infografiklerle ilgili eylem araştırması yapmıştır. Çalışmanın veri grubunu öğrenciler oluşturmuş, veriler ise anketler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda infografik eğitiminin derslerde önemli bir araç olduğu tespit edilmiştir.

Noh vd. (2015) Fizik ders kitaplarında verilen bilgilerin infografiklerle aktarılması sonucunda öğrencilerin başarı, ilgi ve tutum gibi davranışlarını inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya seçilen bir lisede Fizik eğitimi alan 60 öğrenci dâhil edilerek deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney grubuna infografiklerle dersler aktarılırken, kontrol grubunda mevcut olan geleneksel öğretim uygulanmıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun başarı düzeyinin infografikler sayesinde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Abilock ve Williams (2014) infografikleri detaylı olarak tanıtmışlardır. Çalışmalarında infografiklerin oluşturulma sürecinden tasarımına kadar her şeyi ayrıntılı bir şekilde anlatmışlardır.

Mol (2011) bilimsel çalışmalarda kullanılan infografiklerin katkısını araştıran bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda bilimsel çalışmalarda kullanılan iyi bir şekilde hazırlanmış infografiklerin bilgiyi aktarma konusunda son derece etkili olduğu ifade edilmiştir.

8.2.3. Belgesellere Yönelik Yapılan Çalışmalar

Vogeler (2016) bölgesel coğrafyayı öğretmek için belgesellerden yararlanmanın gerekliliğini araştıran deneysel bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın katılımcılarını üniversite öğrencileri oluştururken, araştırma kapsamında izletilmek için 7 belgesel seçilmiştir. Araştırma sonucunda bu çalışmanın öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi kazanarak analitik düşünebildikleri tespit edilmiştir.

Anderson (2013) öğrencilerin kendi filmlerini çekerek aktif öğrenmeyi keşfetmelerini amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya katılan 35 üniversite öğrencisinden kültürel coğrafya dersi ile ilgili bir makale yazarak bu makalelerini filmleştirmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin bu yöntemle aktif bir şekilde öğrendikleri tespit edilmiştir.

Elizabeth ve Jöns (2011). Coğrafya öğretiminde öğrenci merkezli yöntemleri ve belgeselleri kullanarak öğrencilerin başarısını tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın katılımcılarını 30 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda belgesellerin öğrencilerin farkındalık seviyelerine katkıda bulunduğu ve bakış açılarını şekillendirdiği tespit edilmiştir.

Alvarino ve Burkowski (2009) Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde belgesel kullanımının önemini gösteren bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın amacı öğretmenlere derslerde kullanacakları belgeseller hakkında ipuçları vermektir. Araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin öğretimini daha kalıcı hale getirmek için çeşitli çalışmalar ve öneriler de yapılmıştır.

Palma (2009) Coğrafya öğretiminde belgesel kullanarak öğrencilerin aktif öğrenme gerçekleştirdiklerini tespit etmeyi amaçlayan deneysel bir araştırma yapmıştır. Araştırmada öğrencilerin kavram yanılgıları tespit edilerek, eksikler giderilmeye çalışılmıştır. Deney grubunda ders filmler aracılığıyla aktarılırken kontrol grubunda geleneksel yöntemlerle derslere devam edilmiştir. Araştırma sonucunda filmlerin Coğrafya öğretiminde kullanılmasının önemi açıkça ortaya çıkmıştır.

Manfra ve Hammond (2008), öğrenciler tarafından oluşturulan belgesellerin Sosyal Bilgiler derslerine etkilerini inceleyen nitel bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada öğrenciler müfredata uygun bir şekilde belgeseller hazırlamışlardır. Araştırma sonunda öğrencilerin hazırladıkları belgesellerin derslere olumlu yönde etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Barbas, Paraskevopoulos ve Stamou (2007), doęa içerikli belgesellerin öğrencilerin çevreye karşı tutum ve dūřuncelerini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Deney ve kontrol gruplarının olduğu araştırmada doęa içerikli belgesellerin izletildiği grubun çevreyle ilgili olumlu tutumlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Ansell (2002) belgesel kullanımının ğrencilerin Afrika kıtasına olan grūřlerini ve algılarını tespit etmeyi amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın alışma grubunu niversite öğrencileri oluşturmuştur. İlk olarak ğrencilerin Afrika kıtası hakkındaki grūřlerini belirlemek amacıyla sınıfta tartışma ortamı oluşturulmuştur. İkinci olarak Afrika'yı tanıtan filmler öğrencilere izletilmiştir. Son olarak ise izlenilen filmler hakkında öğrencilerle tartışılmıştır. Araştırma sonucunda eğitim ęretim açısından izletilecek filmlerin derslere uyumlu olması gerektiği tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın desenine, çalışma grubuna, veri toplama aracına, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar içinde yaşanan hayatı anlamlandırmaya yardımcı olan, zengin ve çok boyutlu özellikleri araştırmalardır (Hancock, Ockleford & Windridge, 2009). Detaylı betimlemeler yaparak, farklı verileri karşılaştırarak, ortak bir açıklama yapan nitel araştırmalar yorumlayıcı bir felsefeye dayanır (Creswell, 2013; Flick, 2013). Leung (2015)'e göre nitel araştırmalar, zenginlik ve çok boyutluluk özelliğiyle anlamlı şekiller oluşturabilmek için görseller ve metinlerin içerisindeki kalıpları anlamlandırmak ve tanımaktır.

1.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmaları mevcut durumların derinlemesine incelendiği ve kendine has özelliklerini ortaya koymayı hedefleyen çalışmalardır (Best & Kahn, 2017). Durum çalışmalarında görüşmeler, gözlemler, dokümanlar, raporlar mevcut durumun kendi bağlamıyla bütün halinde açıklanmasına yardımcı olur (Creswell & Plano Clark, 2007). Nitel araştırmalar bir olayı ya da durumu derinlemesine inceledikleri için dokümanlar da bu araştırmalarda son derece önemli veri kaynağıdır (Vanderstoep & Johnston, 2009).

Nitel araştırmalar araştırmacının gözlem ve yorumlama görevi üstelenerek detaylı bir şekilde verilerin incelenmesiyle ortaya çıkan araştırmalardır. Araştırmacı seçilen dokümanları veri kaynağı olarak incelerken büyük bir titizlikle çalışarak tümevarımsal analiz kullanır (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012). Araştırma problemi doküman incelemesinde hangi kaynakların veri kaynağı olarak kullanabileceğinin belirlenmesine yardımcı olur. Nitel araştırmalarda hem basılı hem de elektronik dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). TRT Belgeselleri bu araştırmada elektronik dokümanlar olarak ele alınmıştır. Nichols (2017) belgesellerin görsel birer doküman olduklarını, belge niteliği taşıdıklarını ve anlatı yapısında incelemelerin mümkün olduğunu ifade etmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu TRT belgesellerinin 9 farklı belgesel kategorisinin (insan hikâyeleri, doğa-gezi, lezzet, bilim teknoloji, suç, macera, tarih, kültür antropoloji, popüler kültür) her birinden seçilen 15'er bölümden toplam 135 bölüm oluşturmaktadır. Bu belgesellere <https://www.trtbelgesel.com.tr> adresinden ulaşılmıştır.

Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırma öncesinde araştırmacı tarafından belirlenen ölçütler ve listelerin kullanılarak ölçüt durumlarına uyan bütün durumların incelenmesi sağlanır (Marshall & Rossman, 2014'ten akt. Baltacı, 2018). Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde pek çok disiplini barındıran bir derstir. TRT belgesellerinde bulunan, dokuz farklı kategoriden 2019-2022 yıllarını kapsayan ve en çok izlenen 492 bölümden olacak şekilde ölçüt alınarak seçilen 135 bölüm araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan 9 farklı belgesel kategorileri Şekil 4'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 4. Belgesel Kategorileri

a. İnsan Hikâyeleri Kategorisi Belgeselleri

İnsanların hayatlarını, yaşam şekillerini izleyiciye sunan bu kategoride Bulut Çocuk, Dünya'da Çocuk Olmak, Usta Eller Masalı, Başka Bir Öykü ve Bir Dünya Yaşam olmak üzere beş belgesel incelenmiştir.

- *Bulut Çocuk* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, öğrenme gücülüğü olan bir çocuğun hayatını anlatan ve farkındalık oluşturmaya amaçlayan bir belgeseldir. Belgesel 25 dakikadan oluşmaktadır.

- *Dünya’da Çocuk Olmak* belgeseli 2022 yılınca izleyici ile buluşan, Dünya’nın farklı yerindeki çocukların hayat hikâyelerini anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 40 dakikadan oluşmaktadır.

- *Usta Eller Masalı* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, mesleğini geleneksel yöntemlerle sürdüren insanları ekrana taşıyan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 45 dakikadan oluşmaktadır.

- *Başka Bir Öykü* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, farklı ülkelerde yaşanan zorlu hayat hikâyelerini izleyiciye aktaran bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 40 dakikadan oluşmaktadır.

- *Bir Dünya Yaşam* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, farklı coğrafyaların güzelliklerini, kültürlerini ve yaşam mücadelelerini anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

b. Doğa- Gezi Kategorisi Belgeselleri

Doğayı, farklı yaşamları izleyiciye sunan bu kategoride Anadolu’nun Mirası, Anadolu’da Yaşam, İzler ve Çizgiler, Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu ve Rikki’nin Türkiye Rotası olmak üzere beş belgesel incelenmiştir.

- *Anadolu’nun Mirası* belgeseli 2022 yılında izleyici ile buluşan, Anadolu insanının gelenek ve göreneklerini anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

- *Anadolu’da Yaşam* belgeseli 2021 yılında izleyici ile buluşan, Anadolu’nun eşsiz coğrafyası ve yaşayan insanların hayatlarını anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 45 dakikadan oluşmaktadır.

- *İzler ve Çizgiler* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, farklı ülkelerdeki eşsiz eserleri anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

- *Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, farklı coğrafyaların kültürleri ve yaşantıları ekrana yansıtan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 35 dakikadan oluşmaktadır.

- *Rikki'nin Türkiye Rotası* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, farklı yörelerin geleneksel ve modern üretim süreçlerini aktaran bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

c. Lezzet Kategorisi Belgeselleri

Farklı yörelerin lezzetlerini anlatan bu kategoride *Yiyeceğin Serüveni*, *Çırak* ve *Bir Aşk Hikâyesi* olmak üzere üç belgesel incelenmiştir.

- *Yiyeceğin Serüveni* belgeseli 2019 yılınca izleyici ile buluşan, bir yiyeceğin tüm üretim aşamalarını, nasıl üretildiğini ve soframıza nasıl ulaştığını aktaran bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 25 dakikadan oluşmaktadır.

- *Çırak* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, Türkiye'nin farklı yörelerine ait lezzetleri anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

- *Bir Aşk Hikâyesi* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, eşsiz lezzetlerin sırrı ekrana yansıtan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 35 dakikadan oluşmaktadır.

d. Bilim Teknoloji Kategorisi Belgeselleri

Bilim ve teknolojinin hayatımızın her yerinde bulunduğunu izleyiciye sunan bu kategoride *Büyük Düşler Büyük İşler*, *Teknofest*, *Gezeğin Kara Kutusu* ve *Türkiye'nin Dev Yapıları* olmak üzere dört belgesel incelenmiştir.

- *Büyük Düşler Büyük İşler* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, ilham veren hayallerin projelerini aktaran bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 60 dakikadan oluşmaktadır.

- *Teknofest* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, Türkiye'nin ilk havacılık, uzay ve teknoloji festivalinin sürecini ekrana yansıtan bir belgeseldir. Belgeselin süresi 50 dakikadır.

- *Gezeğin Kara Kutusu* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, Türk bilim insanlarının Antarktika'ya olan seferini anlatan bir belgeseldir. Belgesel 60 dakikadan oluşmaktadır.

- *Türkiye'nin Dev Yapıları* belgeseli 2022 yılında izleyici ile buluşan, sınırları zorlayan mühendislik harikası olan eserlerden bahseden bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 40 dakikadan oluşmaktadır.

e. Suç Kategorisi Belgeselleri

Suçun bilimsel yönden analizini izleyiciye sunan bu kategoride Suç Dosyası belgeseli incelenmiştir.

- Suç Dosyası belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, suçun çözümü için her ayrıntıyı izleyicilere aktaran bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 50 dakikadan oluşmaktadır.

f. Macera Kategorisi Belgeselleri

Farklı ülkelerdeki yaşam mücadelelerini izleyiciye sunan bu kategoride Ailenin Yeni Üyesi, Su Savaşları ve Şehirden Uzakta olmak üzere üç belgesel incelenmiştir.

- *Ailenin Yeni Üyesi* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, zorlu yaşamların kahramanlarının arasına katılan bir maceracının yaşadıklarını anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 50 dakikadan oluşmaktadır.

- *Su Savaşları* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, susuzlukla mücadele eden bölgeleri temiz suya kavuşturmaya çabalayan yardımseverlerin hikâyesinden bahseden bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 55 dakikadan oluşmaktadır.

- *Şehirden Uzakta* belgeseli ise 2022 yılında izleyici ile buluşan, Anadolu'nun samimi ve sıcak insanlarıyla doğal güzelliklerini aktaran bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 50 dakikadan oluşmaktadır.

g. Tarih Kategorisi Belgeselleri

Tarihimizi izleyiciye sunan bu kategoride Tarihin Efsaneleri, Gizemli Tarih: Ayasofya, Medeniyet Kâşifleri ve Saklı Krallık olmak üzere dört belgesel incelenmiştir.

- *Tarihin Efsaneleri* belgeseli 2021 yılında izleyici ile buluşan, mücadeleleriyle efsaneleşen tarihi kahramanları anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 60 dakikadan oluşmaktadır.

- *Gizemli Tarih: Ayasofya* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, Ayasofya'nın 1500 yıllık sırları ve yapılış hikâyesi anlatan, 40 dakikalık bir belgeseldir.

- *Medeniyet Kâşifleri* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, Anadolu'nun antik kentlerinin izlerinin sürüldüğü bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

- *Saklı Krallık* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, pusulanın ortaya çıkış serüveninin anlatıldığı bir belgeseldir. 30 dakikadan oluşmaktadır.

h. Kùltür Antropoloji Kategorisi Belgeselleri

Farklı kùltürleri izleyiciye sunan bu kategoride Geleneği Yaşatmak, Dünya'yı Kirletenler, İnançlar ve Yaşamlar ve Aile Olmak olmak üzere dört belgesel incelenmiştir.

- *Geleneği Yaşatmak* belgeseli 2019 yılında izleyici ile buluşan, Dünya'nın dört bir yanında sanayileşmeye ve teknolojik gelişmelere direnen insanların hikâyesinin anlatıldığı bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

- *Dünya'yı Kirletenler* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, doğayı ve doğal hayat tehdit eden tüm çevre unsurlarının sebeplerinin bahsedildiği bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 35 dakikadan oluşmaktadır.

- *İnançlar ve Yaşamlar* belgeseli 2021 yılında izleyici ile buluşan, farklı ritüeller, gelenekler ve inanışları anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

- *Aile Olmak* belgeseli ise 2019 yılında izleyici ile buluşan, ailelerini ayakta tutmaya çalışan insanların hikâyesinin anlatıldığı bir belgeseldir. Ortalama 30 dakikadan oluşmaktadır.

i. Popüler Kùltür Kategorisi Belgeselleri

Bu kategoride Minik Cevherler belgeseli incelenmiştir.

- *Minik Cevherler* belgeseli 2020 yılında izleyici ile buluşan, her çocuğın içindeki cevher parıltısını keşfetmeye çalışan bir araştırmacının hikâyesini anlatan bir belgeseldir. Belgeselin bölümleri ortalama 60 dakikadan oluşmaktadır.

3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanmasında nitel araştırmaların önemli veri kaynaklarından olan dokümanlar veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir. Dokümanlar nitel araştırmalarda güvenilirlik yönünden yüksek, kapsamı geniş, verimli ve kullanışlı olan veri toplama araçlarıdır (Bowen, 2009; Karasar, 2014: 197). Belgeseller, mektuplar, biyografiler, gazeteler, filmler içeriğinde pek çok bilgi barındırdığı için nitel araştırmaların önemli veri kaynaklarıdır (Cohen vd., 2007). Bu kapsamda TRT Belgeselleri doküman niteliği taşımaktadır. Zengin içerikleri sayesinde, önemli dokümanlar olan belgeseller araştırma verilerinin çalışma grubunu oluşturmaları için tercih edilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ

Bu araştırmada doküman olan belgeler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma için Karasar (2016)' ın belirttiği doküman inceleme aşamalarından yararlanılmıştır. Kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme aşamaları sırasıyla izlenerek veriler analiz edilmiştir. Şekil 5'te araştırma verilerinin toplanması ve analiz sürecinde izlenen yol infografikle gösterilmiştir.

Şekil 5. Verilerin Toplanması ve Analiz Süreci

Doküman incelemenin ilk aşaması olan kaynakları bulma aşamasında <https://www.trtbelgesel.com.tr> adresinde yer alan 2019-2022 yılları arasında izleyiciyle buluşturulan 9 farklı kategoriden 135 bölüm seçilmiştir. Verilerin analizinden önce uzman görüşü alınarak 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 4. sınıf düzeyindeki 7 öğrenme alanı, 33 kazanım, 27 temel beceri ve 18 değeri içeren formlar (Bkz., Ek-1, Ek-2 ve Ek-3) hazırlanmıştır. Ardından 9 farklı kategoriden 135 bölümün tamamı incelenmiştir. Okuma ve not alma aşamaları birlikte yürütülerek belgelerin öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değer tespitleri araştırmacı tarafından hazırlanan “Öğrenme Alanı ve Kazanım Kontrol Formu”, “Beceri Kontrol Formu” ve “Değer Kontrol Formu” na işaretlemeler yapılmıştır. Belgeler ilk olarak Ekim 2021- Aralık 2021 tarihleri arasında, ikinci olarak Mart 2022-Mayıs 2022 tarihleri arasında izlenmiştir. Belgelerden elde edilen veriler araştırmaya yerleştirilmeden önce Temmuz 2022 tarihinde tekrar incelenmiştir. İlk incelemede ilişkilendirilen kazanım, beceri ve değerlerin neredeyse tamamının ikinci incelemede de ilişkilendirilmiş olduğu tespit

edilmiştir. Üçüncü incelemenin yapıldığı Temmuz 2022 tarihinde ilişkilendirilecek yeni kazanım, beceri ve değer bulunamamıştır. Son aşama olan değerlendirme aşamasında ise incelenen belgesellerin öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değerlere doldurulan formlarından frekans hesaplamaları yapıldıktan sonra elde edilen bulgular infografiklerle gösterilip, tablolar, grafikler ve doğrudan alıntılarla desteklenilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizi yönteminin amacı veri toplayarak çeşitli kavramlar ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek 2018: 242). Derinlemesine bir analiz olan içerik analizinden gözlem formları, çeşitli video kayıtları gibi metin ve görsel içeren dokümanların analizinde yararlanılmaktadır (Mayring, 2000). Bu analiz yazılı kaynaklarda tercih edilirken, görsel kaynaklarda da tercih edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2017). Bu çalışmada belgeseller için içerik analizinden yararlanılarak 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması istenilen ve gizli şekilde verilen öğrenim alanı, kazanım, beceri ve değerlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

İçerik analizine kategorilerin belirlenmesiyle başlanır. Önce doküman üzerinde kategorilere giren örnek sayıları tespit edilir, daha sonra tespitlerden yola çıkılarak oluşturulan frekanslar kaydedilir ve yorumlanır (Silverman, 2014). Balcı (2016)'ya göre içerik analizinde söylem ve yazımlar belirli kategorilere göre dizilerek sayısal veriler haline getirilebilir. Bu doğrultular ışığında incelemeler 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan öğrenim alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler üzerinde gerçekleştirilerek tüm öğeler için kodlar oluşturulmuştur. TRT belgeselleri kategorilerinde incelenen bölümlerdeki kişilerin cümleleri, sahnedeki durumları, duyguları ve sahnelerin geçtiği ortamlar tahlil edilerek gözlem formuna aktarılmıştır. (Bkz., Ek-4).

Araştırma verileri analizlerden sonra infografiklerle de görselleştirilmiştir. Soyut kavramları somutlaştırma noktasında etkin olan belgeseller bu çalışmada görsellik ön plana çıkarılarak infografiklerle gösterilmiştir. Infografikler bütüncül öğrenmeler sağlayan, fikir, bilgi ve kavramların daha iyi aktarılmasına yardımcı olan materyallerdir (Borucu, 2015). Infografiklerin en önemli özelliği dikkat çekici ve merak uyandırıcı görseller olmalarıdır (Cairo, 2016).

Infografikler araştırmacı tarafından www.canva.com adresinden yararlanarak hazırlanmıştır. Infografikler hazırlanırken ilk olarak öğrenme alanı, kazanım, beceri ve

değer değişkenlerinden hangisiyle ilgili yapılacağına karar verilmiştir. Daha sonra infografiğe seçilen değişken ile ilgili uygun renk, sembol gibi tasarım öğeleri seçilmiştir. Belgesellerin bölümlerinden elde edilen resimler de infografiklerde ilgi çekmek için kullanılmıştır. Hazırlanan infografiklerde değişkenler ve belgesellerin uyumu ön planda tutularak verilerin daha ve kolay anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmıştır.

4.1. GEÇERLİK VE GÜVENİLİRLİK

Araştırmaların güvenilirliği noktasında her verinin ayrıntılı ve eksiksiz bir biçimde araştırmacı tarafından kaydedilmesi gerekmektedir. Araştırmacı verileri kaydederken herhangi bir ekleme veya çıkarma yapmamalıdır (Büyüköztürk vd.,2017). İçerik analizinde sonuçları yanlılıktan ayırmak ve tarafsız olmak son derece önemlidir (Mayring, 2000). Bu doğrultuda veriler araştırmacı tarafından çeşitli tarih aralıklarıyla üç defa izlenmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Nitel Araştırma Yöntemleri derslerini almış Yüksek Lisans mezunu iki araştırmacı belgesel bölümlerini inceleyerek sürece dâhil edilmişlerdir. Araştırmacı tarafından hazırlanan kontrol formlarının incelenen TRT belgesel kategorilerinin 2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın öğrenme alanları, kazanım, beceri ve değerlere yer verme durumunu belirlemeye yönelik olacak şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmacı ve sürece dâhil edilen diğer araştırmacılar inceledikleri belgeseller için kontrol formlarını doldurmuşlardır. Araştırmada geçerlik ve güvenilirliği yüksek tutmak amacıyla bulgular doğrudan alıntılar ve infografiklerle desteklenmiştir. . “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan maddeler belirlenmiş ve bir uyuşum yüzdesi çıkarılmıştır. Miles ve Huberman (1994)' ın görüş birliği ve görüş ayrılığı formülü “[Güvenirlilik = Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100]” kullanılarak farklı araştırmacılar tarafından yapılan analizlere ilişkin uyuşum hesaplanmıştır. Ulaşılan uyuşum yüzdeleri insan hikâyeleri kategorisinde 0.92, doğa-gezi kategorisinde 0.94, lezzet kategorisinde 0.91, bilim teknoloji kategorisinde 0.88, suç kategorisinde 0.87, macera kategorisinde 0.93, tarih kategorisinde 0.90, kültür antropoloji kategorisinde 0.86 ve popüler kültür kategorisinde 0.91 olarak hesaplanmıştır. 9 farklı belgesel kategorisinin toplam uyuşum yüzdesinin 0.90 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yüzde 0.70'ten büyük bir uyuşum yüzdesine ulaşıldığı için araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Miles ve Huberman (1994), iyi bir nitel güvenirlilik için kodlayıcılar arası tutarlılığın en az yüzde 80 olmasını tavsiye etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde TRT belgeselleri içerisinde dokuz kategoriden oluşan (insan hikâyeleri, doğa-gezi, lezzet, bilim-teknoloji, suç, kültür-antropoloji, popüler kültür, tarih ve macera) belgeselleri 2018 yılı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler açısından incelenmesiyle elde edilen bulgulara yer verilmiştir. TRT belgesellerinin kategorilerindeki bölümler her kategoriden farklı sayıda bölüm içerecek şekilde incelenmiştir. Belgeseller belirlenen alanlarda ilişkilendirilirken sözlü ifadeler, davranışlar, olayların geçtiği sahneler yer verilip infografikler halinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular tablolar ve grafikler halinde sunulup, infografikler aracılığıyla gösterilmiştir.

Belgesellerin 2018 yılı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar, beceriler ve değerler bağlamında ayrıntılı analizi aşağıdaki gibidir.

1. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı her sınıf düzeyinde 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Şekil 6'da öğretim programında yer alan öğrenme alanları infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 6. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları

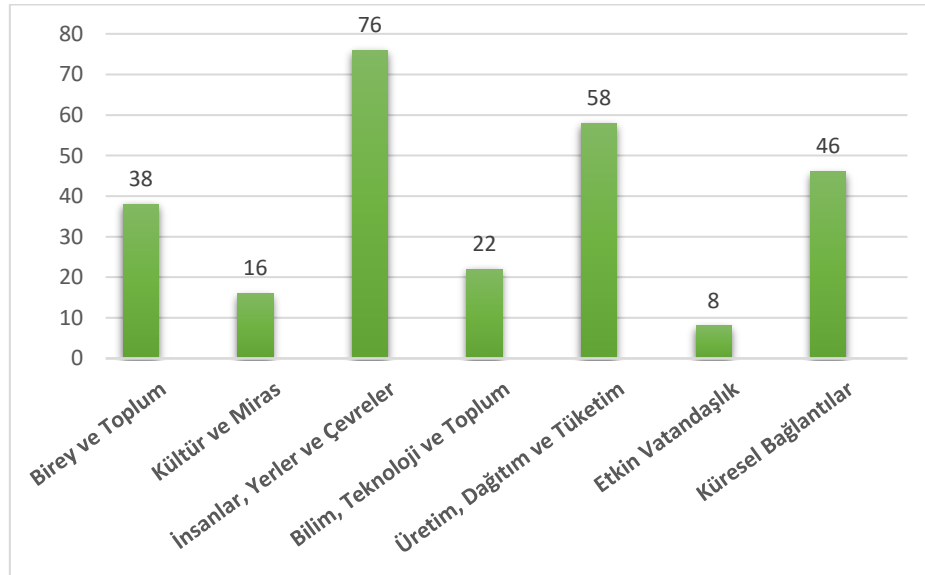

Aşağıda yer alan Tablo 6’da 2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarının incelenen belgesel kategorilerindeki dağılım frekansları yer almaktadır.

Tablo 6. Öğrenme Alanlarında Yer Alan Kazanım İlişkilendirmelerinin Belgesellerdeki Dağılımları

Öğrenme Alanı	İnsan Hikâyeleri	Doğa-Gezi	Lezzet	Macera	Popüler Kültür	Tarih	Bilim Teknoloji	Suç	Kültür Antropoloji	Toplam
Birey ve Toplum	10	4	6	0	5	0	8	3	2	38
Kültür ve Miras	2	2	0	0	0	4	6	0	2	16
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	12	16	4	10	0	10	10	6	8	76
Bilim, Teknoloji ve Toplum	0	0	0	0	0	0	14	8	0	22
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	8	12	10	14	0	2	6	0	6	58
Etkin Vatandaşlık	2	2	0	0	0	0	4	0	0	8
Küresel Bağlantılar	6	8	0	6	0	8	4	0	14	46
Toplam	30	44	20	30	5	24	52	17	32	264

Şekil 7. Öğrenme Alanlarının Belgesellere Göre Dağılımı

Tablo 6 ve Şekil 7’ de görüldüğü üzere Birey ve Toplum öğrenme alanına sırasıyla en fazla insan hikâyeleri, bilim teknoloji ve lezzet kategorisinde incelenen belgesellerde rastlanmıştır. Macera ve tarih kategorisinde incelenen belgesellerde Birey ve Toplum öğrenme alanına dair izlere rastlanmamıştır. Kültür ve Miras öğrenme alanı bilim

teknoloji kategorisinde en çok yer verilen öğrenme alanı olmuştur. Lezzet, macera, popüler kültür ve suç kategorisinde incelenen belgesellerde Birey ve Toplum öğrenme alanına dair izlere rastlanmamıştır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına en fazla doğa- gezi kategorisinde incelenen belgesellerde rastlanmıştır. Popüler kültür kategorisinde incelenen belgesellerde bu öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmamıştır. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı en çok bilim teknoloji kategorisi belgesellerinde rastlanan öğrenme alanı olmuştur. Bilim teknoloji ve suç kategorisi dışında incelenen kategorilerde bu öğrenme alanına dair izlere rastlanmamıştır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı en çok macera kategorisinde izler barındıran bir öğrenme alanı olmuştur. Popüler kültür ve suç kategorisinde Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmamıştır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı en çok bilim teknoloji ve ardından insan hikâyeleri ile doğa gezi kategorisinde bulgulara yer verilen rastlanan bir öğrenme alanıdır. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ise kültür ve antropoloji kategorisinde bulguların en fazla olduğu bir öğrenme alanıdır.

İncelenen belgesel kategorileri arasında İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı bulguların en çok rastlandığı öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanını sırasıyla Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Küresel Bağlantılar, Birey ve Toplum, Bilim Teknoloji ve Toplum, Kültür ve Miras ile Etkinlik Vatandaşlık öğrenme alanları takip etmektedir.

Tablo 6 ve Şekil 7’de Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen belgesellerin diğer kategorilerdeki belgesellere göre daha fazla öğrenme alanı içerdiği görülmektedir. Bu belgesel kategorisini sırasıyla doğa-gezi, kültür antropoloji, macera, insan hikâyeleri, tarih, lezzet, suç ve popüler kültür kategorisinde incelenen belgeseller takip etmektedir.

Belgesellerin kategorilerine göre öğrenme alanları bağlamında elde edilen bulgular yüzeysel bir şekilde sunulmuştur. Belgesellerin kazanım, değer ve beceri bağlamındaki analizleri ilgili başlıklarda detaylı olarak verilmiştir.

1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN İNSAN HİKÂYELERİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

İnsan Hikâyeleri kategorisinde 5 farklı belgeselin bölümleri incelenmiştir. İncelenen belgesellerin isimleri Bir Dünya Yaşam, Bulut Çocuk, Usta Eller Masalı, Dünyada Çocuk Olmak ve Başka Bir Öykü’dür. Aynı dünyada yaşayan insanların farklı hayatlarını içeren belgeseller Şekil 8’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 8. İnsan Hikâyeleri Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 7. Öğrenme Alanlarının İnsan Hikâyeleri Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
İnsan Hikâyeleri	Bulut Çocuk Başka Bir Öykü Bir Dünya Yaşam	Birey ve Toplum
	Başka Bir Öykü	Kültür ve Miras
	Bulut Çocuk Dünya'da Çocuk Olmak Usta Eller Masalı Başka Bir Öykü Bir Dünya Yaşam	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Dünya'da Çocuk Olmak Usta Eller Masalı Başka Bir Öykü	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
	Bir Dünya Yaşam	Etkin Vatandaşlık
	Dünya'da Çocuk Olmak Başka Bir Öykü Bir Dünya Yaşam	Küresel Bağlantılar
Toplam	15	6

Tablo 7’de görüldüğü gibi insan hikâyeleri kategorisinde incelenen belgesellerde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan tüm öğrenme alanlarıyla ilgili bulgulara rastlanmıştır. İncelenen belgesellerde Sosyal Bilgiler dersi öğrenme alanlarına dair bulgulara sıkça yer verilmiştir. Öğrenme güçlüğü olan bir çocuğun hayatını anlatan Bulut Çocuk belgeselinde Birey ve Toplum ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Geleneksel yöntemlerle geçimlerini sağlamaya çalışan insanların yaşamlarına yer veren Usta Eller Masalı belgeselinde Üretim, Dağıtım, Tüketim ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Farklı ülkelerde yaşayan çocukların hayatlarını anlatan Dünyada Çocuk Olmak belgeselinde Birey ve Toplum ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Yaşamların farklı yönlerini öne çıkaran Başka Bir Öykü belgeselinde Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Dünya’nın çeşitli ülkelerindeki yaşamları anlatan Dünya’da Yaşam belgeselinde ise Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı incelenen belgesellerin tamamında bulgular içeren öğrenme alanıdır. İçeriğinde en çok öğrenme alanına rastlanan belgesel ise Başka Bir Öykü belgeselidir. İnsan Hikâyeleri kategorisinde yer alan belgesellerin öğrenme alanlarına göre infografikle Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9. İnsan Hikâyeleri Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre Infografikle Gösterilmesi

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı Sosyal Bilgiler dersinde bireylerin ekonomik faaliyetleri daha yakından öğrenebilmeleri adına önemlidir. Usta Eller Masalı belgeselinin Erciyes bölümünde 22.10- 22.45 dakikaları arasında insanların yaptıkları ekonomik faaliyetler görülmektedir. Bu sahne Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanıyla doğrudan ilişkilendirilebilir.

Şekil 10. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına İlişkin Örnek

Kaynak: www.trtbelgesel.com, 2022

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı bireylerin yaşadıkları çevreyi daha yakından tanıyabilmeleri adına önemlidir. Dünyada Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümünde insanların farklı çevreleri ve yaşamları olduğu bulgularına rastlanmaktadır. Şekil 10'da gösterilen 18.29-18.35 dakikaları arasında yer alan sahne İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanıyla ilişkilendirilebilir.

Şekil 11. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına İlişkin Örnek

Kaynak: www.trtbelgesel.com, 2022

1.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN DOĞA- GEZİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Doğa- Gezi kategorisinde 5 farklı belgeselin bölümlerinin incelemesi yapılmıştır. İncelenen belgesellerin isimleri Anadolu'nun Mirası, Anadolu'da Yaşam, Rikki'nin Türkiye Rotası, İzler ve Çizgiler ile Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğudur. İnsanların

yaşamlarını, ekonomik faaliyetlerini, kültürlerini içeren belgeseller Şekil 12’de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 12. Doğa- Gezi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 8. Öğrenme Alanlarının Doğa- Gezi Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
İnsan Hikâyeleri	Bulut Çocuk Başka Bir Öykü Bir Dünya Yaşam	Birey ve Toplum
	Başka Bir Öykü	Kültür ve Miras
	Bulut Çocuk Dünya'da Çocuk Olmak Usta Eller Masalı Başka Bir Öykü Bir Dünya Yaşam	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Dünya'da Çocuk Olmak Usta Eller Masalı Başka Bir Öykü	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
	Bir Dünya Yaşam	Etkin Vatandaşlık
	Dünya'da Çocuk Olmak Başka Bir Öykü Bir Dünya Yaşam	Küresel Bağlantılar
Toplam	15	6

Tablo 8’de görüldüğü üzere Doğa- Gezi belgeselleri kategorisinde incelenen Anadolu’daki insanların yaşamlarını gözler önüne seren Anadolu’da Yaşam belgeselinde

İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Şekil 13. Doğa- Gezi Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi

Şekil 13 incelendiğinde Endonezya ülkesinin farklı köşelerindeki doğal güzellikleri ve gelenekleri anlatan Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinde Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Bosna- Hersek'teki Türk izlerini anlatan İzler ve Çizgiler belgeselinde Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Etkin Vatandaşlık ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Anadolu'nun farklı yörelerine giderek insanların arasına karışan bir gezginin maceralarını anlatan Rikki'nin Türkiye Rotası belgeselinde Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Senelerden beri süren adak adama geleneğinin günümüze gelişini anlatan Anadolu'nun Mirası belgeselinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Doğa-gezi kategorisinde incelenen belgesellerin tamamında İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı ise İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanından sonra en çok bulgulara rastlanılan öğrenme alanıdır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı az da olsa bulgulara rastlanılan öğrenme alanıdır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının bir diğer öğrenme alanı olan Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanına dair bulgulara doğa-gezi kategorisindeki belgesellerde rastlanmamıştır.

Doğa-gezi kategorisinde incelenen belgesellerde İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulguların geçtiği sahnelerden bazıları Şekil 14'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 14. Doğa-Gezi Belgeselleri ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

1.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN LEZZET KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Lezzet kategorisinde 3 farklı belgeselin bölümlerinin analizi yapılmıştır. İncelenen belgesellerin isimleri Yiyeceğin Serüveni, Bir Aşk Hikâyesi ve Çırak'tır. Lezzet kategorisinde birbirinden farklı lezzetlerin ortaya çıkış serüvenlerini seyirciye aktaran belgeseller Şekil 15'e infografikle gösterilmiştir.

Şekil 15. Lezzet Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 9. Öğrenme Alanlarının Lezzet Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Lezzet	Çırak	Birey ve Toplum
	Bir Aşk Hikâyesi	
	Yiyeceğin Serüveni	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Yiyeceğin Serüveni Çırak Bir Aşk Hikâyesi	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Toplam	6	3

Tablo 9’da görüldüğü gibi lezzet kategorisinde incelenen belgesellerde Birey ve Toplum, İnsanlar Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Şekil 16. Lezzet Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 9 ve Şekil 16’da görüldüğü gibi lezzet kategorisinde incelenen belgesellerde Sosyal Bilgiler öğretim programının 3 öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Türkiye’nin farklı yörelerine ait lezzetleri seyirciye sunan Çırak belgeselinde Birey ve Toplum ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarından izlere rastlanmıştır. Bir yiyeceğin tüm üretim aşamalarını, nasıl üretildiğini ve soframıza ulaştığını anlatan Yiyeceğin Serüveni belgeselinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır. Eşsiz lezzet arayışını sürdüren ve yemeklerin hikâyesini keşfetmeye çalışan bir maceracıyı anlatan Bir Aşk Hikâyesi belgeselinde ise Birey ve Toplum ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarından izlere rastlanmıştır.

Şekil 16’daki infografiğe göre lezzet kategorisinde incelenen belgesellerde Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanına dair bulgulara sıkça yer verildiği görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde çevredeki ekonomik faaliyetlerin daha yakından tanınıp, anlaşılabilmesi için Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı son derece önemlidir. Lezzet kategorisindeki belgesellerde sıkça yer edinen Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanına dair sahneler Şekil 17’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 17. Lezzet Belgeselleri ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

1.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN MACERA KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Macera kategorisi için 3 farklı belgeselin bölümlerinin analizi yapılmıştır. İncelenen belgesellerin isimleri Ailenin Yeni Üyesi, Su Savaşları ve Şehirden Uzakta'dır. Macera kategorisinde birbirinden farklı gezginlerin farklı yerleşim yerlerinde yaşadıkları maceraların hikâyelerini aktaran belgeseller Şekil 18'de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 18. Macera Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 10. Öğrenme Alanlarının Macera Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Macera	Ailenin Yeni Üyesi Su Savaşları	Küresel Bağlantılar
	Ailenin Yeni Üyesi Su Savaşları Şehirden Uzakta	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Ailenin Yeni Üyesi Su Savaşları Şehirden Uzakta	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Toplam	8	3

Tablo 10 incelendiğinde macera kategorisinde incelenen belgesellerde Küresel Bağlantılar, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Şekil 19. Macera Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 10 ve Şekil 19'daki infografikte görüldüğü üzere macera kategorisinde incelenen belgesellerin bölümlerinin tamamında İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Susuzlukla mücadele eden bölgeleri temiz suya kavuşturmayı amaçlayanların hikâyelerini anlatan Su Savaşları belgeseli İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgular içermektedir. Anadolu'nun samimi ve sıcak insanları ile doğal güzelliklerini araştıran bir maceracının hikâyelerini anlatan Şehirden

Uzakta belgeselinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Dünya'yı gezen bir maceracının tanık olduğu eşsiz güzellikleri, kültürü seyirciyle buluşturan Ailenin Yeni Üyesi belgeselinde ise İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi Dünya üzerinde çeşitli ülkelerin varlığını bilen, farklı yaşantılara saygı duyabilen vatandaşlar yetiştirmeyi hedefler. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı Sosyal Bilgiler dersinin bu amacına hizmet edecek iyi bir öğrenme alanıdır. Macera kategorisinde incelenen Su Savaşları belgeselinin Jakarta bölümünde Küresel Bağlantılar öğrenme alanına dair yer alan bazı sahneler Şekil 20'de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 20. Su Savaşları Belgeseli ile Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

1.5. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN POPÜLER KÜLTÜR KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Popüler-kültür kategorisi için Minik Cevherler belgeselinin bölümlerinin analizi yapılmıştır. Her çocuğun bireysel farklılığına saygı duyan ve içlerindeki o cevheri ortaya çıkarmayı amaçlayan bir psikoloğun hikâyesini anlatan belgeselin bir bölümü Şekil 21’de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 21. Popüler- Kültür Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 11. Öğrenme Alanlarının Popüler Kültür Belgesellerine Göre Dağılımı

Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Popüler Kültür	Minik Cevherler	Birey ve Toplum
Toplam	1	1

Tablo 11’ de görüldüğü üzere popüler-kültür kategorisinde incelenen belgesel bölümlerinde Sosyal Bilgiler dersi öğrenme alanlarından Birey ve Toplum öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin sosyal roller kazanarak toplum içinde diğer insanlarla birlikte yaşayabilen bireyler haline gelmelerini ister. Birey ve Toplum öğrenme alanı da Sosyal Bilgiler dersinin bu alanına hizmet etmektedir. İncelenen bölümlerde Birey ve Toplum öğrenme alanı işlenirken ilişkilendirilmesi gereken empati becerisi ile saygı ve sevgi değerlerine dair de bulgulara rastlanmıştır. Belgeseller incelenirken rastlanılan diğer beceri ve değerler ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak verilecektir.

1.6. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN TARİH KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Tarih kategorisinde 4 farklı belgeselin bölümlerinin incelemesi yapılmıştır. İncelenen belgesellerin isimleri Tarihin Efsaneleri, Gizemli Tarih: Ayasofya, Medeniyet Kâşifleri ve Saklı Krallık’tır. Tarihin gizemini araştıran tarih kategorisi belgeselleri Şekil 22’de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 22. Tarih Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 12. Öğrenme Alanlarının Tarih Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Tarih	Gizemli Tarih: Ayasofya Medeniyet Kaşifleri	Kültür ve Miras
	Tarihin Efsaneleri Gizemli Tarih: Ayasofya Medeniyet Kaşifleri	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Medeniyet Kaşifleri	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
	Gizemli Tarih: Ayasofya Medeniyet Kaşifleri	Küresel Bağlantılar
Toplam	8	4

Tablo 12’de görüldüğü üzere tarih kategorisinde incelenen belgesel bölümlerinde Küresel Bağlantılar, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Kültür ve Miras öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Şekil 23. Tarih Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 12 ve Şekil 23’teki infografikte tarih kategorisindeki belgesellerin hangi öğrenme alanına dair bulgular barındırdıkları gösterilmektedir. Tarihe tanıklık eden ve tarihi kahramanların destansı hikâyelerini anlatan Tarihin Efsaneleri belgeselinde sadece İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Tarihi bir sembol olan Ayasofya’nın sırlarını ve yapılış hikâyesini anlatan Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinde Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır. Dünya’daki tüm dengeleri alt üst eden pusulanın ortaya çıkış serüvenini anlatan Saklı Krallık belgeselinde İnsanlar Yerler ve

Çevreler ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanına dair bulgulara rastlanmıştır. Anadolu’da yaşamış uygarlıkları ve onların yaşayış biçimlerini seyirciye sunan Medeniyet Kâşifleri belgeselinde ise Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır.

Tarih kategorisinde incelenen belgesellerde en çok öğrenme alanını barındıran belgesel Saklı Krallık belgeselidir. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı ise tüm belgesel bölümlerinde yer edinen ve izler barındıran öğrenme alanıdır.

1.7. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN BİLİM TEKNOLOJİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Bilim Teknoloji kategorisinde 4 farklı belgeselin bölümlerinin incelemesi yapılmıştır. İncelenen belgesellerin isimleri Teknofest, Türkiye’nin Dev Yapıları, Gezegenin Kara Kutusu: Antartika ile Büyük Düşler Büyük İşler’dir. Bilim ve teknolojinin beraberinde getirdiği güzellikleri konu edinen belgesellerin bölümlerinden sahneler Şekil 24’te infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 24. Bilim Teknoloji Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 13. Öğrenme Alanlarının Bilim Teknoloji Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Bilim Teknoloji	Büyük Düşler Büyük İşler Teknofest Gezegenin Kara Kutusu: Antarktika	Birey ve Toplum
	Büyük Düşler Büyük İşler Türkiye'nin Dev Yapıları	Kültür ve Miras
	Büyük Düşler Büyük İşler Teknofest Gezegenin Kara Kutusu: Antarktika Türkiye'nin Dev Yapıları	Bilim, Teknoloji ve Toplum
	Büyük Düşler Büyük İşler Türkiye'nin Dev Yapıları	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Büyük Düşler Büyük İşler Gezegenin Kara Kutusu: Antarktika Türkiye'nin Dev Yapıları	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
	Büyük Düşler Büyük İşler Teknofest Gezegenin Kara Kutusu: Antarktika Türkiye'nin Dev Yapıları	Etkin Vatandaşlık
	Büyük Düşler Büyük İşler Teknofest Gezegenin Kara Kutusu: Antarktika Türkiye'nin Dev Yapıları	Küresel Bağlantılar
Toplam	18	7

Tablo 13'te görüldüğü üzere bilim teknoloji kategorisinde incelenen belgesel bölümlerinde Sosyal Bilgiler öğretim programının tüm öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır.

Şekil 25. Bilim Teknoloji Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 13 ve Şekil 25 Türkiye'nin dört bir yanında imkânsızlıklar içinde kurulan küçük hayallerin hikâyelerini anlatan Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinde Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Etkin Vatandaşlık ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. İncelenen bu belgeselin bölümleri Sosyal Bilgiler öğretim programının altı öğrenme alanına dair bulguları barındırması açısından son derece zengin bir içeriğe

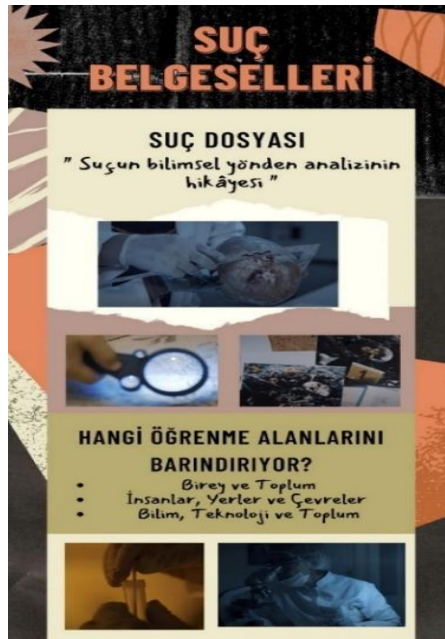
sahiptir. Sınırları zorlayan mühendislik harikaları olan eserlerin hikâyelerini anlatan Türkiye'nin Dev Yapıları belgeselinde Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır. Türkiye'nin ilk havacılık, uzay ve teknoloji festivalini seyirciye sunan Teknofest belgeselinde Birey ve Toplum, Küresel Bağlantılar ile Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Türk bilim insanlarının meraklı hikâyelerini anlatan Gezegenin Kara Kutusu belgeselinde ise Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Küresel Bağlantılar ile Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır.

Bilim teknoloji kategorisinde incelenen belgesellerde en çok öğrenme alanını barındıran belgesel Büyük Düşler Büyük İşler belgeselidir. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı ise tüm belgesel bölümlerinde yer edinen ve izler barındıran öğrenme alanıdır.

1.8. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN SUÇ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Suç kategorisinde Suç Dosyası belgeselinin bölümlerinin incelemesi yapılmıştır. Suçun bilimsel yönden analizinin hikâyesini anlatan Suç Dosyası belgeselinin bölümlerinden sahneler Şekil 26' da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 26. Suç Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 14. Öğrenme Alanlarının Suç Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Tarih	Suç Dosyası	Kültür ve Miras
	Suç Dosyası	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Suç Dosyası	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Toplam	3	3

Tablo 14 ve Şekil 26’ da görüldüğü üzere Suç Dosyası belgeselinin bölümlerinde Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Suç kategorisindeki belgesel suçun bilimsel yönden araştırılmasını ele aldığı için tüm bölümlerinde Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanına dair sahneler yer almıştır. Belgeselin bölümlerinde Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanına yer alan bazı sahneleri Şekil 27’de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 27. Suç Kategorisi ile Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

1.9. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARI AÇISINDAN KÜLTÜR ANTROPOLOJİ KATEGORİSİNDEKİ BELGESELLERİN ANALİZİ

Kültür Antropoloji kategorisi için 4 farklı belgeselin bölümlerinin incelemesi yapılmıştır. İncelenen belgesellerin isimleri Geleneği Yaşatmak, Aile Olmak, Dünya’yı Kirletenler ile İnançlar ve Yaşamlar’dır. Farklı kültürlerin hikâyelerini anlatan kültür

antropoloji belgesellerinin bölümlerinden sahneler Şekil 28’de infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 28. Kültür Antropoloji Kategorisi Belgesellerinin İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 15. Öğrenme Alanlarının Kültür Antropoloji Belgesellerine Göre Dağılımı

Belgesel Kategorisi	Belgesel İsimleri	Öğrenme Alanları
Kültür Antropoloji	Geleneği Yaşatmak	Kültür ve Miras
	Geleneği Yaşatmak Dünya'yı Kirletenler İnançlar ve Yaşamlar Aile Olmak	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Aile Olmak	Birey ve Toplum
	Geleneği Yaşatmak Dünya'yı Kirletenler Aile Olmak	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
	Geleneği Yaşatmak Dünya'yı Kirletenler İnançlar ve Yaşamlar Aile Olmak	Küresel Bağlantılar
Toplam	13	4

Tablo 15 incelendiğinde Kültür Antropoloji Kategorisindeki belgesellerde Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Birey ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlandığı görülmektedir.

Şekil 29. Kültür Antropoloji Belgesellerinin Öğrenme Alanlarına Göre İnfografikle Gösterilmesi

Tablo 15 ve Şekil 29 incelendiğinde Binlerce göçmenin mücadelesini anlatan Dünya'yı Kirletenler belgeselinin bölümlerinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Küresel Bağlantılar ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Dünya'nın dört bir yanında sanayileşmeye ve teknolojik gelişmelere direnen insanların hikâyesini seyirciye sunan Geleneği Yaşatmak belgeselinin bölümlerinde Kültürel Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Küresel Bağlantılar ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır. Geleneği yaşatmak belgeselinin bölümleri kültür antropoloji kategorisinde en çok öğrenme alanı barındıran belgesellerdir. Olumsuz şartlara rağmen ailesi için çalışan bir çocuğun hikâyesini anlatan Aile Olmak belgeselinin bölümlerinde Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Küresel Bağlantılar ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Farklı inanışlar ve geleneklerin hikâyesini seyirciye sunan İnançlar ve Yaşamlar belgeselinin bölümlerinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Küresel Bağlantılar

öğrenme alanlarına dair bulgular göze çarpmıştır. Kültür Antropoloji kategorisinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanı tüm belgeselerde bulguları yer alan öğrenme alanlarıdır. Şekil 29’da kültür antropoloji kategorisindeki belgeselerin hangi öğrenme alanına dair bulgular barındırdıkları gösterilmektedir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen belgeselerde İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına dair bulguların geçtiği sahnelerden bazıları Şekil 30’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 30. Kültür Antropoloji Belgeselleri ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

2. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ KAZANIMLAR AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ

4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların incelenen 9 farklı belgesel kategorisinde yer alma düzeylerine dair bulgular Tablo 16 ve Şekil 30’da verilmiştir.

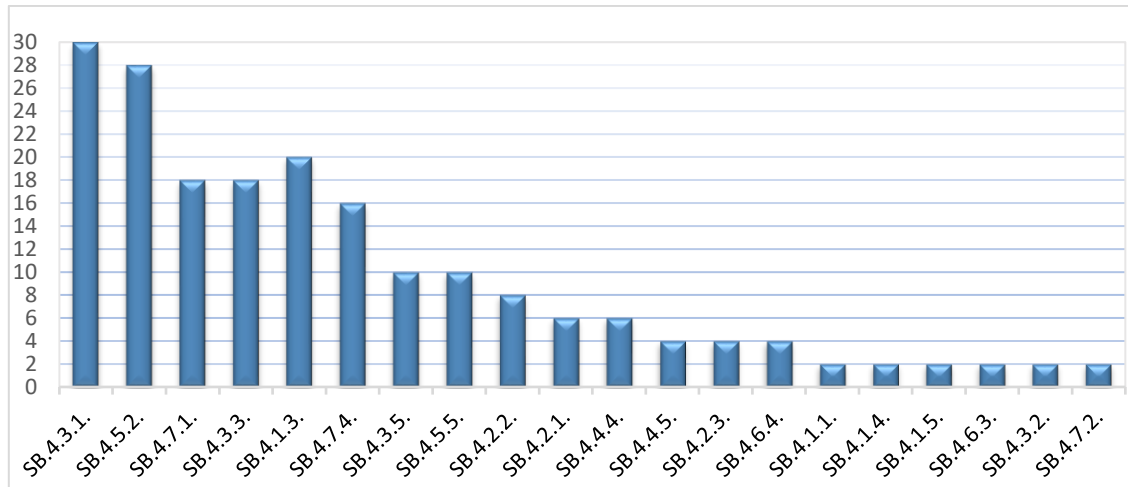
Tablo 16. Belgesel Kategorilerindeki Kazanımların Dağılımı

Belgesel Kategorileri	Kazanımların Dağılımı	f
İnsan Hikâyeleri	4.3.3: Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	4
	4.2.3: Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.	4
	4.7.1: Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	4
	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.	4
	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	3
	4.3.5: Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	3
	4.1.3: Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.	2
	4.1.4: Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.	2
	4.1.5: Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.	2
	4.5.5: Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	2
	4.6.4: Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	2
	4.7.4: Farklı kültürlere saygı gösterir.	2
Toplam		37
Doğa-Gezi	4.3.3: Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	6
	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	5
	4.3.5: Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	5
	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.	4
	4.1.3: Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.	3
	4.5.5: Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	3
	4.7.4: Farklı kültürlere saygı gösterir.	3
	4.2.1: Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.	2
	4.2.2: Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	2
	4.6.4: Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	2
	4.7.1: Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	2
	4.7.2: Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.	2
Toplam		39
Lezzet	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.	6
	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	3
	4.1.3: Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.	2
Toplam		11
Bilim Teknoloji	4.4.4: Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.	6
	4.1.3: Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.	4
	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	4
	4.7.4: Farklı kültürlere saygı gösterir.	3
	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.	3
	4.7.1: Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	2
	4.6.3: Okul yaşamında gerekli gördüğü sosyal etkinlikleri önerir.	2
	4.2.1: Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.	2
	4.2.2: Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	2
	4.3.3: Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	2
	4.3.5: Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	2
	4.4.5: Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	2
		2
Toplam		34

Tablo 16. (Devam) Belgesel Kategorilerindeki Kazanımların Dağılımı

Belgesel Kategorileri	Kazanımların Dağılımı	f
Suç	4.1.1: Resmi kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	2
	4.3.3: Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	2
	4.4.5: Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	2
Toplam		6
Kültür Antropoloji	4.7.1: Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	5
	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	4
	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıtır.	4
	4.7.4: Farklı kültürlerle saygı gösterir.	4
	4.2.1: Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.	2
Toplam		19
Popüler Kültür	4.1.3: Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıtır	5
	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	1
Toplam		6
Tarih	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	5
	4.2.2: Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	4
	4.7.4: Farklı kültürlerle saygı gösterir.	4
	4.3.2: Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.	2
	4.3.3: Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	2
	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıtır.	2
	4.7.1: Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	2
Toplam		21
Macera	4.3.1: Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	5
	4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıtır.	5
	4.5.5: Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	5
	4.7.1: Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	3
	4.3.3: Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	2
Toplam		20

Tablo 16’da 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların belgesel kategorilerinde yer alma durumları frekanslarıyla verilmiştir.

Şekil 31. Kazanımların Belgesellere Göre Dağılımı

Tablo 16 ve Şekil 31 incelendiğinde “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımının tüm belgesellerde en fazla ilişkilendirme yapılan kazanım olduğu görülmektedir. Şekil 32’ de en fazla ilişkilendirilme yapılan “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımının belgesel kategorilerindeki frekansı infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 32. SB.4.3.1. Kazanımı ile Belgesel Kategorileri

“SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı insan hikâyeleri belgesellerinde 3, doğa-gezi belgesellerinde 5, lezzet belgesellerinde 3, bilim teknoloji belgesellerinde 4, kültür antropoloji belgesellerinde 4, macera belgesellerinde 5, tarih belgesellerinde 5 ve popüler kültür belgesellerinde 1 kez olmak üzere toplamda 30 kez ilişkilendirilmiştir. Belgesellerde daha sonra en çok “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.”, “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.”, “SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımlarıyla ilişkilendirmeler yapılabilmektedir.

İncelenen belgesellerde 2’şer kez ilişkilendirilerek “SB.4.1.1 Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur”, “SB.4.1.4 Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.”, “SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.”, SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü sosyal etkinlikleri önerir.”, SB.4.3.2. Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.”

ve “SB.4.7.2. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” kazanımları az ilişkilendirilebilen kazanımlar olmuştur.

Tablo 16 incelendiğinde belgesellerin kategorilerine göre içerdikleri kazanım sayılarına bakıldığında en çok kazanım içeren üç kategorinin olduğu görülmektedir. 12 farklı kazanım ile ilişkilendirilebilen insan hikâyeleri, doğa-gezi ve bilim teknoloji kategorisi belgeselleri diğer kategorilere göre içeriğinde daha fazla Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki kazanım ile ilişkilendirilebilir. İncelenen belgeseller en fazla kazanım içerenden en az kazanım içerene doğru sıralandığında ikinci sırada tarih kategorisi belgesellerinin, üçüncü sırada kültür antropoloji ve macera kategorisi belgesellerinin, dördüncü sırada lezzet ve suç kategorisi belgesellerinin ve beşinci sırada popüler kültür belgesellerinin yer aldığı görülmektedir. Belgesellerin kategorilerine göre kaç farklı kazanım içerdiği Şekil 33’te infografik ile gösterilmiştir.

Şekil 33. Belgesel Kategorileri ve İçerdikleri Kazanım Sayıları

Şekil 33 incelendiğinde belgesel kategorilerinde rastlanılan kazanım sayıları açıkça görülmektedir. İncelenen belgesellerin içerdikleri kazanım sayıları en çoktan en aza olacak şekilde insan hikâyeleri, doğa-gezi, bilim teknoloji, tarih, kültür antropoloji, macera, lezzet, suç ve popüler kültür kategorisi olarak sıralanabilir.

Şekil 32’de bulunan kazanımların belgesellere göre dağılım frekansını gösteren grafikten yola çıkılarak kazanımların belgesellerde yer alma durumları çoktan aza doğru olacak şekilde daha detaylı olarak aşağıda verilmiştir.

a. SB. 4.3.1. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 30 kez ilişkilendirilen “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa-gezi kategorisinde 5, lezzet kategorisinde 3, bilim teknoloji kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 4, popüler kültür kategorisinde 1, tarih kategorisinde 5 ve macera kategorisinde 5 kez ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik isimli bölümünde çocuğun 00.55-01.40 dakikaları arasında çocuğun yaşadığı yeri, etrafındaki köyleri anlatması,

Doğa-Gezi kategorisinin Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünde 16.30-17.00 dakikaları arasında Lombok adasının konumunu, etrafındaki unsurlara uzaklığını anlatması,

Lezzet kategorisinin Yiyeceğin Serüveni belgeselinin 6. bölümünde 04.17- 4.40 dakikaları arasında çay üretiminin yapılabileceği alanlar anlatılırken “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 34. Yiyeceğin Serüveni Belgeselinin 4.3.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Bilim Teknoloji kategorisinin Türkiye'nin Dev Yapıları belgeselinin Çanakkale bölümünde 01.00-01.15 dakikaları arasında “*Asya ve Avrupa kıtalarının iki yakasında kurulu, stratejik konumu nedeniyle binlerce yıllık tarihinde birçok medeniyetin yaşadığı, hâkimiyet kurmak için devletlerin hücum ettiği geçilemeyen şehir*” cümlelerin geçtiği sahnede Çanakkale'nin jeopolitik ve stratejik konumunun anlatılması,

Kültür Antropoloji kategorisinin Geleneği Yaşatmak belgeselinin 2. bölümünde 00.35- 00.50 dakikaları arasında Sri Lanka'nın doğusunda bulunan Trincomalee şehrinin yeri anlatılırken,

Tarih kategorisinin Medeniyet Kâşifleri belgeselinin Lidyalılar bölümünde 07.05-07.12 dakikaları arasında “*Burası Manisa Sard beldesi içerisinde yer alan Sardis Antik Kenti*” cümlesinin geçtiği sahnede Sardis Antik Kenti'nin konumunun anlatılması,

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Kayseri bölümünde 01.28-01.45 dakikaları arasında “*Burası Kayseri'nin doğal hazinelerinden biri olan Sultan Sazlığı Milli Parkı. Yeşilhisar ve Develi ilçe sınırları arasında yer alan...*” cümlelerin geçtiği sahnede Sultan Sazlığı Milli Parkı'nın konumunun anlatılması “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir.

İlgili kazanımın belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 35'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 35. Belgesellerin 4.3.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri

b. SB. 4.5.2. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 28 kez ilişkilendirilen “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa- gezi kategorisinde 4, lezzet kategorisinde 6, bilim teknoloji kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 4, tarih kategorisinde 2 ve macera kategorisinde 5 ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Usta Eller Masalı belgeselinin Erciyes bölümünde 05.00- 05.20 dakikaları arasında köylülerin geçimlerini saz kamışlarıyla sağladıkları ve 21.40- 22.35 dakikaları arasında insanların hasırcılık yaparak geçiniyor oldukları görülmektedir. Bu sahneler “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Şekil 36. Usta Eller Masalı Belgeselinin 4.5.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Doğa- Gezi kategorisinin Anadolu’da Yaşam belgeselinin Bozkır bölümünde 26.00-26.48 dakikaları arasında insanların geçimlerini orak biçerek sağladıklarının anlatıldığı sahne “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde 07.10-07.27 dakikaları arasında çocukların çobanlık yapmasına dair sahnelerin yer alması “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Kültür Antropoloji kategorisinin Dünya'yı Kirletenler belgeselinin Tayland bölümünde 02.50-02.59 dakikaları arasında Tayland'ın ekonomisinin balıkçılığa bağlı olduğunun anlatılması ve balık pazarının yer aldığı sahneler “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Lezzet kategorisinin Çırak belgeselinin Gaziantep bölümünde 03.20-03.50 dakikaları arasında satıcının geçimini nohut dürüm satarak sağladığı sahne, 06.35-07.10 dakikaları arasında esnafın beyran çorbası satması ve 14.00-16.00 dakikaları arasında baklava yapımında çalışan ustaların geçtiği sahneler “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Şekil 37. Çırak Belgeselinin 4.5.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Tarih kategorisinin Medeniyet Kâşifleri belgeselinin Lidyalılar bölümünde 11.14-11.26 dakikaları arasında “*Lidya toprakları çok bereketli. Çok fazla maden var bunları işleyebiliyorlar. Her şeyden önce müthiş bir altın rezervine sahipler.*” cümlelerinin geçtiği sahne “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünde 21.00-22.00 dakikaları arasında ailenin babasının geçimini sağlamak için balık tutup sattığı sahneler bulunmaktadır. Bu sahneler “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

“SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 38’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 38. Belgesellerin 4.5.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri

c. SB. 4.7.1. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 18 kez ilişkilendirilen SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa- gezi kategorisinde 2, bilim teknoloji kategorisinde 2, kültür antropoloji kategorisinde 5, tarih kategorisinde 2 ve macera kategorisinde 3 kez ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa- Gezi kategorisinin Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin İngiltere bölümünün tamamında ülkeyi tanıtan unsurların yer aldığı görülmektedir. Bu belgesel “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımına örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Gezegenin Kara Kutusu: Antartika belgeselinin 20.10-22.00 dakikaları arasında “*Dünya’daki buzulların yüzde doksanı Antartika’da. Kıtanın yüzde sekseni buz tabakasıyla kaplı. Küresel iklim değişikliğinin sonucu olarak Antartika her yıl eriyor ve canlılar yok oluyor...*” sözlerinin geçtiği sahnelerde Antartika kıtası tanıtılmıştır. Bu sahneler “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımı ile ilişkilidir.

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Dünya’da Çocuk Olmak Belgeselinin 1. Bölümünün tamamında Filipinler’den Bensey, Afganistan’dan İbrahim ve Mardin’den Cabbar’ın hikâyesine yer verilmiştir. Farklı ülkelerden çocukların hayatlarını anlatan bu belgesel SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Şekil 39. Dünyada Çocuk Olmak Belgeselinin 4.7.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Kültür-Antropoloji kategorisinin İnançlar ve Yaşamlar belgeselinin Meksika bölümünün 01.40- 02.55 “Geçmiş medeniyetlerin günümüze ulaşan katı ve acımasız gelenekleriyle, bambaşka bir ülke olan Meksika...” sözlerinin geçtiği sahne “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımıyla ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinin Saklı Krallık belgeselinde İspanyol denizci Hernan Cortes’in Meksika’yı işgali ve gördükleri anlatılmaktadır. Bu belgesel “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımına örnektir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünde Endonezya’nın başkenti olan Jakarta’da bir aileye misafir olan maceracının gittiği ülkeyi tanıttığı unsurlar bulunmaktadır. Bu belgesel bu belgesel “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

“SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 40’ta infografikle gösterilmiştir.

Şekil 40. Belgesellerin 4.7.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri

d. SB.4.3.3. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 18 kez ilişkilendirilen “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 6, bilim teknoloji kategorisinde 2, suç kategorisinde 2, tarih kategorisinde 2 ve macera kategorisinde 2 kez ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünün 30.20-31.30 dakikaları arasında “*Köyümü çok özledim. Benim köyümde böyle binalar yok. Kalabalık değil. Göller var, hayvanlar var.*” konuşmalarının geçtiği sahnede çocuğun ilk defa köyünden çıkıp büyük bir şehri görüp yapaylığına

şasırması “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımına örnektir.

Doğa-Gezi kategorisinin Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünün 16.33- 16.48 dakikaları arasında “*Lombok adası zirvesinde sıcaklığın 2 dereceye kadar düşebildiği, yedi yüz metrelik aktif Rinjani yanardağıyla, eteklerinde yeşilin her halinin bereketle fışkırdığı ormanlarıyla, gezegenin en baş döndürücü kuş ve diğer canlı çeşitliliğiyle...*” konuşmalarının geçtiği sahnede ülkenin doğal ve beşerî unsurları anlatılmıştır. Bu sahneler “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Şekil 41. Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu Belgeselinin 4.3.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Bilim Teknoloji kategorisinin Gezegenin Kara Kutusu: Antartika belgeselinde beyaz kıta Antartika'nın gizemlerini çözmek için uğraşan bilim adamlarının insan izi olmadan oluşan çok sayıda doğal unsurlarla karşılaştığını gösteren sahneler yer almaktadır. Özellikle 22.00-23.00 dakikaları arasında insan izi olmayan doğal çevrenin gösterildiği sahneler “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımı ile ilişkilidir.

Tarih kategorisinin Medeniyet Kâşifleri belgeselinin Lidyalılar bölümü 11.36’da Sard deresinin Lidyalılar için bir hazine olduğunun gösterildiği sahne “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımına örnektir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünün tamamında Endonezya’nın başkenti olan Jakarta’nın doğal ve beşerî unsurlarına rastlamak mümkündür. Özellikle 17.45-18.30 dakikaları arasında “*Bu mağara kendiliğinden oluşmuş eşsiz bir şey. Mağaraya çok sayıda kara sağan kendiliğinden yuva yapmış...*” cümlelerinin geçtiği sahneler “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

“SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 42’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 42. Belgesellerin 4.3.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri

e. SB. 4.1.3. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 16 kez kez ilişkilendirilen “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 2, doğa-gezi kategorisinde 3, lezzet kategorisinde 2, bilim-teknoloji kategorisinde 4 ve popüler kültür kategorisinde 5 kez ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan hikâyeleri kategorisinin Bulut Çocuk belgeselinin 21.56-23.00 dakikaları arasındaki sahnelerde öğrenme güçlüğü çeken bir çocuğun “*Yemek yapmayı çok seviyorum. Gastronomi okuyup ünlü bir şef olmak istiyorum. Hedeflerime ulaşacağıma inanıyorum.*” geçmektedir. İlgi ve istekleri doğrultusunda bu seçimi yapmış olması “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımına örnektir.

Doğa- Gezi kategorisinin İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna-Hersek bölümünün 04.45- 04.53 dakikaları arasında “*Derdini çizerek veya grafiti yaparak anlatmışsın...*” cümlesinin geçtiği sahne ilgi ve ihtiyaçlara göre çeşitli etkinliklere yönelmeyi göstermektedir. Bu sahne “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımı ile ilişkilidir.

Şekil 43. İzler ve Çizgiler Belgeselinin 4.1.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Lezzet kategorisinde Çırak belgeselinin Gaziantep bölümünün 00.07-00.35 dakikaları arasında “*Yemek benim ilk aşkımdır. Tutkumun peşinden gittim...*” cümlelerinin

geçtiği sahnede yemek tutkusu anlatılmaktadır. Kişi ilgi ve ihtiyacına göre bir alana yönelmiştir. Bu sahne “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımına örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinde Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde fosil taşlarının peşinde hayalleriyle koşan çocukların öğretmenleri tarafından bualanda yönlendirilmesi “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Popüler Kültür kategorisinde Minik Cevherler belgeselinin Zeynep’in Hikâyesi bölümünde çocuğun utangaçlık duygusunu yenmek için ona topluluk önünde bir sunum yaptırılması “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımına örnektir.

“SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 44’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 44. Belgesellerin 4.1.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri

f. SB.4.7.4. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 16 kez ilişkilendirilebilen “SB.4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 2, doğa-gezi kategorisinde 3, bilim teknoloji kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 4 ve tarih kategorisinde 4 kez ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinde 3 farklı ülkeden çocuğun kültürünü anlatan sahneler yer almaktadır. Bu durum “SB.4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir.” kazanımı ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.

Şekil 45. Dünyada Çocuk Olmak Belgeselinin 4.7.4. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Doğa-Gezi kategorisinde Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünün 13.10-13.45 dakikaları arasında “300 farklı etnik kökenden insanın, 750 farklı dilde konuştuğu bir coğrafyada kültür ve geleneklerine bağlı halk, birbirlerine saygı duyuyor.” cümlesi geçmektedir. Bu cümle “SB.4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir.” kazanımı ile ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Türkiye’nin Dev Yapıları belgeselinin Çanakkale bölümünün 19.00-19.38 dakikaları arasında farklı ülkelerden ve kültürlerden olan mühendislerin birbirleriyle saygı ortamı içerisinde çalıştıkları belirtilmektedir. Bu durum “SB.4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Kültür Antropoloji kategorisinde İnançlar ve Yaşamlar belgeselinin Meksika bölümünün 08.49-09.00 dakikaları arasında “Aztek inancı kendisinden eski dönemlerde yine bu coğrafi bölgede ortaya çıkmış farklı kültürlerle saygı göstererek inançlarından

yoğun oranda etkilenmiştir.” cümlesi farklı kültürler e saygı gösterildiğini belirtmektedir. Bu cümle “SB.4.7.4. Farklı kültürler e saygı gösterir.” kazanımı ile ilişkilidir.

Tarih kategorisinde Saklı Krallık Hernan Cortes belgeselinde 14.00-14.30 dakikaları arasında İpek Yolu ticaretinin yüzlerce kültürün karmaşası olduğundan ve kültürler arası köprü olduğundan bahsedilmektedir. Bu durum “SB.4.7.4. Farklı kültürler e saygı gösterir.” kazanımı ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.

Şekil 46. Belgesellerin 4.7.4. Kazanımına İlişkin Örnekleri

g. SB.4.3.5. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 10 kez ilişkilendirilebilen “SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa-gezi kategorisinde 5 ve bilim teknoloji kategorisinde 2 kez ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünde 29.00-30.15 dakikaları arasında “*Kabil diğer ülkelerin başkentleri gibi gelişmiş değil. Ama büyük ve çok kalabalık. Kuzeyde Hindikuş Dağları'ndaki geçitlere bağlanan yollarıyla güzel bir şehir.*” cümlelerinin geçtiği sahne yer almaktadır. Bu cümleler “SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımına örnektir.

Doğa- Gezi kategorisinde Anadolu’da Yaşam belgeselinin Bozkır bölümünde 19.05-20.52 dakikaları arasında “*Dağların arasında kalan Bozkır’da kış mevsimi tüm sertliğiyle devam ediyor. Yaşam Bozkır’ın yüksek yerlerinde tüm canlılar için daha da zor hal almış. Bu da insan nüfusunun azalmasına sebep olmuş.*” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler “SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Şekil 47. Anadoluda Yaşam Belgeselinin 4.3.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri

Bilim- Teknoloji kategorisinin Gezegenin Kara Kutusu: Antartika belgeselinin tamamında bilim insanlarının yer şekillerinin incelemesini yaptığı sahneler yer almaktadır. İnsan izi olmayan bu kıta için yapılan çalışmaların yer aldığı sahneler “SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımı ile dolaylı yoldan ilişkilidir.

Şekil 48. Belgesellerin 4.3.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri

h. SB. 4.5.5. Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 10 kez ilişkilendirilen “SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 2, doğa-gezi kategorisinde 2 ve macera kategorisinde 5 kez ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünde 29.41-30.04 dakikaları arasında çocuğun suyu israf etmemek için çeşmeyi işi bitince hemen kapatması “SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Doğa- Gezi kategorisinin Anadolu’da Yaşam belgeselinin Yayla bölümünde 08.00-08.37 dakikaları arasında “Hayvanlarımız süt veremediği zaman zarara biz giriyoruz. O yüzden çabamız bir koyunun sütü biraz daha fazla olması. Fazla olunca ziyan etmeden peynir yaparak değerlendiriyoruz.” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler “SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.” kazanımına örnektir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünde 40.40-41.55 dakikaları arasında insanların mağaradan sadece ihtiyaçları kadar kara sağan yuvalarını alıp değerlendirdikleri görülmektedir. Çünkü kara sağan yuvaları bölge halkı için önemli bir geçim kaynağıdır. Bu durum “SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.” kazanımı ile ilişkilidir.

Şekil 49. Belgesellerin 4.5.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri

i. SB.4.2.2 Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 8 kez ilişkilendirilen “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımı doğa- gezi kategorisinde 2, bilim teknoloji kategorisinde 2 ve tarih kategorisinde 4 kez ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa- Gezi kategorisinin İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna Hersek bölümünde Bosna Hersek’in millî kültürünü yansıtan pek çok unsura yer verilmiştir. Özellikle 07.45-08.40 dakikaları arasında Drina köprüsü için “*Sokullu Mehmet Paşa’nın emaneti iyi bakmak lazım nehirlerle, dağlara kadar haber salmak lazım. İkinci Dünya Savaşı’nda darma duman olan Drina kalkıyor ayağa ve tarihe tanıklık ediyor*” cümlelerinin geçtiği sahneler yer almaktadır. Bu sahneler tarihe tanıklık eden Drina köprüsünü anlattığı için “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımı ile ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinin İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna Hersek bölümünde kültürü yansıtan bir başka sahne ise 17.40-18.05 dakikaları arasında Bosna Hersek halkının kültürlerini anlatan Bosna Katliam Müzesi’nde geçmektedir. Bu sahneler de “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımına örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Türkiye’nin Dev Yapıları belgeselinin Çanakkale bölümünde tarihimiz ve millî kültürümüz için 38.06-38.15 dakikaları arasında geçen sahnede “*1915 Çanakkale köprüsü sadece Asya ve Avrupa kıtalarını birleştirmiyor aynı zamanda Türkiye’nin şanlı tarihiyle parlak geleceği arasında da bir köprü oluşturuyor*” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler de Çanakkale’nin ve inşa edilen köprünün millî kültürümüzü yansıttığını gösterdiği için “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinin Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinde millî kültürümüze dair izler barındıran Ayasofya’nın tarihine dair sahneler yer almaktadır. 10.37-10.53 dakikaları arasında “*Ayasofya tarihimize tanıklık eden, yüzyıllardır ayakta kalan bir eserdir*” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımı ile dolaylı yoldan ilişkilendirilebilir.

“SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 50’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 50. Belgesellerin 4.2.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri

j. SB. 4.2.1. Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 6 kez ilişkilendirilen “SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.” kazanımı doğa- gezi kategorisinde 2, bilim teknoloji kategorisinde 2 ve kültür antropoloji kategorisinde 2 kez ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa- Gezi kategorisinin Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin İskoçya bölümünün 09.29-10.40 dakikaları arasında “İskoçların tarihlerine,

geleneklerine ve ailelerine saygı göstermek için gerçekleştirdikleri ritüeller aile tarihleri açısından önemlidir” cümlesi geçmektedir. Bu cümle “SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.” kazanımı ile ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde 28.20-29.30 dakikaları arasında çocukların ninelerinin de eskiden kendilerinin gibi fosil taşı koleksiyonu olduğu görülmektedir. Çocukların aile tarihine bakıldığında da fosil taşı toplama hobisinin olduğu görülmektedir. Bu durum “SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.” kazanımı ile dolaylı yoldan ilişkilidir.

Kültür Antropoloji kategorisinin Geleneği Yaşatmak belgeselinin 2. bölümündeki sahnelerde babasının çocuğuna fil bakıcılığını öğretmesiyle ilgili sahneler yer almaktadır. 4.00-5.00 dakikaları arasında anne ile babanın konuşmaları sırasında fil bakıcılığının aile tarihlerinde var olduğunu, çocuğun da bu geleneği devam ettirmesi üzerine konuştukları görülmektedir. Bu durum “SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.” kazanımı ilişkilendirilebilir.

“SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 51’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 51. Belgesellerin 4.2.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri

k. SB.4.4.4. Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 6 kez ilişkilendirilen “SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” kazanımı sadece bilim teknoloji kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili bilim teknoloji kategorisindeki belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin temelinde ihtiyaçlardan yola çıkarak özgün ürünler tasarlama amacı vardır. Siverek bölümünde çocukların ihtiyaçlarına göre özgün bir bilim sınıfı oluşturulmuştur. Özellikle 57.02-59.05 dakikaları arasında bisikletin pedalının çevrilmesiyle üç boyutlu şekilde dönen güneş sistemi çocukların hayallerine ulaşmaları noktasında özgün bir fikirdir. Yardımseverlerin çocukların ihtiyaçları doğrultusunda eşi benzeri bulunmayan bir bilim sınıfı oluşturmaları “SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” kazanımı ile ilişkilidir.

Teknofest belgeselinde 22.30-22.55 dakikaları arasında özgün fikirler ile ihtiyaçlara yönelik robotlar tasarlamaları “SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” kazanımına örnektir.

Türkiye’nin Dev Yapıları belgeselinin Çanakkale bölümünde 1915 Çanakkale köprüsünün yapım esnasındaki tüm aşamaları anlatılmaktadır. Çanakkale köprüsü Asya ve Avrupa’yı birbirine bağlamak için Dünya’da eşi benzeri olmayan özgün bir tasarımıdır. Bu sebeple “SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” kazanımı bu belgesel ile ilişkilidir.

Kazanımın belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 52’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 52. Belgesellerin 4.4.4 Kazanımına İlişkin Örnekleri

1. SB.4.4.5. Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 4 kez ilişkilendirilen “SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır” kazanımı bilim teknoloji kategorisinde 2 ve suç kategorisinde 2 kez ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Bilim Teknoloji kategorisinin Teknofest belgeselinde Türkiye'nin ilk havacılık, uzay ve teknoloji festivali düzenlenirken çeşitli güvenlik önlemleri alındığından bahsedilmektedir. Festivaldeki teknolojik araçların insanlara ve çevreye zarar vermemesine dikkat edilmiştir. Özellikle 34.10-35.20 dakikaları arasında festivalin güvenli bir şekilde sürdürülmesi için kuleden kontrollerin sağlanması “SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır” kazanımı ile ilişkilidir.

Suç kategorisindeki Suç Dosyası belgeselinde suçların çözümü için teknolojik aletlerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Yer Altından Notlar bölümünün 07.21-08.30 dakikaları arasında teknolojik aletlerin çevreye veya kişiye zarar vermek için değil suçların bilimsel yönden analizi için kullanıldığı görülmektedir. Bu durum “SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır” kazanımı ile dolaylı yoldan ilişkilidir.

SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 53’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 53. Belgesellerin 4.4.5. Kazanımına İlişkin Örnekleri

m. SB.4.2.3. Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 4 kez ilişkilendirilen “SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.” kazanımı sadece insan hikâyeleri kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili insan hikâyeleri kategorisindeki belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Usta Eller Masalı belgeselinin Erciyes bölümünün 40-18-42.06 dakikaları arasında geleneksel cirit oyunundan sahneler yer almaktadır. Bu sahneler “SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.” kazanımı ile dolaylı yoldan ilişkilidir.

Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik belgeselinin 17.00-17.43 dakikaları arasında geleneksel buzkaşı oyunundan sahneler yer almaktadır. Bu sahneler “SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.” kazanımı ile ilişkilidir.

Kazanımın belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 54’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 54. Belgesellerin 4.2.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri

n. SB.4.6.4. Kazanımına İlişkin Bulgular

Belgesellerde toplamda 4 kez ilişkilendirilen “SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.” kazanımı insan hikâyeleri kategorisinde 2 ve doğa-gezi kategorisinde 2 kez olmak üzere sadece bu iki alanda ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Bir Dünya Yaşam belgeselinin Meksika bölümünde 16.56-17.40 dakikaları arasında festivalin neden yapıldığının anlatıldığı sahneler yer almaktadır. Sahnelerde “*Çocuklarımız bu eğlenceyi yaşamalı. Bu bizim tarihimiz aynı zamanda. Bu Meksika’nın kahramanlık hikâyesi.*” cümleleri geçmektedir. Savaşın ardından ortaya çıkan bu festival Meksika halkının özgürlüğünü temsil etmektedir. Bu durum “SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.” kazanımı ile ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinin İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna- Hersek bölümünde 15.37- 16.00 dakikaları arasında “*Sadece Müslüman Boşnaklar değil, bir gün önce kapı komşusu olup ertesi gün düşman olmayı kabul etmeyenler de Boşnakların tarafında savaştı. Onlar da özgürlüğümüz için savaştı. Bosna’nın birer çiçeğidir.*” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler “SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.” kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

Kazanımın belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 55’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 55. Belgesellerin 4.6.4. Kazanımına İlişkin Bulguları

o. SB. 4.1.1. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilen “SB.4.1.1 Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanımı sadece suç kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili suç kategorisi belgesellerinden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Suç Dosyası belgeselinin Yer Altından Notlar bölümünde 10.00-11.10 dakikaları arasında yüz belirleme işlemi sayesinde kişinin kimliğine ulaşılmıştır. Bu yöntemle kişi hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu durum “SB.4.1.1 Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanımı ile dolaylı yoldan ilişkilidir.

“SB.4.1.1 Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanımının belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 56’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 56. Belgesellerin 4.1.1. Kazanımına İlişkin Örnekleri

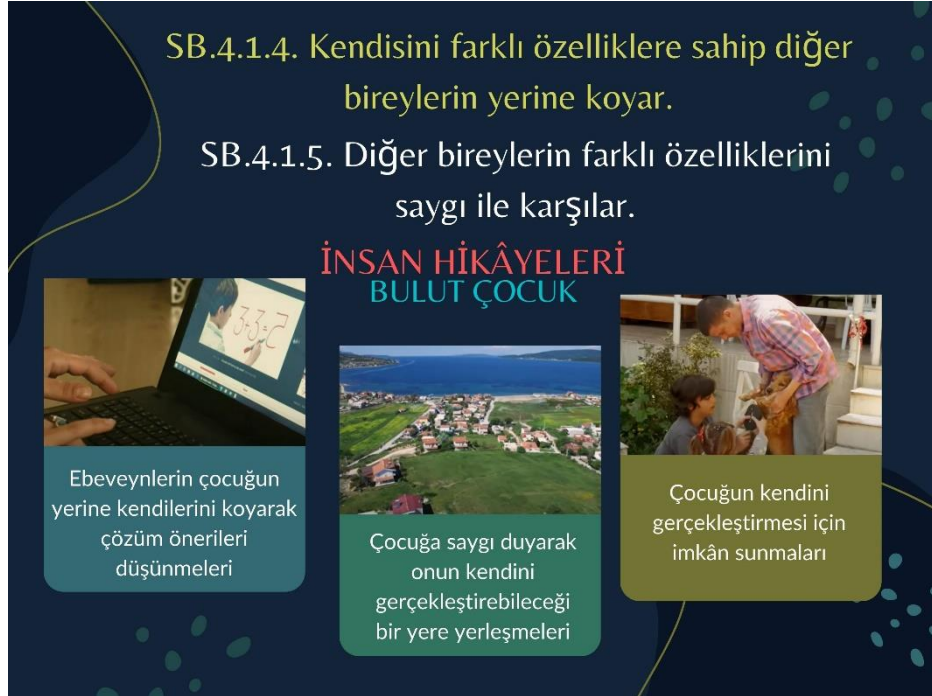
p. SB.4.1.4. ve SB.4.1.5. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilen “SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.” Kazanımı ve toplamda 2 kez ilişkilendirilen “SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.” kazanımı sadece insan hikâyeleri kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili insan hikâyeleri kategorisi belgesellerinden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Bulut Çocuk belgeselinde öğrenme güçlüğü olan disleksili bir çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır. Belgeselin 03.50- 04.30 dakikaları arasında ebeveynlerin çocuğun yerine kendilerini koyarak gerekli aktivitelere yönlendirdikleri görülmektedir. 20.00-21.40 dakikaları arasında çocuğun yerine kendilerini koyarak daha rahat yaşayabilmesi için başka bir yere taşındıkları görülmektedir. Bu sahneler “SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.” ve “SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.” kazanımları ile ilişkilidir.

“SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.” ve “SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.” kazanımlarının belgesellerde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 57’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 57. Belgesellerin 4.1.4. ve 4.1.5. Kazanımlarına İlişkin Örnekleri

r. SB.4.6.3. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilen “SB. 4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.” kazanımı sadece bilim teknoloji kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili bilim teknoloji kategorisindeki belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Büyük Düşler Büyük İşler kategorisinin Siverek bölümünde 37.40-38.00 dakikaları arasında “Çocuklarım sadece yeryüzüne değil, gökyüzüne de meraklansınlar

diye geçen sene onlara teleskop getirdim.” cümleleri yer almaktadır. Bu cümleler öğretmenin öğrencilerini her açıdan geliştirmek istediği, bu sebeple sosyal etkinliğe yönelttiği görülmektedir. Bir diğer ilişkili sahne ise 57.40-58.03 dakikaları arasında geçen çocuklara oyun alanının yapılmasıdır. Yardımseverler çocukların sosyal aktivite olarak yönlendirilebilecekleri alanı hazırlamışlardır. Bu iki sahne “SB. 4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.” kazanımı ile ilişkilidir.

“SB. 4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.” kazanımının belgesellerde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 58’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 58. Belgesellerin 4.6.3. Kazanımına İlişkin Örnekleri

s. SB. 4.3.2. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilen “SB.4.3.2. Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.” kazanımı sadece tarih kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili tarih kategorisindeki belgesellerden örnek aşağıdaki gibidir:

Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinin 08.00-.09.00 dakikaları arasında “İki zeki adam mimar gibi değil matematikçiler gibi düşünerek Ayasofya için yeni bir kroki tasarlar.” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler “SB.4.3.2. Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.” kazanımı ile ilişkilidir.

“SB.4.3.2. Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.” kazanımının belgesellerde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 58’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 59. Belgesellerin 4.3.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri

t. SB. 4.7.2. Kazanımıyla İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilen “SB.4.7.2. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” kazanımı sadece doğa- gezi kategorisinde ilişkilendirilebilmiştir. Bu kazanımla ilgili doğa-gezi kategorisindeki belgesellerden örnekler aşağıdaki gibidir:

İzler ve Çizgiler kategorisinin Bosna- Hersek bölümünün 11.50-12.10 dakikaları arasındaki bir sahnede “Burada ülkemin onardığı çok fazla yer gördüm.” cümlesi geçmektedir. Bu cümle Türkiye Cumhuriyeti’nin komşu ülke Bosna Hersek ile ilişkisini gösterir. Bir diğer sahne 18.00-18.15 dakikaları arasında geçen “Türkiye Bosna Katliam Müzesi’ne yaptığı destekle Bosna’nın hüznüne ortak oldu.” cümlesidir. Bu sahnedeki cümle de Türkiye’nin Bosna Hersek ile ilişkisini gösteren bir cümledir. Bu iki sahne

“SB.4.7.2. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” kazanımı ile doğrudan ilişkilidir.

“SB.4.7.2. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” kazanımının belgesellerde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 59’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 60. Belgesellerin 4.7.2. Kazanımına İlişkin Örnekleri

3. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ BECERİLER AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ

4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan becerilerin incelenen 9 farklı belgesel kategorisinde yer alma düzeylerine dair bulgular Tablo 17 ve Şekil 60'ta verilmiştir.

Tablo 17. Belgesel Kategorilerindeki Becerilerin Dağılımı

Belgesel Kategorileri	İlişkilendirilen Beceriler	f
İnsan Hikâyeleri	Öz denetim	6
	İşbirliği	6
	Karar Verme	4
	Girişimcilik	4
	İletişim	4
	Problem Çözme	4
	Sosyal Katılım	4
	Eleştirel Düşünme	4
	Gözlem	4
	Araştırma	4
	Empati	3
	Çevre Okuryazarlığı	3
	Mekânı Algılama	3
	Finansal Okuryazarlık	1
Toplam		54
Doğa-Gezi	Çevre Okuryazarlığı	6
	Gözlem	6
	İletişim	6
	İşbirliği	6
	Konum Analizi	6
	Mekânı Algılama	5
	Değişim ve Sürekliliği Algılama	4
	Araştırma	4
	Sosyal Katılım	4
	Öz Denetim	3
	Yenilikçi Düşünme	3
Toplam		53
Lezzet	Araştırma	5
	Öz Denetim	5
	Yenilikçi Düşünme	5
	Çevre Okuryazarlığı	4
	Harita Okuryazarlığı	4
	Konum Analizi	4
	Mekânı Algılama	4
	İletişim	3
	Girişimcilik	3
Toplam		37
Bilim Teknoloji	Araştırma	6
	İşbirliği	6
	Gözlem	5
	Konum Analizi	5
	Mekânı Algılama	5
	Çevre Okuryazarlığı	5
	Harita Okuryazarlığı	5
	İletişim	4

Tablo 17. (Devam) Belgesel Kategorilerindeki Becerilerin Dağılımı

Belgesel Kategorileri	İlişkilendirilen Beceriler	f
Bilim Teknoloji	Karar Verme	4
	Problem Çözme	3
	Eleştirel Düşünme	3
	Girişimcilik	3
	Sosyal Katılım	2
	Finansal Okuryazarlık	1
Toplam		57
Suç	Problem Çözme	6
	Araştırma	5
	Çevre Okuryazarlığı	5
	Eleştirel Düşünme	4
	İşbirliği	4
	Kanıt Kullanma	4
	Konum Analizi	3
	Mekânı Algılama	3
Toplam		34
Kültür Antropoloji	Konum Analizi	6
	Mekânı Algılama	6
	Çevre Okuryazarlığı	4
	İşbirliği	3
	Problem Çözme	3
	Araştırma	3
	Empati	3
	Gözlem	3
	Finansal Okuryazarlık	3
Toplam		34
Popüler Kültür	Problem Çözme	6
	İletişim	6
	İşbirliği	5
	Araştırma	5
	Gözlem	4
	Eleştirel Düşünme	1
Toplam		27
Tarih	Mekânı Algılama	7
	Konum	6
	Analizi	4
	Gözlem	4
	Değişim ve Sürekliliği Algılama	4
	Eleştirel Düşünme	4
	Karar Verme	4
	Harita Okuryazarlığı	1
	Finansal Okuryazarlık	1
Toplam		34
Macera	Çevre Okuryazarlığı	7
	İletişim	7
	İşbirliği	5
	Mekânı Algılama	5
	Konum Analizi	4
	Karar Verme	4
	Problem Çözme	4
Toplam		36

Tablo 17 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı becerilerini en çok içeren kategorinin 57 kez ilişkilendirilen Bilim Teknoloji kategorisi olduğu görülmektedir. Becerileri en çok içeren diğer kategoriler sırasıyla şöyledir: İnsan Hikâyeleri kategorisinde yer alan belgeseller 54, Doğa- Gezi kategorisinde yer alan belgeseller 53, Lezzet kategorisinde yer alan belgeseller 37 ve Macera kategorisinde yer alan belgeseller 36 kez ilişkilendirilmiştir. Suç, Kültür Antropoloji ve Tarih kategorisinde yer alan belgeseller 24 ve Popüler Kültür kategorisinde yer alan belgeseller ise 27 kez becerilerle ilişkilendirilmiştir.

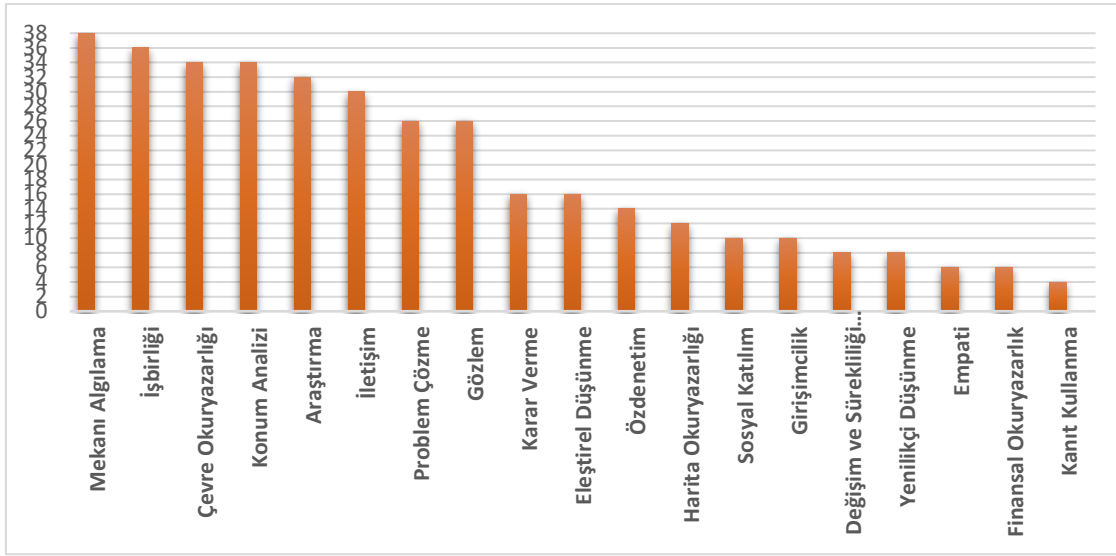
Tablo 18. Belgesel Kategorilerinde Becerilerin İlişkilendirme Frekansları

Beceriler	Belgesel Kategorileri (İlişkilendirme Sayısı)	Frekans
Mekânı Algılama	İnsan Hikâyeleri (3) Doğa – Gezi (5) Lezzet (4) Bilim Teknoloji (5) Suç (3) Kültür Antropoloji (6) Tarih (7) Macera (5)	38
İşbirliği	İnsan Hikâyeleri (6) Doğa – Gezi (6) Bilim Teknoloji (6) Suç (4) Kültür Antropoloji (4) Popüler Kültür (5) Macera (5)	36
Çevre Okuryazarlığı	İnsan Hikâyeleri (3) Doğa – Gezi (6) Lezzet (4) Bilim Teknoloji (5) Suç (5) Kültür Antropoloji (4) Macera (7)	34
Konum Analizi	Doğa – Gezi (6) Lezzet (4) Bilim Teknoloji (5) Suç (3) Kültür Antropoloji (6) Tarih(6) Macera (4)	34
Araştırma	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (4) Lezzet (5) Bilim Teknoloji (6) Suç (4) Kültür Antropoloji (4) Popüler Kültür (5)	32
İletişim	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (6) Lezzet (3) Bilim Teknoloji (4) Popüler Kültür (6) Macera (7)	30

Tablo 18. (Devam) Belgesel Kategorilerinde Becerilerin İlişkilendirme Frekansları

Beceriler	Belgesel Kategorileri (İlişkilendirme Sayısı)	Frekans
Problem Çözme	İnsan Hikâyeleri (4) Bilim Teknoloji (3) Suç (6) Kültür Antropoloji (3) Popüler Kültür (6) Macera (4)	26
Gözlem	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (6) Bilim Teknoloji (5) Kültür Antropoloji (3) Popüler Kültür (4) Tarih (4)	26
Karar Verme	İnsan Hikâyeleri (4) Bilim Teknoloji (4) Tarih (4) Macera (4)	16
Eleştirel Düşünme	İnsan Hikâyeleri (4) Bilim Teknoloji (3) Suç (4) Popüler Kültür (1) Tarih (4)	16
Özdenetim	İnsan Hikâyeleri (6) Doğa – Gezi (3) Lezzet (5)	14
Harita Okuryazarlığı	Bilim Teknoloji (4) Lezzet (4) Tarih (4)	12
Sosyal Katılım	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (4) Bilim Teknoloji (2)	10
Girişimcilik	İnsan Hikâyeleri (4) Bilim Teknoloji (3) Lezzet (3)	10
Değişim ve Sürekliliği Algılama	Tarih (4) Doğa – Gezi (4)	8
Yenilikçi Düşünme	Doğa – Gezi (3) Lezzet (5)	8
Empati	İnsan Hikâyeleri (3) Kültür Antropoloji (3)	6
Finansal Okuryazarlık	İnsan Hikâyeleri (1) Bilim Teknoloji (1) Kültür Antropoloji (3) Tarih (1)	6
Kanıt Kullanma	Suç (4)	4

Şekil 61. Becerilerin Belgesellere Göre Dağılımı

Tablo 18 ve Şekil 61 incelendiğinde mekânı algılama becerisinin insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa-gezi kategorisinde 5, lezzet kategorisinde 5, bilim teknoloji kategorisinde 5, suç kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 6, tarih kategorisinde 7 ve macera kategorisinde 5 kez olmak üzere toplamda 38 kez ilişkilendirilerek tüm belgesel kategorilerinde en fazla ilişkilendirme yapılan beceri olduğu görülmektedir. Daha sonra en fazla ilişkilendirme yapılan beceriler sırasıyla işbirliği, çevre okuryazarlığı, konum analizi, araştırma ve iletişim becerileridir. İncelenen tüm belgesel kategorilerinde 4'er kez ilişkilendirmeye en az ilişkilendirilebilen becerilerin dijital okuryazarlık ve kanıt kullanma becerileri olduğu görülmektedir.

İncelenen belgesellerin içerdikleri beceri sayılarına bakıldığında en fazla beceri içeren insan hikâyeleri ve bilim teknoloji kategorilerinin 2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki 14 farklı beceriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. İncelenen belgesel kategorileri en fazla beceri içerenden az içerene doğru sıralandığında ikinci sırada 11 farklı beceri ile doğa-gezi kategorisi, üçüncü sırada 10 farklı beceri ile lezzet kategorisi, dördüncü sırada 9 farklı beceri ile kültür antropoloji kategorisi, beşinci sırada 8 farklı beceri ile suç ve tarih kategorileri, altıncı sırada 7 farklı beceri ile macera kategorisi, yedinci sırada 6 farklı beceri ile popüler kültür kategorisinin olduğu görülmektedir. Şekil 62'de belgesel kategorilerinin içerdikleri beceri sayılarına göre sıralanışı infografikle gösterilmiştir.

Şekil 62. Belgesel Kategorileri ve İçerdikleri Beceri Sayıları

2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan alan 27 beceriden 19 tanesi incelenen belgesel kategorileri ile ilişkilendirilebilmiştir. İlişkilendirilen bu beceriler mekânı algılama, işbirliği, çevre okuryazarlığı, konum analizi, araştırma, iletişim, problem çözme, gözlem, karar verme, eleştirel düşünme, özdenetim, harita okuryazarlığı, sosyal katılım, girişimcilik, değişim ve sürekliliği algılama, yenilikçi düşünme, empati, finansal okuryazarlık ve kanıt kullanma becerileridir. Dijital okuryazarlık, hukuk okuryazarlığı, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru güzel ve etkili kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık becerileri incelenen belgesel kategorileriyle ilişkilendirilememiştir. Becerilerin en fazla ilişkilendirme yapılandan en az ilişkilendirme yapılana doğru detaylı analizi aşağıda verilmiştir:

a. Mekânı Algılama Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 38 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa-gezi kategorisinde 5, lezzet kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 5, suç kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 6, tarih kategorisinde 7 ve macera kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Mekânı algılama becerisine dair bulgulara popüler kültür kategorisi hariç tüm belgesel kategorilerinde rastlanmıştır. Mekânı algılama becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünde çocuğun 00.39-01.05 dakikaları arasında yaşadığı köyü anlatırken *“Hiç görmediniz mi buraları? Çok güzel derelerimiz, dağlarımız var.”* diyerek izleyenin zihninde canlandırmak için detaylı bir şekilde anlatması mekânı algılama becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Doğa- Gezi kategorisinin Rikki’nin Türkiye Rotası belgeselinin 1.bölümünde 21.00-23.00 dakikaları arasında tekne gezisi yapılan ortamın izleyiciye açık bir şekilde anlatılması mekânı algılama becerisine örnektir.

Lezzet kategorisinin Yiyeceğin Serüveni belgeselinin 8. bölümünde 01.12-01.30 dakikaları arasında *“Tüm Dünya’da yaklaşık on yedi milyon ton zeytin elde ediliyor. Bunun da yüzde doksanlık bir kısmı Akdeniz Havzasında yapılıyor. Bu havzada tanıdık bir ülke var: Türkiye”* cümlelerinin geçtiği ve izleyicinin zihninde canlandırıldığı bir sahne yer almaktadır. Bu sahneler mekânı algılama becerisi ile ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Türkiye’nin Dev Yapıları belgeselinin Çanakkale bölümünde 02.40-03.13 dakikaları arasında yapılacak olan Çanakkale köprüsünün izleyicinin zihninde canlandırmak için krokisinin anlatılması mekânı algılama becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinin Tarihin Efsaneleri belgeselinin 2.bölümünde 37.40-37.54 dakikaları arasındaki sahnede izleyicinin zihninde canlandırma yapabilmesi amacıyla Doğu Roma ordusu ve İslam ordusunun savaşta durumu gösterilmiştir. Bu sahne mekânı algılama becerisine örnektir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünün 32.00-34.00 dakikaları arasında maceracının mağaraya giremeyeceğini anlaması, gireceği mekânı zihninde canlandırıp düşünmesiyle olmaktadır. Bu durum mekânı algılama becerisine örnektir.

Mekânı algılama becerisinin belgesel kategorilerinde farklı bölümlerde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 63’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 63. Belgesellerin Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Örnekleri

b. İşbirliği Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 36 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 6, doğa- gezi kategorisinde 6, bilim teknoloji kategorisinde 6, suç kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 4, macera kategorisinde 5 ve popüler kültür kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. İşbirliği becerisine dair bulgulara lezzet ve tarih kategorileri hariç tüm belgesel kategorilerinde rastlanmıştır. İşbirliği becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Bulut Çocuk belgeselinde 15.00-15.40 dakikaları arasında “Çınar, okulumuz, rehberlik servisimiz, eğitim kurumumuz hepimiz birlikte bir koordinasyon halindeyiz ve süreci doğru yönettiğimizi düşünüyoruz.” cümlelerinin geçtiği sahne yer almaktadır. Belgeselin ilgili sahnesinde öğrenme güçlüğü olan bir çocuğun hayatının daha iyi noktaya gelebilmesi için işbirliği içinde çalıştıkları belirtilmektedir. Bu durum işbirliği becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Doğa- Gezi kategorisinin Anadolu’da Yaşam belgeselinin Bozkır bölümünde 26.00-27.10 dakikaları arasında kadınların birlikte ekin biçtikleri görülmektedir. Bu sahne işbirliği becerisine örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde çocuklara bilim sınıfı yapmak için yardımseverlerin ve ustaların işbirliği içinde çalıştıkları görülmektedir. Bu durum işbirliği becerisi ile ilişkilidir.

Şekil 64. Büyük Düşler Büyük İşler Belgeselinin İşbirliği Becerisine İlişkin Örneği

Suç kategorisinin Suç Dosyası belgeselinin bölümlerinin tamamında emniyet güçlerinin birbirleriyle işbirliği halinde ilerleyerek suçların çözümüne ulaştıkları görülmektedir. Bu durum işbirliği becerisine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinin Geleneği Yaşatmak belgeselinin 25.28-25.34 dakikaları arasında “Ben şu an tatildeyim. Bana balık tutmayı öğret ki sana yardımcı olayım.” cümlelerinin geçtiği sahne yer almaktadır. Bu sahnelerde torun dedeye üzülmesi için ona yardımcı olmak istemektedir. 31.28-32.16 dakikaları arasında torunun dedeye yardım ettiği ve işbirliği içerisinde balık tutmaları işbirliği becerisine örnektir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Kayseri bölümünde 05.00-05.12 dakikaları arasında “Kızlarım bana yarıya yardımcı. Her şeyi beraber yaparız.” cümlelerinin geçtiği sahne yer almaktadır. Kızların anneleri ile beraber her işi işbirliği içinde yapması işbirliği becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Popüler Kültür kategorisinin Minik Cevherler belgeselinde araştırmacının aileler ile işbirliği içinde çocukların daha iyi noktaya gelebilmeleri için çalıştığı görülmektedir. Örneğin Zeynep’in Hikâyesi bölümünde 16.55-17.57 dakikaları arasında geçen sahnede araştırmacı çocukların aileleri ile işbirliği içerisinde bir barınak yapmalarını istemektedir.

Çocukların anneleri ile birlikte çalışarak barınağı birlikte yapmaları işbirliği becerisine örnektir.

İşbirliği becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 65’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 65. Belgesellerin İşbirliği Becerisine İlişkin Örnekleri

c. Çevre Okuryazarlığı Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 34 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa gezi kategorisinde 6, lezzet kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 5, suç kategorisinde 5, kültür antropoloji kategorisinde 4 ve macera kategorisinde 7 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Popüler Kültür ve Tarih kategorisi hariç tüm belgesel kategorilerinde çevre okuryazarlığı becerisine dair bulgulara rastlanmıştır. Çevre okuryazarlığı becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Usta Eller Masalı belgeselinin Erciyes bölümünde 01.00-.01.07 dakikaları arasında “Hayatta kalmanız için her şey topraktan gelir.” cümlesinin geçtiği sahne yer almaktadır. Hayatta kalmanın toprakla bağlantılı olduğuna inanılması çevre bilgisine sahip olunduğu göstermektedir. Bu durum da çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinin Rikki'nin Türkiye Rotası 1. Bölümünün tamamında çevre okuryazarlığı becerisine dair bulgular yer almaktadır. Özellikle 01.55-02.10 dakikaları arasında lavanta tarlaları ve hasadının anlatıldığı sahnelerde çevre bilgisine dair bilgilere yer verildiği için bu sahne çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Lezzet kategorisinin Yiyeceğin Serüveni belgeselinin 5.bölümünde 03.40-04.15 dakikaları arasında çay üretimi için çevre koşullarının nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır. Bu sahnelerde “*Örneğin yıllık yağış miktarı iki bin milimetreden, nem ortalaması da yüzde yetmiştenden az olmamalı. Tabi güneşe ihtiyaç olduğunu bilmek için de botanikçi olmanıza gerek yok. Yıllık sıcaklık ortalaması da on dört derecenin altına düşmemeli.*” cümleleri geçmektedir. Çay üretiminin fazla olması için uygun çevre koşullarının anlatılması çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilidir.

Şekil 66. Yiyeceğin Serüveni Belgeselinin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Örneği

Kültür Antropoloji kategorisinin Dünya'yı Kirletenler belgeselinin Moğalistan'da Hava Kirliliği bölümünün 02.10-02.40 dakikaları arasında “*Araştırmalara göre Ulan Batur gelişmiş ülkeler ve şehirler içerisinde Dünya'nın en kirli havasına sahip ikinci şehri. Hala gelişen ülkeler için hava kirliliği ortak bir sorun.*” cümlelerinin geçtiği sahne ve bölümün tamamında gösterilen hava kirliliği sorunundan bahsedilmektedir. Hava kirliliği sorununun yol açtığı sıkıntılar anlatılırken, bu sorunun çözümünde çevreye karşı daha duyarlı tutum gösterilmesinden bahsedilmektedir. Tüm bunlar çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilidir.

Macera kategorisinin Su Savaşları belgeselinin bölümlerinin tamamında çevreye karşı duyarlı iki bireyin susuzlukla mücadele eden bölgeleri temiz suya kavuşturma çabasından bahsedilmektedir. Çevre bilgisine sahip bu bireylerin bölgedeki temiz suyun nerde olabileceğine dair arayışları çevre okuryazarlığı becerisine örnektir.

Çevre okuryazarlığı becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 67’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 67. Belgesellerin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Örnekleri

d. Konum Analizi Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 34 kez ilişkilendirilen bu beceri doğa- gezi kategorisinde 6, lezzet kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 5, suç kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 6, tarih kategorisinde 6 ve macera kategorisinde 4 yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan Hikâyeleri ve Popüler Kültür kategorisi hariç tüm belgesel kategorilerinde konum analizi becerisine dair bulgulara rastlanmıştır. Konum analizi becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa- Gezi kategorisinin Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin İngiltere bölümünde 06.40- dakikaları arasında “Doğu Yarım Küre’den Batı Yarım Küre’ye yolculuk Mustafa’nın günlük yaşantısının bir parçası. Çünkü Greenwich’te bulunan temsili paralel çizgisinden her gün geçmek zorunda.” cümleleri geçmektedir. Bu

cümleler izleyicinin kişinin konumuyla ilgili çıkarım yapmalarına yardımcı olabileceği için konum analizi becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Türkiye'nin Dev Yapıları belgeselinin Çanakkale bölümünde 01.00-01.15 dakikaları arasında *“Burası Çanakkale. Asya ve Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran boğazın iki yakasında kurulu, stratejik konumu nedeniyle...”* geçen cümlesi izleyicinin Çanakkale şehrinin konumuyla ilgili çıkarım yapmasına olanak sunduğu için konum analizi becerisine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinin Geleneği Yaşatmak belgeselinin 2. bölümünde 00.35- 00.50 dakikaları arasında *“Burası Trincomalee. Sri Lanka'nın doğusunda okyanus kıyısında bir şehir.”* cümlelerinin geçtiği sahnede şehre tepeden bakarak konumunun anlatılması konum analizi becerisi ile ilişkilidir.

Tarih kategorisinin Tarihin Efsaneleri belgeselinin 1.bölümünde 33.53-34.10 dakikaları arasında *“Hz. Muhammed ordunun sol kanadına gelebilecek bir saldırıdan korunmak için Ayneyn Tepesi'ne okçularını yerleştirmişti. Sağ kanadı ise Uhud Dağı'nın eteklerine yaslamıştı.”* cümlelerinin geçtiği sahnede Hz. Muhammed'in Uhud Savaşı'nda konum yardımıyla savaşa yön verdiği görülmektedir. Bu sahne izleyicinin ordunun konumuna dair çıkarım yapmasına olanak sunduğu için konum analizi becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Konum analizi becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 68'de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 68. Belgesellerin Konum Analizi Becerisine İlişkin Örnekler

e. Araştırma Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 32 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 4, lezzet kategorisinde 5, bilim teknoloji kategorisinde 6, suç kategorisinde 5, kültür antropoloji kategorisinde 3 ve popüler kültür kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Tarih ve Macera kategorisi hariç tüm belgesel kategorilerinde araştırma becerisine dair bulgulara rastlanmıştır. Araştırma becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Bulut Çocuk belgeselinde 08.35'te ailenin öğrenme güçlüğü olan disleksili çocuklarına daha iyi olanaklar sunmak adına iyi bir okul araştırdıkları görülmektedir. Bu sahne araştırma becerisi ile ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinin Rikki'nin Türkiye Rotası belgeselinin 3.bölümünde 02.59-03.10 dakikaları arasındaki sahnede ve bölümün pek çok sahnesinde sunucunun ekmek, yaz turşusu ve dondurmanın nasıl yapıldığını araştırarak öğrendiği görülmektedir. Sunucunun araştırma yaparak yörenin tatlarının inceliklerini öğrenmeye çalışması araştırma becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Lezzet kategorisinin Bir Aşk Hikâyesi belgeselinde eşsiz lezzetlerin arayışında olan bir aşçının Ekmek isimli bölümün 00.45-00.55 dakikaları arasında *“Dünya'nın pek çok yerini gezdim ama buradaki çeşitliliği hiçbir yerde görmedim.”* cümlesini kurduğu bir sahne yer almaktadır. Aşçının eşsiz lezzetlere ulaşmak için araştırma çabası içinde olması araştırma becerisi ile ilişkilidir.

Popüler Kültür kategorisinin Minik Cevherler belgeselinde çocukların içindeki gizli kalmış cevher parıltısını araştıran bir psikolog Zeynep'in Hikâyesi bölümünün 02.30-02.35 dakikaları arasında çalışacağı çocuğu araştırmaktadır. Bu sahne ve bölümün daha pek çok sahnesi araştırma becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde 02.53-03.00 dakikaları arasında çocukların fosil taşlarını araştırdıklarından bahseden bir sahne geçmektedir. Araştırma yapan çocuklardan birisinin 03.24-03.34 dakikaları *“Ben hiç deniz görmedim. Sadece televizyonda falan izlerken gördüm. Ama deniz görmemiş bir insanın denizkestanesi gibi canlıları da bulması çok güzel bir şey bence.”* cümlelerini kurması araştırma yaparak güzel bir şeye ulaştığını göstermektedir. Bu durum araştırma becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Suç kategorisinin Suç Dosyası belgeselinin Yer Altından Notlar bölümünde 01.00-01.09 dakikaları arasında delillerle ilgili araştırmanın yapıldığı sahnede ve daha bölümün pek çok sahnesinde suçun çözümünde yapılan araştırmalar görülmektedir. Bu durum araştırma becerisine örnektir.

Araştırma becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 69'da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 69. Belgesellerin Araştırma Becerisine İlişkin Örnekleri

f. İletişim Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 30 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 6, lezzet kategorisinde 3, bilim teknoloji kategorisinde 4, popüler kültür kategorisinde 6 ve macera kategorisinde 7 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Suç, Tarih ve Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen belgesellerde iletişim becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. İletişim becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin 05.52-06.40 dakikaları arasındaki sahnelerde çocuğun turist rehberliği yaptığı görülmektedir. Çocuğun insanlarla iletişim kurarak, onları gezdirmesi iletişim becerisi ile ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinin Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünde 13.20-13.40 dakikaları arasında insanların birbirleriyle selamlaşarak iletişim içinde oldukları görülmektedir. Halkın bu hareketi iletişim becerisine örnektir.

Lezzet kategorisinin Çırac belgeselinin bölümlerinde farklı yörelere ait lezzetleri insanlarla iletişim kurarak keşfetmeye çıkan araştırmacı görülmektedir. Çırac belgeselinin 1.bölümünde 18.07-18.30 dakikaları arasında pide yapmanın inceliklerini öğrenirken usta ile iletişim halinde olması iletişim becerisi ile ilişkilidir.

Popüler Kültür kategorisinin Minik Cevherler belgeselinin Rabia'nın Hikayesi bölümünde 42.40-44.00 dakikaları arasında araştırmacının akıl haritası yöntemiyle çocukla iletişim kurmaya çalıştığı sahne yer almaktadır. Bu sahnelerde araştırmacı ve çocuk arasında şu konuşmalar geçmektedir:

A: Aile anneyi etkiler mi?

Ç: Etkiler.

A: Aile anneyi olumlu mu etkiler, olumsuz mu etkiler?

Ç: Olumlu.

A: Anne aileyi etkiler mi?

Ç: Evet etkiler.

Araştırmacının çocuk hakkında bilgi sahibi olmak için sorular sorarak iletişim kurması iletişim becerisi ile ilişkilidir.

Macera kategorisinin Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Sumatra bölümünde 13.10-14.30 dakikaları arasında aileye çeşitli sorular sorarak onları tanımaya çalıştığı görülmektedir. Sunucunun aileyle iletişim kurarak sorular sorup onları çeşitli yönlerden tanımak istemesi iletişim becerisine örnektir.

İletişim becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 70'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 70. Belgesellerin İletişim Becerisine İlişkin Örnekleri

g. Problem Çözme Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 26 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 3, suç kategorisinde 6, kültür antropoloji kategorisinde 3, popüler kültür kategorisinde 6 ve macera kategorisinde 4 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Doğa-Gezi, Lezzet ve Tarih kategorisinde incelenen belgesellerde problem çözme becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Problem çözme becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Dünya’da Çocuk Olmak Belgeselinin 1. bölümünde 03.46-04.10 dakikaları arasında “Her türlü imkânsızlık içinde bile çocuk kendine bir oyun bulabiliyor. Yani illa ki bunun satın alınmış bir oyuncak olması gerekmiyor. Etrafta gördüğü bir tahta parçası, bir kâğıt parçası, bir taş parçası veya çöpten çıkardığı malzemeyi bile kendilerine oyuncak yapabiliyorlar.” cümleleri

geçmektedir. Bu cümleler çocukların problemi tespit ederek problemin çözümüne yönelik hemen çözüm yolu ürettiklerinin göstergesidir. Bu durum problem çözme becerisiyle ilişkilendirilebilir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Balıkesir Bigadiç bölümünde yuvasız kalan kuşların problemlerini çözme konusunda fikir üreten çocukların, alternatif çözüm önerileride ürettikleri ve kuşları yuvalarına kavuşturdukları görülmektedir. Bu durum problem çözme becerisine örnektir.

Suç kategorisinin Suç Dosyası belgeselinin tamamında problem teşkil eden bir durum olan suçun çözümüne yönelik fikirler üretildiği görülmektedir. Örneğin Yer Altından Notlar bölümünün 46.19- 46.32 dakikaları arasında *“Çözülmesi imkânsız gibi görünen bu suç dosyası olayı takip eden dedektiflerin titiz çalışması ve kararlılığı sayesinde kapanmış oldu.”* cümlelerinin geçtiği sahnede dedektiflerin var olan bir problemi tespit ederek çözüme ulaştırmaları problem çözme becerisine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinin Dünya’yı Kirletenler belgeselinin Tayland bölümünde balık ticareti için yapılan insan kaçakçılığını problem olarak görerek bu probleme çözüm üretme yollarından bahsedilmektedir. Bu durum problem çözme becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Popüler Kültür kategorisinin Minik Cevherler belgeselinde araştırmacı içindeki cevheri bir problemden dolayı çıkaramayan çocuğu aramaktadır. Problemi tespit ederek çözüm yolları arayan araştırmacı Zeynep’in Hikâyesi bölümünün 29.00-30.00 dakikaları arasında geçen sahnesinde çocuğun kendi başına hiçbir iş yapmasına imkân tanınmadığı için probleminin kendine güven eksikliği olduğunu görmektedir. Bölüm boyunca araştırmacının probleme alternatif çözüm yolları arayarak çocuğun kendine olan güvenini getirmek için çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu durum problem çözme becerisi ile ilişkilidir.

Macera kategorisinin Su Savaşları belgeselinin bölümlerinin tamamında temiz su bulamama durumu insanlar açısından problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yardımseverler bu problemin farkındadır ve köylerde araştırma yaparak probleme çözümler üretmeye çalışmaktadırlar. Nijer bölümü 48.36’ da Türklerin Afrika’daki 25 bin köyde su sorununu çözmesiyle ilgili gösterilen sahne problem çözme becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Problem çözme becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 71’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 71. Belgesellerin Problem Çözme Becerisine İlişkin Örnekleri

h. Gözlem Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 26 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 6, bilim teknoloji kategorisinde 5, kültür antropoloji kategorisinde 3, popüler kültür kategorisinde 4 ve tarih kategorisinde 4 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, Macera ve Suç kategorisinde incelenen belgesellerde gözlem becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Gözlem becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünün 34.58-35.03 dakikaları arasında çocuğun keklik dövüşünün nasıl olduğunu gözlemlediği görülmektedir. Keklik dövüşünün ne olduğunu algılamaya çalıştığı bu sahne izleyicilerin de ortamı fark edip tanımlarına sebep olabileceğinden gözlem becerisi ile ilişkilendirilebilir. Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünün gözlem becerisine ilişkin örnekleri şekil 72’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 72. Başka Bir Öykü Belgeselinin Gözlem Becerisine İlişkin Örnekleri

Doğa- Gezi kategorisinin İzler ve Çizgiler kategorisinin Moldova bölümünde 16.00- dakikaları arasında “*Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan at Gagavuz Türkleri için hala daha hayatın tam merkezinde. Öyle ki bu şehrin adına da kara at anlamına gelen Komrat denilmiştir.*” cümlelerinin geçtiği sahnede Türklerin izlerinin sürüldüğü ve gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Bu durum gözlem becerisi ile ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Gezegenin Kara Kutusu: Antartika belgeselinde 38.36-39.10 dakikaları arasında denizin derinliklerinin ölçülerek kıta ile ilgili çeşitli gözlemler yapılması izleyicinin de bu kıtayı tanımalarına sebep olabileceğinden gözlem becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinin Gizemli Tarih Ayasofya belgeselinin 12.25-12.50 dakikaları arasında Ayasofya’nın inşaatı için kullanılan tuğlanın batmadığına bakmaları izleyicinin de bunu açıkça görmesine olanak sağlayabileceğinden gözlem becerisi ile ilişkilidir.

i. Karar Verme Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 16 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri, bilim teknoloji kategorisinde, tarih ve macera kategorilerinde 4’er yerde ilişkilendirilebilmiştir. Doğa- gezi, lezzet, kültür antropoloji ve popüler kültür kategorilerinde karar verme becerisiyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Karar verme becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler şekil 73’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 73. Karar Verme Becerisi ve Belgeseller

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Bulut Çocuk belgeselinde 07.42’de “*Evet bu çocuk disleksi. Okuduğu okulda bunun desteklenmesi lazım. Özel eğitim konusunda birebir dersler alması lazım.*” cümleleri geçmektedir. Ailenin çocuğun disleksili olduğunu kabullenerek çocuğun hayat planını onun da fikirlerini göz önünde bulundurarak hazırlamaları karar verme becerisine örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde ustaların hava şartlarının olumsuzluğuna rağmen bilim sınıfını bir an önce hazırlamak için nasıl çalışmaları gerektiğine karar vermeleri, problem çözme becerisinin yanı sıra karar verme becerisi ile de ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinin Tarihin Efsaneleri belgeselinin 2.bölümünde 38.26-38.49 dakikaları arasında geçen “*Ordu dağılıyor. Al şu sancağı.*” cümlelerinden sonra Halid Bin Velid’in sancak tutan askerin elindeki sancağı alarak orduya yön verdiği sahne karar verme becerisiyle ilişkilidir.

Macera kategorisinin Su Savaşları belgeselin Nijer bölümünde 35.00- 36.00 dakikaları arasında suyun temiz olup olmadığını analiz ederek karar vermeleri izleyicinin de bu durumu görerek ikna olmasına sebep olabileceğinden bu durum karar verme becerisiyle ilişkilidir.

j. Eleştirel Düşünme Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 16 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 3, suç kategorisinde 4, tarih kategorisinde 4, popüler kültür kategorisinde 1 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Doğa-gezi, lezzet, kültür antropoloji ve popüler kültür kategorilerinde eleştirel düşünme becerisiyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Eleştirel düşünme becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünün 35.44-36.00 dakikaları arasında “*Sana kekliği dövüşe götürmeyelim demiştin, ama beni dinlemedin.*” cümlesi çocuğun aldığı karar sonucunda kendini sorgulaması, keklik yaralandıktan sonra keklik dövüşünü hata olarak gördüğü için üzülmesi eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde yardımseverlerin çocukların hayallerini resim olarak çizdirmeleri ve 14.40-15.30 dakikaları arasında “*Her resimde proje adım adım şekilleniyor.*” cümlesini kurmaları bilim sınıfının şekillenmesi için resimleri karşılaştırarak eleştirel bir şekilde düşündüklerinin göstergesidir. Bu durum eleştirel düşünme becerisine örnektir.

Tarih kategorisinde Tarihin Efsaneleri belgeselinde savaşın nasıl yönetileceğinin her açıdan objektif bir şekilde değerlendirilmesi eleştirel düşünme becerisiyle ilişkilidir.

Eleştirel düşünme becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 74’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 74. Belgesellerin Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Örnekleri

k. Öz Denetim Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 14 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 6, doğa-gezi kategorisinde 3 ve lezzet kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Bilim teknoloji, suç, kültür antropoloji, popüler kültür ve macera kategorilerinde öz denetim becerisiyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Öz denetim becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümü 13.27’de “*Turist rehberliğini kendini geliştirmek için yapan Cabbar, büyüdüğünde iyi bir meslek sahibi olmak için eğitimini aksatmıyor.*” cümlesi geçmektedir. Çocuğun kendine bir amaç belirleyerek bu amaç doğrultusunda ilerlemesi öz denetim becerisi ile ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinin İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna Hersek bölümünde 04.47’de kişi derdini çizerek anlattığından ve bunun kendini rahatlatığından bahsetmektedir. Kişinin kendine neyin iyi geleceğini bilerek hayatını buna göre düzenlemesi öz denetim becerisine örnektir.

Lezzet kategorisinin Çırac belgeselinin 3. bölümünde 00.07-00.35 dakikaları arasında “*Yemek benim ilk aşkımdır. Tutkumun peşinden gittim ve şef ceketini üzerime giydim.*” cümlelerinin geçtiği sahnede aşçının kendi için bir amaç belirleyerek ve onun peşinden gittiği vurgulanmaktadır. Bu durum öz denetim becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Öz denetim becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 75’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 75. Belgesellerin Öz Denetim Becerisine İlişkin Örnekleri

1. Harita Okuryazarlığı Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 12 kez ilişkilendirilen bu beceri lezzet kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 4 ve tarih kategorisinde 4 kez ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, doğa-gezi, suç, macera, kültür antropoloji ve popüler kültür kategorilerinde harita okuryazarlığı becerisiyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Harita okuryazarlığı becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

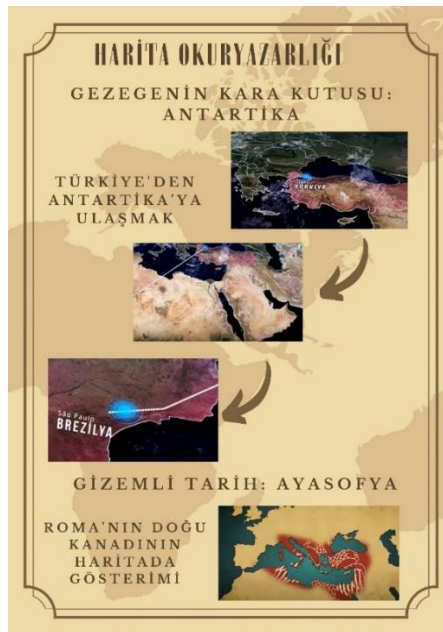
Bilim Teknoloji kategorisinin Gezegenin Kara Kutusu: Antartika belgeselinin 03.06-03.10 dakikaları arasında *“Türkiye’den Antartika’ya ulaşmak on beş bin altı yüz elli bir kilometrelik bir dünya turu demektir.”* cümlelerinin geçtiği sahnede harita üzerinde Türkiye ile Antartika arasında mesafenin gösterilmesi harita okuryazarlığı becerisi ile ilişkilidir.

Tarih kategorisinin Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinde 04.56 ve 10.22 dakikalarında gösterilen haritalar, bahsedilen yerlerin izleyicinin zihninde canlandırmasına olanak sunabileceğinden harita okuryazarlığı becerisi ile ilişkilidir.

Tarih kategorisinin Saklı Krallık Hernan Cortes belgeselinde pusulanın ortaya çıkış serüveninin anlatılması ve 15.56’da gösterilen harita mesafenin gösterilmesi için kullanıldığından harita okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Harita okuryazarlığı becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 76’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 76. Belgesellerin Harita Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Örnekleri

m. Sosyal Katılım Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 10 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 4 ve bilim teknoloji kategorisinde 2 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, suç, kültür antropoloji, popüler kültür ve tarih kategorilerinde sosyal katılım becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Sosyal katılım becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Bulut Çocuk belgeselinde 13.06 'da çocuğun yeni okulundaki arkadaşlarıyla bir gruba dâhil olup onlarla oyunlar oynayarak dâhil olduğu gruba hizmet etmesi sosyal katılım örneğidir. Bu durum sosyal katılım becerisiyle ilişkilendirilebilir.

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Dünya'da Çocuk Olmak belgeselinin 1. bölüm 03.04- 03.28 dakikaları arasında çocukların bir grup halinde oyun oynamaları ve her çocuğun bu grupta bir görevinin bulunması sosyal katılım becerisiyle ilişkilendirilebilir.

İnsan Hikâyeleri kategorisinin bir diğer belgeseli olan Bir Dünya Yaşam belgeselinin Meksika bölümünün 10.10-10.40 dakikaları arasında *"Bu şehirde herkes bu karnavala katılıyor."* cümleleri geçmektedir. Bu cümlelerde Meksika'nın tarihini anlatan festivalde şehrin bütün insanların bir topluluğa katılarak bulundukları topluluğa hizmet etmeleri sosyal katılım örneğidir. Bu durum sosyal katılım becerisiyle ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde yardımseverlerin ve çalışacak işçilerin bir araya gelerek bilim sınıfı oluşturmak için toplanmaları dâhil oldukları gruba hizmet etmek etme amacı taşıdığından sosyal katılım becerisi ile ilişkilendirilebilir. Sosyal katılım becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 77'de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 77. Belgesellerin Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Örnekleri

n. Girişimcilik Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 10 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 3 ve lezzet kategorisinde 3 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Suç, macera, kùltür antropoloji, tarih ve popùler kùltür kategorilerinde girişimcilik becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Girişimcilik becerisiyle ilgili belgesellerden bazı òrnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinin Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1. Bölümünün 07.32-07.45 dakikaları arasında “İbrahim bakkaldan aldıklarını yemek için değıl, ailesini geçindirmek için satmak zorunda.” cùmlesi geçmektedir. Çocuğun çevresindeki bu fırsatı fark ederek günlük hayatına geçirmesi finansal okuryazarlığın yanı sıra girişimcilik becerisine de òrnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinin Teknofest belgeselinin 22.30-23.15 dakikaları arasında gençlerin çevre ve insanlık için farklı özelliklere sahip projeler yapmaları yenilikçi düşünme becerisinin yanı sıra girişimcilik becerisiyle de ilişkilendirilebilir.

Lezzet kategorisinin Bir Aşk Hikâyesi belgeselinin 2.bölümünde birbirinden farklı hayatları olan insanların tutkuları doğırltusunda kendi işlerini kurdukları görùlmektedir. Bu durum girişimcilik becerisiyle ilişkilidir.

Girişimcilik becerisinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin òrnekler şekil 78’de infografikle gösterilmiştir.

şekil 78. Belgesellerin Girişimcilik Becerisine İlişkin Òrnekleri

o. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 8 kez ilişkilendirilen bu beceri doğa-gezi ve tarih kategorisinde 4'er yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, bilim teknoloji, suç, macera, popüler kültür, lezzet ve kültür antropoloji kategorilerinde değişim ve sürekliliği algılama becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Değişim ve sürekliliği algılama becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler şekil 79'da infografikle gösterilmiştir:

Şekil 79. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi İle Belgeseller

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Anadolu'nun Mirası belgeselinin Eren Yürüyüşü bölümünde senelerden beri süren adak adama geleneğinin günümüze kadar geçirdiği değişim ve süreç bölüm boyunca gözlenebilmektedir. Bu durum değişim ve sürekliliği algılama becerisiyle ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinde incelenen Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinde 1500 yıllık tarih barındıran Ayasofya'nın günümüze kadar geçirdiği değişimler, tanıklık ettiği durumlar bölüm boyunca gözlenebilmektedir. Örneğin 46.30-47.00 dakikaları arasında *"Mabed camiye çevrildikten sonra biri Fatih Sultan Mehmet döneminde, biri ikinci Beyazıt döneminde ve ikisi Sultan Ahmet döneminde dört minare dikildi ve mihrap eklendi. Zaman içinde Sıbyan Mektebi ve kütüphanesi olan bir eğitim merkezine*

dönüştürüldü.” cümlelerinin geçtiği sahne yer almaktadır. Bu durum değişim ve sürekliliği algılama becerisine örnektir.

p. Yenilikçi Düşünme Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 8 kez ilişkilendirilen bu beceri doğa-gezi kategorisinde 3 ve lezzet kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, bilim teknoloji, suç, macera, popüler kültür, tarih ve kültür antropoloji kategorilerinde yenilikçi düşünme becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Yenilikçi düşünme becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler şekil 80’de infografikle gösterilmiştir:

Şekil 80. Yenilikçi Düşünme Becerisi İle Belgeseller

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Rikki’nin Türkiye Rotası belgeselinde maceracının Anadolu’nun farklı yörelerine gidip üretim süreçlerini birebir deneyimleyerek topladığı doğal ürünlerle kendine özgü ürünler yaptığı belgesel boyunca gözlenebilmektedir. Örneğin belgeselin 1.bölümünde 08.00-10.00 dakikaları arasında maceracının doğal bir saç bakım yağı yaptığı görülmektedir. Bu durum yenilikçi düşünme becerisiyle ilişkilendirilebilir.

Lezzet kategorisinde incelenen Çırak belgeselinin bölümlerinde keşfe çıkan bir şefin uğradığı yerlerden aldığı doğal ürünlerle kendine has bir lezzet ortaya çıkardığı gözlenebilmektedir. Belgeselin 3. bölümünde 22.50-24.00 dakikaları arasında şefin ürünlerle yeni lezzetler hazırladığını gösteren bir sahne yer almaktadır. Bu durum yenilikçi düşünme becerisiyle ilişkilidir.

r. Empati Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 6 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri ve kültür antropoloji kategorilerinde 3'er yerde ilişkilendirilebilmiştir. Doğa-gezi, bilim teknoloji, suç, tarih, macera, lezzet ve popüler kültür kategorilerinde empati becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Empati becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Bulut Çocuk belgeselinde 11.40-12.20 dakikaları arasında disleksili bir öğretmenin çocuğa yardımcı olduğu görülmektedir. Öğretmen kendisinde de var olan öğrenme güçlüğü'nün nasıl duygulara yol açtığını bilip çocuğa ona göre davranmaktadır. Bu durum empati becerisi ile ilişkilidir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen İnançlar ve Yaşamlar belgeselinin Meksika bölümünde 12.00-14.00 dakikaları arasında ölümler bayramının nasıl olduğu ile ilgili bilgi verildiği görülmektedir. Ölmüş kişi için alışveriş yapılarak, en sevdiği yemeklerin yapılması kişinin yerine kendini koymak ile ilişkilidir. Bu durum empati becerisi ile ilişkilendirilebilir.

s. Finansal Okuryazarlık Becerisi ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 6 kez ilişkilendirilen bu beceri insan hikâyeleri, bilim teknoloji, ve tarih kategorilerinin her birinde 1, kültür antropoloji kategorisinde ise 3 defa ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, doğa-gezi, suç, popüler kültür ve macera kategorilerinde finansal okuryazarlık becerisine dair bulgulara rastlanmamıştır. Finansal okuryazarlık becerisiyle ilgili belgesellerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Dünya'da Çocuk Olmak belgeselinde Afganistanlı İbrahim'in ailesini geçindirmek için bütçe oluşturması ve Mardinli Cabbar'ın annesine hediye alabilmek için para biriktirmesi hedeflerine göre bütçelerini tasarruflu kullanan bireyler olduklarını göstermektedir. Bu durum finansal okuryazarlık becerisine örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Türkiye'nin Dev Yapıları belgeselinin 1915 Çanakkale Köprüsü bölümünün 04.45-04.50 dakikaları arasında *“Yani bu köprüyle doğu batı arası en uzak noktalarda Türkiye'nin de dâhil olduğu ithalat ve ihracat kara yolu üzerinden yapılacaktır.”* cümlesinin geçtiği sahnede köprünün Türkiye'nin ekonomik hedefleri doğrultusunda önemli bir yerde olacağından bahsedilmektedir. Bu durum finansal okuryazarlık becerisiyle dolaylı yoldan ilişkilidir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen Aile Olmak belgeselinin Rüyaların Peşinde bölümünde çocuğun hem okuyup hem de ailesini geçindirmek için çalıştığı görülmektedir. İyi bir meslek sahibi olmak için okul parasını kendisi kazanan çocuk hedefleri doğrultusunda parasını kazanan ve biriktiren bir bireydir. Bu durum finansal okuryazarlık becerisiyle ilişkilidir.

Tarih kategorisinde incelenen Medeniyet Kâşifleri belgeselinin Lidyalılar bölümünde Lidyalıların parayı bularak ticaret yapmaya başlamaları, kendilerine bütçe oluşturup parayı bilinçli bir şekilde nasıl kullanacaklarını öğrendiklerinin göstergesidir. Bu durum finansal okuryazarlık becerisine örnektir.

Şekil 81. Belgesellerin Finansal Okuryazarlık Becerisine İlişkin Örnekleri

t. Kanıt Kullanma Becerisi ile İlgili Bulgular

Sadece suç kategorisinde toplamda 4 kez ilişkilendirilen bu beceriye dair bulgulara diğer belgesel kategorilerde rastlanmamıştır. Kanıt kullanma becerisiyle ilgili suç kategorisi belgesellerinden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Suç kategorisinde incelenen Suç Dosyası belgeselinin bölümlerinin tamamında eleştirel bir şekilde düşünülüp kanıtlar kullanılarak suçun çözüme ulaştığı görülmektedir.

Örneğin Yer Altından Notlar belgesinde cinayet kanıtlarının tek tek toplanılarak suçun çözüme ulaştırılması kanıt kullanma becerisiyle ilişkilidir.

4. 2018 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN BELGESELLERİN ANALİZİ

4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan becerilerin incelenen 9 farklı belgesel kategorisinde yer alma düzeylerine dair bulgular Tablo 19 ve Şekil 82’de verilmiştir.

Tablo 19. Belgesel Kategorilerindeki Değerlerin Dağılımı

Belgeseller	İlişkilendirilen Değerler	f
İnsan Hikâyeleri	Sorumluluk	7
	Çalışkanlık	7
	Özgürlük	5
	Dayanışma	4
	Duyarlılık	4
	Eşitlik	4
	Sevgi	4
	Aile Birliğine Önem Verme	4
	Bağımsızlık	4
	Saygı	3
	Barış	3
	Vatanseverlik	3
Toplam		52
Doğa-Gezi	Aile Birliğine Önem Verme	5
	Dayanışma	5
	Çalışkanlık	5
	Saygı	5
	Yardımseverlik	4
	Sevgi	4
	Sorumluluk	4
	Özgürlük	3
	Duyarlılık	3
	Bağımsızlık	3
	Barış	3
	Vatanseverlik	3
	Tasarruf	3
Toplam		50
Lezzet	Sevgi	8
	Çalışkanlık	3
	Barış	2
Toplam		13
Bilim Teknoloji	Bilimsellik	8
	Çalışkanlık	6
	Vatanseverlik	6
	Saygı	4
	Sorumluluk	4
	Yardımseverlik	3
	Estetik	2
Toplam		33
Suç	Bilimsellik	3
	Çalışkanlık	2
	Duyarlılık	2
	Adalet	1
Toplam		8

Tablo 19. (Devam) Belgesel Kategorilerindeki Değerlerin Dağılımı

Belgeseller	İlişkilendirilen Değerler	f
Popüler Kültür	Aile Birliğine Önem Verme	5
	Sevgi	4
	Sorumluluk	4
	Saygı	2
Toplam		15
Tarih	Bağımsızlık	5
	Duyarlılık	4
	Çalışkanlık	4
	Dayanışma	4
	Özgürlük	4
	Aile Birliğine Önem Verme	4
	Saygı	4
	Sorumluluk	3
	Bilimsellik	3
	Dürüstlük	2
	Adalet	1
Toplam		38
Kültür Antropoloji	Aile Birliğine Önem Verme	5
	Çalışkanlık	5
	Sevgi	4
	Sorumluluk	4
	Yardımseverlik	4
Toplam	Saygı	3
		25
Macera	Çalışkanlık	8
	Yardımseverlik	7
	Sorumluluk	6
	Dayanışma	5
	Duyarlılık	5
	Aile Birliğine Önem Verme	5
	Sevgi	4
	Eşitlik	4
	Tasarruf	3
	Saygı	1
Toplam		48

Tablo 19 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerleri en çok içeren kategorinin 52 kez ilişkilendirilen İnsan Hikâyeleri kategorisi olduğu görülmektedir. Değerleri en çok içeren diğer kategoriler sırasıyla şöyledir: Doğa- Gezi kategorisinde yer alan belgeseller 50, Macera kategorisinde yer alan belgeseller 48, Tarih kategorisinde yer alan belgeseller 38 ve Bilim Teknoloji kategorisinde yer alan belgeseller 33 kez ilişkilendirilmiştir. Kültür Antropoloji kategorisinde yer alan belgeseller 25, Popüler Kültür kategorisinde yer alan belgeseller 15, Lezzet kategorisinde yer alan belgeseller 13 ve Suç kategorisinde yer alan belgeseller ise 8 kez değerlerle ilişkilendirilmiştir.

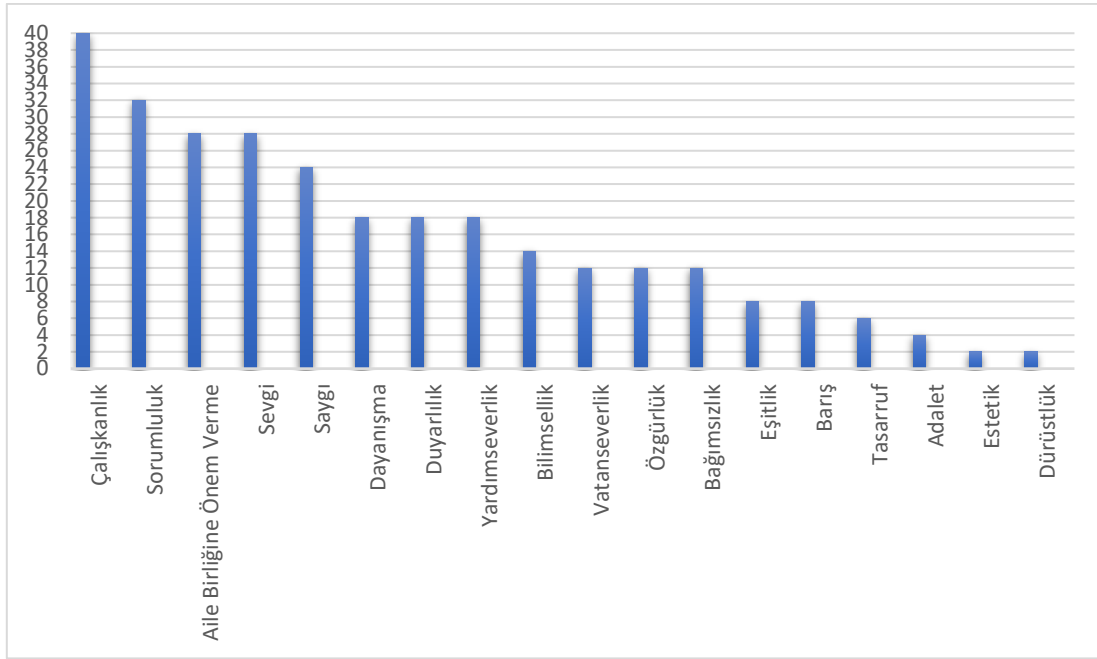
Tablo 20. Belgesel Kategorilerinde Değerlerin İlişkilendirme Frekansları

Değerler	Belgesel Kategorileri (İlişkilendirme Sayısı)	Frekans
Çalışkanlık	İnsan Hikâyeleri (7) Doğa – Gezi (5) Lezzet (3) Bilim Teknoloji (6) Suç (2) Kültür Antropoloji (5) Tarih (4) Macera (7)	40

Tablo 20. (Devam) Belgesel Kategorilerinde Değerlerin İlişkilendirme Frekansları

Değerler	Belgesel Kategorileri (İlişkilendirme Sayısı)	Frekans
Sorumluluk	İnsan Hikâyeleri (7) Doğa – Gezi (4) Bilim Teknoloji (4) Kültür Antropoloji (4) Popüler Kültür (4) Tarih (3) Macera (6)	32
Aile Birliğine Önem Verme	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (5) Popüler Kültür (5) Tarih (4) Kültür Antropoloji (5) Macera (5)	28
Sevgi	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (4) Lezzet (8) Popüler Kültür (4) Kültür Antropoloji (4) Macera (4)	28
Saygı	İnsan Hikâyeleri (3) Doğa – Gezi (5) Bilim Teknoloji (6) Tarih (4) Kültür Antropoloji (3) Popüler Kültür (2) Macera (1)	24
Dayanışma	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa – Gezi (5) Tarih (4) Macera (5)	18
Duyarlılık	İnsan Hikâyeleri (4) Bilim Teknoloji (3) Suç (2) Tarih (4) Macera (5)	18
Yardımseverlik	Doğa – Gezi (4) Bilim Teknoloji (3) Kültür Antropoloji (4) Macera (7)	18
Bilimsellik	Bilim Teknoloji (8) Suç (3) Tarih (3)	16
Vatanseverlik	İnsan Hikâyeleri (3) Doğa- Gezi (3) Bilim Teknoloji (6)	12
Özgürlük	İnsan Hikâyeleri (5) Doğa – Gezi (3) Tarih (4)	12
Bağımsızlık	İnsan Hikâyeleri (4) Doğa- Gezi (3) Tarih (5)	12
Eşitlik	İnsan Hikâyeleri (4) Macera (4)	8
Barış	İnsan Hikâyeleri (3) Doğa- Gezi (3) Lezzet (2)	8
Tasarruf	Doğa- Gezi (3) Macera (3)	6
Adalet	Suç (1) Tarih (1)	4
Estetik	Bilim Teknoloji (2)	2
Dürüstlük	Tarih (2)	2

Şekil 82. Değerlerin Belgesellere Göre Dağılımı

Tablo 20 ve Şekil 82 incelendiğinde çalışkanlık değerinin insan hikâyeleri kategorisinde 7, doğa-gezi kategorisinde 5, lezzet kategorisinde 3, bilim teknoloji kategorisinde 7, suç kategorisinde 2, tarih kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 5 ve macera kategorisinde 7 kez olmak üzere toplamda 40 kez ilişkilendirme yapılarak tüm kategorilerde en fazla ilişkilendirilen değer olduğu görülmektedir. Daha sonra en fazla ilişkilendirilen değerler sırasıyla sorumluluk, aile birliğine önem verme ve sevgidir. İncelenen tüm belgesel kategorilerinde 2’şer kez ilişkilendirme yapılarak en az ilişkilendirilen değerlerin ise estetik ve dürüstlük değerleri olduğu görülmektedir.

İncelenen belgesel kategorilerinin içerdikleri değer sayılarına bakıldığında en fazla değer içeren belgesel kategorisinin, 2018 yılı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki 13 farklı değeri içeriğinde barındıran doğa-gezi kategorisi olduğu görülmektedir. İncelenen belgesel kategorileri içeriğinde en fazla değer barındırandan en az değer barındırana doğru sıralandığında ikinci sırada 12 farklı değer ile insan hikâyeleri kategorisi, üçüncü sırada 11 farklı değer ile tarih kategorisi, dördüncü sırada 10 farklı değer ile macera kategorisi, beşinci sırada 7 farklı değer ile bilim teknoloji kategorisi, altıncı sırada 6 farklı değer ile kültür antropoloji kategorisi, yedinci sırada 4 farklı değer ile suç ve popüler kültür kategorileri ve sekizinci sırada 3 farklı değer ile lezzet kategorisinin olduğu görülmektedir. Şekil 83’te belgesel kategorilerinin içerdikleri değer sayılarına göre sıralanışı infografikle gösterilmiştir.

Şekil 83. Belgesel Kategorileri ve İçerdikleri Değer Sayıları

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan 18 değerin tümüne dair bulgulara incelenen belgesel kategorilerinde rastlanmıştır. Değerlerin en fazla ilişkilendirme yapılandan en az ilişkilendirme yapılana doğru detaylı analizi aşağıda verilmiştir:

a. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 40 kez ilişkilendirilen çalışkanlık değeri insan hikâyeleri kategorisinde 7, doğa- gezi kategorisinde 5, lezzet kategorisinde 3, bilim teknoloji kategorisinde 6, suç kategorisinde 3, tarih kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 5 ve macera kategorisinde 7 yerde ilişkilendirilmiştir. Popüler kültür kategorisi hariç tüm belgesel kategorilerinde çalışkanlık değerine dair bulgulara rastlanmıştır. Çalışkanlık değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Usta Eller Masalı belgeselinin Erciyes bölümünün 05.05-05.28 dakikaları arasında “Erciyes’in eteklerindeki bu küçük yerleşkede köylüler ekmeğini topraktan çıkartıyor. Sindelhöyükli köylülerin büyük bir kısmı geçimini saz kamışlarından sağlıyor.” cümleleri geçmektedir. Köylülerin geçimlerini sağlamak için canla başla çalışarak, ekmeklerini topraktan çıkarmaları çalışkanlık değeri ile ilişkilidir.

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Rikki'nin Türkiye Rotası belgeselinin 1.bölümünde köylülerin lavanta hasadı yapmaları ve manda kaymağını kendilerinin elde etmeleri çalışkanlık değerine bir örnektir.

Lezzet kategorisinde incelenen Yiyeceğin Serüveni belgeselinin 5. bölümünde 04.54-05.15 dakikaları arasında “Çay tarımında uzun yıllardan beri iş yükünün yüzde doksanını kadınlar üstlenmiş durumda.” cümlelerinin geçtiği sahnede kadınların çay tarımındaki çalışkanlığı ön plana çıkarıldığı için bu durum çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilebilir.

Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde işçilerin bilim sınıfını bir an önce bitirmek için gece gündüz demeden kötü hava şartlarına aldırmadan çalıştıkları görülmektedir. Bu durum çalışkanlık değerine örnektir.

Suç kategorisinde incelenen Suç Dosyası belgeselinde kriminologların çalışkan bir biçimde işlerini yürüttükleri görülmektedir. Örneğin belgeselin Yer Altından notlar bölümünde 06.40-08.15 dakikaları arasında kriminologlar ilgili kişinin kimliğini tespit etmek için büyük bir titizlikle çalışmaktadırlar. Bu durum çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinde incelenen Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinde Ayasofya'nın 5 yıl gibi kısa bir sürede yapılabilmesi için mimarların canla başla çalışması 08.10'da görülmektedir. Bu durum çalışkanlık değerine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen Aile Olmak belgeselinin Rüyaların Peşinde bölümünde çocuğun iyi notlar aldığı ve doktor olmak istediği belirtilmektedir. Çocuğun devamlı derslerine çalışıyor olması çalışkanlık değeri ile ilişkilidir.

Macera kategorisinde incelenen Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümün 23.20- 24.10 dakikaları arasında kızların ailelerine destek olmak için çalışmayı sevdikleri ve taşı zımparalayarak yüzük yaptıkları görülmektedir. Hayatlarında belli bir plan dahilinde düzenli bir şekilde yaşayan kızların bu davranışları çalışkanlık değerine örnektir.

Çalışkanlık değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 84'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 84. Belgesellerin Çalışkanlık Değerine İlişkin Örnekleri

b. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 32 kez ilişkilendirilen sorumluluk değeri insan hikâyeleri kategorisinde 7, doğa-gezi kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 4, popüler kültür kategorisinde 4, tarih kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 4 ve macera kategorisinde 6 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet ve suç kategorilerinde sorumluluk değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Sorumluluk değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümünde 07.20-07.26 dakikaları arasında “*Afgan çocuklar çok büyük sorumluluklarla çok erken yaşta tanışıyorlar.*” cümlesinin geçtiği bir sahne yer almaktadır. Afganistanlı İbrahim’in çalışarak ailesini geçindirme sorumluluğunu üzerine alması ve her gün düzenli olarak para kazanmaya çalışması girişimcilik ve finansal okuryazarlık becerilerinin yanı sıra sorumluluk değeri ile de ilişkilendirilebilir.

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Anadolu’da Yaşam belgeselinin 3. Bölümünde koyun sürüsünün nasıl otlatıldığını bilen, hayatını buna göre planlayan, yaz mevsiminde kış mevsimi için hazırlıklarını yapan bir ailenin hikâyesinin anlatıldığı sahnelerde sorumluluğunu bilen insan davranışları ön plana çıkmaktadır. Bu durum sorumluluk değerine örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Gezegenin Kara Kutusu: Antartika belgeselinde 02.00-02.05 dakikaları arasında “*Piri Reis’ten beş asır sonra Türk Hakem Heyeti 4.Ulusal Antartika Bilim Seferi için bayrağı devralıyor.*” cümlesinin geçtiği sahnede Türk Hakem Heyeti’nin üzerine bir sorumluluk aldığı izleyici ile paylaşılmaktadır. Bu durum sorumluluk değeri ile ilişkilidir.

Popüler Kültür kategorisinde incelenen Minik Cevherler belgeselinin Zeynep'in Hikâyesi bölümünde 29.00-30.00 dakikaları arasında annenin çocuğa sorumluluk vermekten uzak durduğu görülmektedir. Bu durum sorumluluk değerine olumsuz yönde bir örnektir. 30.42-30.52 dakikaları arasında “Çocukların büyüyebilmesi, bireyselleşebilmesi için alana ihtiyaç var. Sorumluluğa ihtiyaçları var. Baş edebilecekleri kadar küçük sorumluluktan başlayıp, baş edebildikçe bu sorumlulukların büyümesi gerekiyor.” cümlelerinin geçtiği bir sahne yer almaktadır. Bu cümlelerin geçtiği sahnede çocuklara sorumluluk vermenin önemi izleyici ile paylaşıldığı için sorumluluk değerine dair bulgular göze çarpmaktadır.

Tarih kategorisinde incelenen Tarihin Efsaneleri belgeselinin 2.bölümünde 38.26-38.49 dakikaları arasında geçen “Ordu dağılıyor. Al şu sancağı.” cümlelerinden sonra Halid Bin Velid'in sancak tutan askerin elindeki sancağı aldığı sahne karar verme becerisinin yanında Halid Bin Velid'in orduyu yönetmenin sorumluluğunu aldığına dair izleyicinin çıkarım yapmasına olanak sunacağından sorumluluk becerisiyle de ilişkilidir.

Sorumluluk değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 85'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 85. Belgesellerin Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekleri

c. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 28 kez ilişkilendirilen bu değer insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 5, popüler kültür kategorisinde 5, tarih kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 5 ve macera kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, bilim teknoloji ve suç kategorilerinde aile birliğine önem verme değeriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Aile birliğine önem verme değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümünde 21.55-21.15 dakikaları arasında “*Çatışma ve işgal bölgelerindeki çocuklar ebeveynlerinden birini kaybettiklerinde hemen kendilerini o kayıp olan ebeveynin yerine koyuyor ve ailenin eksik parçasını tamamlamaya çalışıyor.*” cümlelerinin geçtiği sahne yer almaktadır. Aile birliğini ayakta tutmak için çalışan çocukların eksik parçayı tamamlamaya çalışmaları aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilidir.

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünde 14.09-14.28 dakikaları arasında “*Bayram namazında olduğu gibi, burda da çocuklar büyükleri ile birlikteler. Bayramlarda mezar ziyareti Endonezya halkı için önemli bir buluşma ve hatırlama fırsatı.*” cümlelerinin geçtiği bir sahne yer almaktadır. Bu sahnelerde aile bireylerinin birlikte zaman geçirmeleri aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilendirilebilir.

Popüler Kültür kategorisinde incelenen Minik Cevherler belgeselinin tüm bölümlerinde araştırmacının çocukların aileleriyle birlikte geçirdikleri zamanı da incelediği görülmektedir. Örneğin Rabia’nın Hikâyesi bölümünün 41.00-44.00 dakikaları arasında araştırmacının çocukla aile üzerine bir çalışma yaptığı görülmektedir. Bu durum aile birliğine önem verme değerine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen Aile Olmak belgeselinin Rüya Rüyaları Peşinde bölümünün 17.15-17.31 dakikaları arasında “*Oğlumun bana yardım etmesini seviyorum. Kardeşleri için çalışmasını seviyorum.*” Cümlelerinin geçtiği bir sahne yer almaktadır. Anne ve oğlunun evleri için birlikte çalışmaları yardımseverlik ve çalışkanlık değerlerinin yanı sıra aileyi ayakta tutma amacı taşıdıkları için aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilendirilebilir.

Macera kategorisinde incelenen Ailenin Yeni Üyesi Jakarta bölümünün 24.08-24.25 dakikaları arasında aile olmanın birbirine yardım etmek olduğuna dair bir sahne yer

almaktadır. Aile arasında bütünleşmeyi, beraberliği izleyiciye sunan bu sahne aile birliğine önem verme değerine örnektir.

Aile birliğine önem verme değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 86’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 86. Belgesellerin Aile Birliğine Önem Verme Değerine İlişkin Örnekleri

d. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 28 kez ilişkilendirilen bu değer insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 4, lezzet kategorisinde 7, popüler kültür kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 4 ve macera kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Bilim teknoloji, tarih ve suç kategorilerinde sevgi değeriyle ilgili bulgulara rastlanmamıştır. Sevgi değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik bölümünün 01.55- 02.10 dakikaları arasında “*Kuzenim Taki güvercinlerle köpekleri çok sever.*” cümlesinin geçtiği sahnede çocuğun hayvan sevgisi ön plana çıktığı için sevgi değerine örnektir.

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Rikki’nin Türkiye Rotası belgeselinin 1.bölümünde 06.00-06.20 dakikaları arasında “*Öztürk veteriner olduğu için burayı ihtiyacı olan hayvanlara bakmak için de inşa etmiş.*” cümlesinin geçtiği bir sahne yer almaktadır. Veterinerin hayvanlara bakmak için barınak yapması hayvan sevgisini izleyicilere aktaracağı için bu durum sevgi değeri ile ilişkilendirilebilir.

Lezzet kategorisinde incelenen Yiyeceğin Serüveni belgeselinin 5.bölümünün 00.10-00.58 dakikaları arasında “*Tüm Dünya’da çay içiliyor. Fakat özellikle de*

Türkiye’de çay içiliyor. Kabul edelim tiryakisiyiz.” cümlelerinin geçtiği sahnede izleyicide Türklerin çay sevgisine dair algı oluşturabileceğinden bu sahne sevgi değerine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen Geleneği Yaşatmak belgeselinin 2.bölümünde 18.18-18.34 dakikaları arasında “*Sri Lanka’da filler doğada en çok görülen hayvanlardan biri. Serbestçe dolaşabiliyorlar. Fil avlamak ve yakalamak yasak. Koruma altında yaşıyorlar. Üstelik filler için bakımevleri mevcut.*” cümlelerinin geçtiği sahne izleyicide Sri Lanka’da fillere değer verildiği ve fillerin sevildiği algısını oluşturabileceğinden bu sahne sevgi değeri ile ilişkilidir.

Macera kategorisinde incelenen Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünde 26.30-26.56 dakikaları arasında maceracı ve ailenin babasınının sohbetinde şu konuşmalar geçmektedir:

M: Aile olmak bambaşka bir duygu değil mi?

B: Aile olmanın iki sırrı var. Sadece iki sırrı.

M: Nedir bu iki sır? Merak ettim.

B: Onları sevecek ve saygı duyacaksın.

M: Güzel cevap. Dünya’nın neresine giderseniz gidin, mutlu olmanın sırrı gerçekten de bu olsa gerek. Sevmek ve saygı duymak.

Aile babası bu sözleriyle ailede sevginin ve saygının önemini vurgulamıştır. Bu durum hem saygı hem de sevgi değeri ile ilişkilendirilebilir.

Sevgi değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 87’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 87. Belgesellerin Saygı Değerine İlişkin Örnekleri

e. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 24 kez ilişkilendirilen bu değer insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 5, bilim teknoloji kategorisinde 4, popüler kültür kategorisinde 2, tarih kategorisinde 4, kültür antropoloji kategorisinde 3 ve macera kategorisinde 2 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet ve suç kategorileri dışında tüm belgesel kategorilerinde saygı değeriyle ilgili bulgulara rastlanmıştır. Saygı değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Bulut Çocuk belgeselinde öğrenme güçlüğü olan çocuğa ailesinin duyarlı bir davranış göstermesi saygı değerine örnektir.

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünde 11.30-11.40 dakikaları arasında çocuğun büyüğü ile

bayramlaşması izleyiciye büyüklere duyulan saygıyı aktarabileceğinden bu durum saygı değeri ile ilişkilendirilebilir.

Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde 28.00-28.15 dakikaları arasında yardımseverin yaşlı teyzenin evine giderek izleyiciye büyükleri ziyaret etmenin önemini aktarabileceğinden bu sahne saygı değeri ile ilişkilidir.

Popüler Kültür kategorisinde incelenen Minik Cevherler belgeselinin Zeynep'in Hikayesi bölümünde 23.00-24.00 dakikaları arasında araştırmacının çocuğa *“Oyuncakların yok mu?”* diyerek sorduğu sorudan sonra odanın kapısını kapatarak çocukla mahremiyet sağlayıp konuşması çocuğa duyduğu saygıyı gösterdiğinden bu sahne saygı değerine örnektir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen İnançlar ve Yaşamlar belgeselinin Meksika bölümünün 14.33-14.57 dakikaları arasında *“Tüm yapılanlar önce Ricardo'nun beğenisine sunulacak sonradan sofraya konulacak. Kadim bir geleneği yansıtacak bu sofraya için bütün aile heyecanlı.”* cümlelerinin geçtiği sahneler yer almaktadır. Sahnelerde Meksika'nın ölüler bayramı geleneğindeki ölüye duyulan saygı değeri izleyiciye aktarıldığından bu durum saygı değerine örnektir.

Macera kategorisinde incelenen Ailenin Yeni Üyesi belgeselinin Jakarta bölümünde 41.10-41.20 dakikaları arasında *“Bizim için kuluçka dönemleri çok önemli. Yumurtlama zamanı asla onlara dokunmuyoruz. Bu bizim inancımızla da ilgili. Çünkü insanlar gibi onlara da saygı duyuyoruz.”* cümleleri geçmektedir. Kara sağan yuvaları bölge halkı için önemli bir geçim kaynağı olduğu için yumurtlama dönemlerinde mağaraya gidilmemesi saygı değeri ile ilişkilendirilebilir.

Saygı değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 88'de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 88. Belgesellerin Saygı Değerine İlişkin Örnekleri

f. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 18 kez ilişkilendirilen dayanışma değeri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 5, tarih kategorisinde 4 ve macera kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, bilim teknoloji, suç, popüler kültür ve kültür antropoloji belgesel kategorilerinde dayanışma değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Dayanışma değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümünün 15.20-15.30 dakikaları arasında *“İbrahim’in yaşadığı avluda adı konulmamış bir iş dağılımı var. Anne para karşılığında komşularına yemek pişirirken, kızları ev işleriyle ilgileniyor.”* cümlelerinin geçtiği sahnede anne ve kızlarının birbirlerine destek olarak hayatlarını devam ettirdikleri izleyiciye aktarılmaktadır. Bu durum dayanışma değeri ile ilişkilendirilebilir.

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen Anadolu’nun Mirası belgeselinin Eren Yürüyüşü bölümünde insanların gelenekleri olan adak adama ritüelleri için dayanışma içinde hazırlık yaptığı görülmektedir. Bu durum dayanışma değerine örnektir.

Tarih kategorisinde incelenen Tarihin Efsaneleri belgeselinin 2.bölümü 12.55’te *“İki arkadaş çölde giderken kendileri gibi Müslüman olmak isteyen biriyle karşılaştılar. Mekke’nin bu üç önemli ismi beraber Medine’ye doğru yola çıktılar.”* cümlelerinin geçtiği sahnede aynı amaç uğruna beraberce yola çıkmaları ve birbirlerine destek olmaları dayanışma değeriyle ilişkilidir.

Macera kategorisinde incelenen Su Savaşları belgeselinin Zanzibar bölümünün 31.00-32.00 dakikaları arasında yaşlı adamın *“13 tane çocuğum var. Her birinin ayrı bir*

yetisi var...” cümleleriyle çocukları ve kendisinin yaşamlarını devam ettirebilmek için birbirlerine destek olarak çalıştıklarını anlatmaya çalışması dayanışma değeri ile ilişkilendirilebilir.

Dayanışma değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 89’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 89. Belgesellerin Dayanışma Değerine İlişkin Örnekleri

g. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 18 kez ilişkilendirilen duyarlılık değeri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 3, suç kategorisinde 2, tarih kategorisinde 4 ve macera kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, bilim teknoloji, popüler kültür ve kültür antropoloji kategorilerinde duyarlılık değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Duyarlılık değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Başka Bir Öykü belgeselinin Zavar, Çocuk ve Keklik belgeselinin 20.20-20.35 dakikaları arasında annenin çocuğuna “*Şehre gidince yaramazlık yapma. Zavar’ı üzme. İşinizi bitirip hemen dönün. Arabalara dikkat et, çarpmasınlar.*” cümlelerini kurması ve çocuğunu uyarması duyarlılık değerine örnektir.

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna-Hersek bölümü 12.15-12.23 dakikaları arasında “*Burada ülkem çok güzel izler bırakmış. Bu izleri görmek beni çok mutlu etti.*” cümleleri ile Türkiye’nin Bosna Hersek’e desteğinden ve

18.05'te Türklerin Bosna Müzesi'ne verdiği destekle hüznlerine ortak oluşlarından bahsedilmektedir. Türklerin yaptığı bu hareket duyarlılık değeri ile ilişkilidir.

Tarih kategorisinde incelenen Gizemli Tarih: Ayasofya belgeselinde 1500 yıllık tarih barındıran Ayasofya'nın ayakta durabilmesi için uğraşılması izleyiciye tarihe olan duyarlılık mesajı verebileceğinden duyarlılık değerine örnektir.

Macera kategorisinde incelenen Su Savaşları belgeselinin Nijer bölümünde 09.20-09.28 dakikaları arasında geçen “*Bizim buraya gelme amacımız yapabilirsek eğer bu köye su bulmak.*” cümlesi yardımseverlerin su bulma mücadelesindeki isteklerini anlatmaktadır. Bu durum yardımseverlik değerinin yanı sıra çevresindeki problemlere karşı duyarlı olan insanları izleyiciye aktardığı için duyarlılık değeri ile de ilişkilidir.

Duyarlılık değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 90'da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 90. Belgesellerin Duyarlılık Değerine İlişkin Örnekleri

h. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 18 kez ilişkilendirilen yardımseverlik değeri doğa-gezi kategorisinde 4, bilim teknoloji kategorisinde 3, kültür antropoloji kategorisinde 4 ve macera kategorisinde 7 yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, lezzet, suç, popüler kültür ve tarih kategorilerinde yardımseverlik değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Yardımseverlik değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna Hersek bölümünde 22.17-22.22 dakikaları arasında geçen “*Bosna Hersek'te TİKA'nın attığı her*

imzada sizin de payınız var. Hiç şüphemiz olmasın ve unutmayın izleri silinmeyen tek şey iyiliktir.” cümleleri ile Türkiye’nin Bosna Hersek’e yaptığı yardımların önemi anlatılmaktadır. Bu sahne yardımseverlik değerine örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinde yardımseverlerin çocuklara hayalleri doğrultusunda bir bilim sınıfı oluşturdıkları Siverek bölümünde 50.50-51.23 dakikaları arasında “Çocuklar içeri girdiler ve inanılmaz duygu dolu anlar yaşadık. Tam o anda iyi ki bu sınıfı yaptık diye düşündüm.” cümleleri geçmektedir. Bu sahne yardımseverlik değeri ile ilişkilidir.

Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen Aile Olmak belgeselinin Rüyaarın Peşinde bölümünde 14.55-15.10 dakikaları arasında adamın yol kapandığı için yaşadığı yere gidemeyen çocuğu evine alarak yardımcı olduğu görülmektedir. Bu durum yardımseverlik değeriyle ilişkilendirilebilir.

Macera kategorisinde incelenen Şehirden Uzakta belgeselinin Kilis bölümünün 10.36-10.44 dakikaları arasında maceracının kurduğu “Ümit tavukçuluğu iyi biliyor, iyi araştırıyor. Ama bazı küçük aksaklıklar olabilir. Tüneği yanlış yapmış düzeltmek için ben de ona yardım ettim.” cümleleri bu sahnelerin yardımseverlik değeriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Yardımseverlik değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 91’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 91. Belgesellerin Yardımseverlik Değerine İlişkin Örnekleri

i. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 14 kez ilişkilendirilen bilimsellik değeri tarih kategorisinde 3, bilim teknoloji kategorisinde 8 ve suç kategorisinde 3 yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, doğa-gezi, lezzet, kültür antropoloji, macera ve

popüler kültür kategorilerinde bilimsellik değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Bilimsellik değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

Tarih kategorisinde incelenen Gizemli Tarih Ayasofya belgeselinin 14.00-14.50 dakikaları arasında Ayasofya'nın günümüze kadar nasıl ulaştığını bulmak için kısa bir deney yapıldığı görülmektedir. Deney sahnesinden hemen sonra 14.50-14.55 dakikaları arasında “*Ayasofya'nın sağlamlığının sırrı tılsım değil bilim.*” cümleleri geçmektedir. Bu sahnelerden hareketle izleyiciler bilim ile ilişkilendirme yapabileceklerinden Gizemli Tarih Ayasofya belgeseli bilimsellik değeriyle ilişkilidir.

Bilim Teknoloji kategorisinde Türkiye'nin ilk havacılık, uzay ve teknoloji festivalini izleyici ile buluşturan Teknofest belgeseli izleyiciyi içeriğinde barındırdığı uzay, robot, teknoloji gibi kavramlarıyla buluşturduğu için izleyicinin bilim ile ilişkilendirme yapmasına olanak sağlayabilir. Bu durum bilimsellik değeriyle ilişkilendirilebilir.

Suç kategorisinde incelenen Suç Dosyası belgeselinin 12.35-12.47 dakikaları arasında geçen “*Tahminlerimiz doğru çıktı. Ormanlık alanda bulunan aletle dökümünü aldığımız macundaki izler eşleşiyor. Bu sayede aletin cinayette kullanıldığını bilimsel olarak kanıtlamış olduk.*” cümleler ve sahneler izleyiciye bilimsel nitelikte kanıtlar sunabileceğinden bu sahneler bilimsellik değeriyle ilişkilidir.

Bilimsellik değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 92’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 92. Belgesellerin Bilimsellik Değerine İlişkin Örnekleri

j. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 12 kez ilişkilendirilen vatanseverlik değeri insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa-gezi kategorisinde 3 ve bilim teknoloji kategorisinde 6 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, tarih, suç, macera, popüler kültür ve kültür antropoloji kategorisinde vatanseverlik değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Vatanseverlik değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Bir Dünya Yaşam belgeselinin Meksika bölümünün 16.47-16.55 dakikaları arasında “Çocuklarımız da bu eğlenceyi yaşamalı. Bu bizim tarihimiz aynı zamanda. Bu Meksika’nın kahramanlık hikâyesi.” cümleleri geçmektedir. Meksika’nın her yıl bu festivali düzenleyerek kahramanlıklarını kutluyor olması vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilebilir.

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna Hersek bölümünde 06.33-06.45 dakikaları arasında geçmişten gelen acılarıyla vatanlarını çok seven ve vatanlarında yaşamaya devam eden Bosna halkından bahsedilmektedir. Bu durum vatanseverlik değerine örnektir.

Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Gezenin Kara Kutusu: Antarktika belgeselinde 20.05’te Türk bayrağının göndere çekilmesiyle bilimsel faaliyetlerin başlaması vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilir.

Vatanseverlik değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 93’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 93. Belgesellerin Vatanseverlik Değerine İlişkin Örnekleri

k. Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 12 kez ilişkilendirilen özgürlük değeri insan hikâyeleri kategorisinde 5, doğa-gezi kategorisinde 3 ve tarih kategorisinde 4 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, bilim teknoloji, suç, kültür antropoloji, popüler kültür ve macera kategorilerinde özgürlük değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Özgürlük değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Bulut Çocuk belgeselinin 18.50-18.55 dakikaları arasında öğrenme güçlüğü olan bir çocuğun kendi özgürlüğünü ortaya çıkarmak adına grafiti yaptığı görülmektedir. Bu sahne izleyicinin istediğini yapma özgürlüğüne sahip bir bireyi düşünmesine olanak sağlayabileceğinden özgürlük değerine örnektir.

Tarih kategorisinde incelenen Tarihin Efsaneleri belgeselinin 9.40-10.03 dakikaları arasında Halid Bin Velid ve ailesinin bölgenin güvenliğinden sorumlu olmaları izleyicilerde bahsedilen ailenin Müslümanların özgürlüğü için güvenliği sağladığı düşüncesini oluşturabileceği için özgürlük değerine örnektir.

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinin Endonezya bölümünde 02.00-03.00 dakikaları arasında 300 farklı etnik kökenden ve 750 farklı dili konuşan insanların bir arada özgürce yaşayabildiğinden bahsetmektedir. Bu durum özgürlük değeriyle ilişkilidir.

Özgürlük değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 94'te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 94. Belgesellerin Özgürlük Değerine İlişkin Örnekleri

1. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 12 kez ilişkilendirilen bağımsızlık değeri insan hikâyeleri kategorisinde 4, doğa-gezi kategorisinde 3 ve tarih kategorisinde 5 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Lezzet, bilim teknoloji, suç, kültür antropoloji, popüler kültür ve macera kategorilerinde bağımsızlık değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Bağımsızlık değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümünde 24.20-24.43 dakikaları arasında Mardinli Cabbar’ın turist rehberliği yaparak kazandığı parayla annesine hediye aldığı görülmektedir. Bu durum finansal okuryazarlık becerisinin yanı sıra izleyiciye başka birisine bağlı olmadan kazanılan paranın değerlendirilmesini aktardığı için bağımsızlık değeriyle de ilişkilendirilebilir.

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen İzler ve Çizgiler belgeselinin Bosna Hersek bölümünde 15.20-15.50 dakikaları arasında Bosna halkının bağımsızlığı için savaştığından bahsedilmektedir. Bu durum bağımsızlık değeriyle ilişkilendirilebilir.

Tarih kategorisinde incelenen Tarihin Efsaneleri belgeselinde Müslümanların bağımsızlıkları için savaştıklarından bahsedilmektedir. Bu durum bağımsızlık değeriyle ilişkilidir.

Bağımsızlık değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 95’te infografikle gösterilmiştir.

Şekil 95. Belgesellerin Bağımsızlık Değerine İlişkin Örnekleri

m. Eşitlik Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 8 kez ilişkilendirilen eşitlik değeri insan hikâyeleri ve macera kategorilerinde 4'er yerde ilişkilendirilebilmiştir. Doğa-gezi, lezzet, bilim teknoloji, tarih, kültür antropoloji, suç ve popüler kültür kategorilerinde eşitlik değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Eşitlik değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Bulut Çocuk belgeselinin 20.05-20.13 dakikaları arasında geçen “*Disleksi bir engel değil, farklılıktır.*” cümlesiyle izleyici disleksili bir bireyin herkesle aynı ve eşit olduğu fikrini oluşturabilmektedir. Bu durum eşitlik değeriyle ilişkilidir.

Macera kategorisinde incelenen Su Savaşları belgeselinin Nijer bölümünde 21.50-22.40 dakikaları arasında kız çocuklarının sabah erkenden kalkarak çalışması erkek çocuklarıyla eşit olmadıklarını göstermektedir. Bu durum eşitlik değerine olumsuz bir örnektir.

Eşitlik değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 96’da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 96. Belgesellerin Eşitlik Değerine İlişkin Örnekleri

n. Barış Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 8 kez ilişkilendirilen barış değeri insan hikâyeleri kategorisinde 3, doğa-gezi kategorisinde 3 ve lezzet kategorisinde 2 yerde ilişkilendirilebilmiştir. Bilim teknoloji, suç, macera, tarih, popüler kültür ve kültür

antropoloji kategorisinde barış değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Barış değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa- Gezi kategorisinde incelenen İzler ve Çizgiler belgeselinin 07.40-08.02 dakikaları arasında geçen “*Boşnaklar pişirmiş kokusu Sırlara gitti diye Drina köprüsü üzerinden geçerek bir tabak koymuş onların da sofralarına.*” cümleler izleyicide Drina köprüsünün Boşnaklar ve Sırlar arasında barışı sağladığı düşüncesini oluşturabileceğinden barış değerine örnektir.

Lezzet kategorisinde incelenen Yiyeceğin Serüveni belgeselinin 8.bölümünde 01.46-02.15 dakikaları arasında “*Zeytin dalı uzatmak deyimini duymuşsunuzdur. Efsaneye göre Nuh Peygamber tufan sonrası Dünya’da yaşamın devam edip etmediğini öğrenmek için gemisinden bir beyaz güvercin salar. Güvercin günler sonra gemiye ağzında bir zeytin dalıyla döner. İşte zeytin o günden sonra umudun ve barışın simgesi olur.*” cümleleri geçmektedir. Bu cümleler izleyiciye barış kavramını anımsatacağından barış değeriyle ilişkilidir.

İnsan Hikâyeleri kategorisinde incelenen Dünya’da Çocuk Olmak belgeselinin 1.bölümünde 07.40-08.00 dakikaları arasında “*Çatışma sonrası coğrafyalarda çocuk mağduriyeti çok yoğun. Bu coğrafyalarda ister istemez çocukların durumu çok zorlu.*” cümlelerinin geçtiği sahnede çocukların bir savaşın içinde zorlu şartlarda yaşadığı ve barışın olmadığı görülmektedir. Bu durum barış değeriyle olumsuz yönde ilişkilidir.

Barış değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 97’de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 97. Belgesellerin Barış Değerine İlişkin Örnekleri

o. Tasarruf Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 6 kez ilişkilendirilen tasarruf değeri doğa-gezi ve macera kategorisinde 3'er yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, bilim teknoloji, lezzet, suç, kültür antropoloji, tarih ve popüler kültür kategorisinde tasarruf değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Tasarruf değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

Doğa-Gezi kategorisinde incelenen Anadolu'da Yaşam belgeselinin Yayla bölümünde 08.00-08.37 dakikaları arasında insanların süt fazla olunca ziyan etmeden hemen peynir yaparak değerlendirmeleri izleyicide tüketilecek bir şeyi dikkatli kullanma düşüncesi oluşturabileceğinden tasarruf değeriyle ilişkilendirilebilir.

Macera kategorisinde incelenen Su Savaşları belgeseli Nijer bölümünde köylünün zorlu şartlarda buldukları suyu dikkatli kullanmaya çalışmaları izleyicide hayatımızın vazgeçilmezi olan suyun tüketiminde dikkatli olma düşüncesi oluşturabileceğinden bu durum tasarruf değeriyle ilişkilendirilebilir.

Tasarruf değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 98'de infografikle gösterilmiştir.

Şekil 98. Belgesellerin Tasarruf Değerine İlişkin Örnekleri

p. Adalet Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 4 kez ilişkilendirilen adalet değeri suç kategorisinde 3, tarih kategorisinde 1 yerde ilişkilendirilebilmiştir. İnsan hikâyeleri, bilim teknoloji, lezzet, doğa-gezi, kültür antropoloji, macera ve popüler kültür kategorisinde adalet değerine dair bulgulara rastlanmamıştır. Adalet değerine ait belgesel kategorilerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

Suç kategorisinde incelenen Suç Dosyası belgeselinin bölümlerinin tamamında suçların çözüme kavuşturularak, suçluların adaletli bir şekilde yargılanmasına yardımcı olduğu görülmektedir. Bu durum adalet değerine örnektir.

Tarih kategorisinde incelenen Tarihin Efsaneleri belgeselinde bahsedilen Uhud Savaşı sırasında Hz. Muhammed'in insanlara karşı adaletli olduğundan bahsedilmektedir. Bu durum adalet değeriyle ilişkilendirilebilir.

r. Estetik Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilebilen estetik değerine sadece bilim teknoloji kategorisinde yer verilmiştir.

Büyük Düşler Büyük İşler belgeselinin Siverek bölümünde 18.39-18.49 dakikaları arasında bilim sınıfının tasarımıyla ilgili *“Kapının olduğu duvara gezegeenleri yerleştirdik. Fakat her bir gezegeen çocukların istedikleri zaman çekip oturabilecekleri puf şeklinde tasarlandı. Uzaktan bakıldığında Güneş Sistemini resmeden duvar onlar için çok eğlenceli olacak.”* cümlelerinin yer aldığı bir sahne geçmektedir. Bu sahne ile bilim sınıfının nasıl olacağı konusunda izleyicide merak uyandırılmıştır. Nesnelerin değişik özellikleri estetik değerine örnektir.

Türkiye'nin Dev Yapıları belgeselinin 1915 Çanakkale Köprüsü belgeselini 07.21'de bir mühendisin inşa edeceği yapının estetik olmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir. 1915 Çanakkale Köprüsü inşa edilirken estetik yönüne de dikkat edilmesinden bahsedilmesi bu bölümde estetik değerine yer verildiğini göstermektedir.

Estetik değerinin belgesel kategorilerinde bulunmasına ilişkin örnekler Şekil 99'da infografikle gösterilmiştir.

Şekil 99. Belgesellerin Estetik Değerine İlişkin Örnekleri

s. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular

Belgesellerde toplamda 2 kez ilişkilendirilebilen dürüstlük değerine sadece tarih kategorisinde yer verilmiştir.

Tarihin Efsaneleri belgeselinin 2.bölümünde 10.40-10.47 dakikaları arasında Halid Bin Velid'in söz ve davranışlarıyla iyilikten ve güzellikten yana olduğunun bahsedilmesi izleyicide dürüstlük kelimesini çağrıştırabileceğinden bu sahne dürüstlük değerine örnektir.

Tüm belgeseller incelendiğinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanım, beceri ve değerlerin en fazla ilişkilendirilenden en az ilişkilendirilene doğru sıralanışı Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. Kazanım, Beceri ve Değerlerin Belgesellerde Yer Alma Frekansları

Kazanım No	f	Beceri İsmi	f	Değer İsmi	f
4.3.1.	30	Mekân algılama	38	Çalışkanlık	40
4.5.2.	28	İşbirliği	36	Sorumluluk	32
4.7.1.	18	Çevre okuryazarlığı	34	Aile birliğine önem verme	28
4.3.3.	18	Konum analizi	34	Sevgi	28
4.1.3.	16	Araştırma	32	Saygı	24
4.7.4.	16	İletişim	30	Dayanışma	18
4.3.5.	10	Problem çözme	26	Duyarlılık	18
4.5.5.	10	Gözlem	26	Yardımseverlik	18
4.2.2.	8	Karar verme	16	Bilimsellik	14
4.2.1.	6	Eleştirel düşünme	16	Vatanseverlik	12
4.4.4.	6	Öz denetim	14	Özgürlük	12
4.4.5.	4	Harita okuryazarlığı	12	Bağımsızlık	12
4.2.3.	4	Sosyal katılım	10	Eşitlik	8
4.6.4.	4	Girişimcilik	10	Barış	8
4.1.1.	2	Değişim ve sürekliliği algılama	8	Tasarruf	6
4.1.4.	2	Yenilikçi düşünme	8	Adalet	4
4.1.5.	2	Empati	6	Estetik	2
4.6.3.	2	Finansal okuryazarlık	6	Dürüstlük	2
4.3.2.	2	Kanıt kullanma	4		
4.7.2.	2				

Tablo 21'de görüldüğü üzere tüm belgesellerde en fazla ilişkilendirilen kazanım (f=30) “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımıdır. İkinci olarak en fazla ilişkilendirilen kazanım (f=28) “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımıdır. Üçüncü olarak en fazla ilişkilendirilen kazanımlar ise (f=18) “SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.” ve “SB. 4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımlarıdır.

Tüm belgeselerde en fazla ilişkilendirme yapılan beceriler mekânı algılama (f=38), iş birliği (f=36), çevre okuryazarlığı (f=34) ve konum analizi becerileri (f=34) olmuştur.

İncelenen belgesellerin tamamında en fazla ilişkilendirme yapılan değer (f=40) çalışkanlık, sorumluluk (f=32), aile birliğine önem verme (f=28) ve sevgi (f=28) değerleri olmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bağlamında TRT belgesellerinin incelendiği bu araştırmada, elde edilen bulgulara ait sonuçlar araştırmanın alt problemlerine uygun bir sırayla sunulmuş ve yorumlanmıştır. Ayrıca araştırma bulguları alanyazındaki araştırma bulguları ile tartışılmaya çalışılmıştır. 2018 yılı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan öğrenme alanları bağlamında TRT belgesellerinde bulunan 9 farklı belgesel kategorisinin analizinden elde edilen bulgulara göre, Bilim Teknoloji Belgeselleri kategorisinde incelenen belgeseller programda yer alan öğrenme alanlarının tamamıyla en fazla ilişkilendirilen belgesel kategorisi olmuştur. Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen belgeseller Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanıyla 14, İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanıyla 10, Birey ve Toplum öğrenme alanıyla 8, Kültür ve Miras ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanıyla 6, Etkin Vatandaşlık ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanıyla 4 yerde ilişkilendirilmiştir. Birçok beceri ve değeri de içeriğinde barındıran Bilim Teknoloji kategorisinde yer alan belgeseller 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin tüm öğrenme alanlarında hem öğretici hem de eğlenceli bir öğrenme aracı olarak kullanılabilir.

Bilim Teknoloji kategorisi belgesellerinden sonra Doğa- Gezi Kategorisi belgeselleri 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Küresel Bağlantılar, Birey ve Toplum, Kültür ve Miras ile Etkin Vatandaşlık öğrenme alanlarıyla pek çok kez ilişkilendirilen belgesel kategorisi olmuştur. Doğal çevrenin, insan yaşamlarının anlatıldığı belgesel kategorisinin bölümleri 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme alanlarında öğrencilerle buluşturulması öğrencilerin ufkunu açarak, onlara gizil öğrenme imkânları sunabilir.

Yaşadığı çevredeki koşulları tanıyan ve bilen, çevrenin insan üzerindeki etkilerini anlayabilen bireyler yetiştirmek İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanının bir amacıdır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı incelenen belgeseller bağlamında 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bütün öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilen öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanıyla en çok ilişkili olan belgesel kategorisinin Doğa-Gezi kategorisindeki belgeseller olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğa-Gezi kategorisindeki belgeseller, doğal ve beşeri coğrafya ile insan yaşamları gibi konuları ele aldığı için belgesellerin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılması öğrencileri derse karşı daha istekli hale getirebilir.

Ekonomik faaliyetleri tanıyan, kendi bütçesini oluşturabilen bireyler oluşturabilmeyi amaçlayan Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı en fazla Macera kategorisindeki belgeseller ile ilişkilendirilebilmiştir. Macera kategorisindeki belgeseller farklı yaşamların ekonomik faaliyetlerini, geçim kaynaklarını, bütçelerini nasıl korudukları gibi konuları ele aldığı için bu belgesellerin Sosyal Bilgiler dersinde Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı işlenirken öğrencilerin dikkatini derse çekip, daha aktif öğrenmelerini sağlamak amacıyla kullanılabileceği yorumu yapılabilir.

İncelenen belgesel kategorilerinde Küresel Bağlantılar öğrenme alanıyla en fazla ilişkilendirilebilen belgesel kategorisi Kültür Antropoloji kategorisindeki belgeseller olmuştur. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı farklı kültürleri anlayan, saygı duyan ve küresel sorunlar hakkında bilgi sahibi olan bireyler yetiştirmeyi hedefler. Kültür Antropoloji kategorisinde incelenen belgeseller ise insan toplumlarının ve farklı kültürlerin konularını ele aldığı için Küresel Bağlantılar öğrenme alanı işlenirken kültürleri öğrencilere öğretme noktasında bu kategorideki belgesellerden yararlanılması öğrenciler açısından faydalı olabilir.

Bireysel farklılıklara saygı duyan, insanların duygu ve düşüncelerini saygı gösteren bireyler yetiştirmek Birey ve Toplum öğrenme alanının bir amacıdır. Birey ve Toplum öğrenme alanıyla en fazla ilişkilendirilebilen belgesel kategorisi İnsan Hikâyeleri kategorisindeki belgeseller olmuştur. İnsanların farklı yaşamlardaki hikâyelerini, bireysel farklılıklara saygılı olmayı izleyiciyle buluşturan bu kategorideki belgesellerin Birey ve Toplum öğrenme alanında kullanılmasının öğrencilerde birey ve toplum farkındalığı yaratmak adına son derece önemli olduğu yorumu yapılabilir.

Kültürel mirasına duyarlı, vatansever bireyler yetiştirmeyi hedefleyen Kültür ve Miras öğrenme alanı ve en fazla Bilim Teknoloji kategorisindeki belgesellerle ilişkilendirilebilen öğrenme alanı olmuştur. İncelenen Bilim Teknoloji kategorisinde bulunan Teknofest ve Türkiye'nin Dev Yapıları belgeselleri bilim ve teknolojinin bir arada kullanılarak kültürümüzü yansıtan eserler oraya çıkarma ve vatansever nesiller yetiştirme konularını izleyiciyle buluşturduğu için Kültürel Miras öğrenme alanına bu belgesellerden yararlanılması öğrencilerin dikkatini derse çekerek, öğrenme alanını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir.

Topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olan, duyarlı bireyler yetiştirmeyi hedefleyen Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı en fazla Bilim Teknoloji kategorisinde

incelenen belgesellerde ilişkilendirilmiştir. Bilim Teknoloji kategorisinde incelenen Büyük Düşler Büyük İşler belgeseli duyarlı bireylerin yaptığı güzel işleri ele aldığı için Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında bu belgeselin kullanılması öğrencilerin öğrenme alanını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir.

Araştırma bulgularına göre incelenen belgesellerin 2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı öğrenme alanlarının tamamıyla ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Öğrencilerin bireysel farklılıkları, derslerde kalıcı öğrenmelerin meydana gelebilmesi için farklı öğretim materyallerinin kullanılmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Kızılcıoğlu ve Taş (2007)' da yaptıkları araştırmalarında Sosyal Bilgiler dersi açısından Küresel Bağlantılar, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanlarının önemli olduğunu, bu öğrenme alanlarının öğretiminde görsellikten yararlanmanın faydalı olabileceğini ifade etmişlerdir. İncelenen belgeseller bu öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilmiştir. Akbaba (2005) görsel araçların ön planda olduğu Sosyal Bilgiler derslerinin öğrencilerde daha kalıcı öğrenmeler meydana getirdiğini ifade etmiştir. Topal Tokgöz (2021) belgesellerle desteklenen bir dersin öğrencilerin akademik başarılarını ve derse karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Alanyazındaki bu araştırmalar Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme alanları öğretilirken ilişkili olduğu konuların görsel açıdan zengin içeriğe sahip belgesellerle desteklenerek öğretilmesinin öğrencilere faydalı olabileceğini göstermiştir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde TRT belgesellerinde bulunan dokuz farklı belgesel kategorisinden yararlanabileceği söylenebilir.

2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 33 kazanımdan, 20 kazanımın TRT belgeselleri ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Her belgesel kategorisinin daha fazla ilişkili olduğu kazanımlar vardır. Belgesellerin kategorilerine göre en fazla ilişkilendirildiği kazanımların öğrenme alanları şu şekildedir: İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanına ait kazanımların en fazla insan hikâyeleri ve doğa-gezi kategorisindeki belgesellerde ilişkilendirildiği görülmüştür. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanına ait kazanımlar en fazla lezzet ve macera kategorisindeki belgesellerle, Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanına ait kazanımlar ise en fazla bilim teknoloji kategorisindeki belgesellerle ilişkilendirilmiştir. Küresel Bağlantılar öğrenme alanına ait kazanımların en fazla kültür antropoloji kategorisindeki belgesellerde, Birey ve Toplum öğrenme alanına ait kazanımların en fazla popüler kültür kategorisindeki belgesellerde ve Kültür ve Miras ile Etkin Vatandaşlık öğrenme alanına

ait kazanımların ise en fazla insan hikâyeleri ve doğa gezi kategorisindeki belgesellerde ilişkilendirildiği görülmüştür.

2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bağlamındaki kazanımlar açısından TRT belgesellerinin tamamında en fazla ilişkilendirme yapılan kazanımın “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı olduğu görülmüştür. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanının içinde barındırdığı kazanımla öğrencilere bir konumun yakınlık ve uzaklığını anlayabilme, yönlerle çevresindeki bir yeri bulabilme gibi becerilerin kazandırılması amaçlanır. İncelenen belgesellerde dış mekân unsurlarına yer vermesi, yaşanan yerlerin tarif edilmesi, bir yerin etrafındaki unsurlara uzaklığının anlatılması, jeopolitik ve stratejik konumdan bahsedilmesi belgesellerin “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımının ilkelerini yerine getirebilecek nitelikte olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin bu kazanım için Başka Bir Öykü, Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu, Geleneği Yaşatmak, Medeniyet Kâşifleri ve Ailenin Yeni Üyesi belgesellerinden dersin herhangi bir aşamasında yararlanmaları kazanımı daha etkili bir şekilde vermelerine yardımcı olabilir.

İncelenen belgesellerde ikinci olarak ilişkilendirilen kazanım “SB. 4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımıdır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanının içinde barındırdığı bu kazanım öğrencilerin yakın çevrelerindeki ekonomik faaliyetleri bilmeleri, üretim, dağıtım ve tüketim gibi kavramlar anlamaları, gelir, gider ve bütçe arasındaki ilişkiyi öğrenmeleri açısından önemlidir. İncelenen belgesellerde insanların geçim kaynaklarından bahsedilmesi, bütçelerini gelir ve giderlerine göre ayarlamaları, üreterek ülke ekonomisine katkıda bulunmaları gibi konuların ele alınması “SB. 4.5.2: Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımının belgesellerle ilişkilendirildiğini destekler niteliktedir. Gömleksiz (2018) göre Sosyal Bilgiler dersinde öğretilecek konular öğrencilerin gündelik hayatlarıyla bağlantılı olması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda incelenen Usta Eller Masalı, Anadolu’da Yaşam, Dünya’yı Kirletenler ve Çırak belgesellerinden kazanımla ilişkilendirilebilen kategorilerin, derslerde eğitim öğretim araç gereci olarak kullanılması öğrencilerin gündelik hayatlarıyla ilişki kurup çevrelerindeki ekonomik faaliyetler konusunda bilgilenmelerine yardımcı olabilecektir.

Sonuç olarak incelenen belgeseller Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlardan en fazla İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Bilim, Teknoloji ve

Toplum öğrenme alanına ait kazanımlarla ilişkilendirilebilmiştir. İncelenen belgesel kategorilerinin farklı konuları içermesinin yanı sıra insan yaşamları, çevre, dış unsurlar ve 21. yüzyılın beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeleri daha çok ele alması bu durumun sebebi olarak gösterilebilir. Örneğin, insan hikâyeleri kategorisindeki belgesellerin içeriğinin farklı hayat yaşayan insanların hikâyeleri üzerine olması, doğa-gezi kategorisindeki belgesellerin doğal yaşam çevrelerini anlatması, tarih kategorisindeki belgesellerin ise yüzyıllara meydan okuyan eserlerin ve tarihteki insanların yaşamlarıyla ilişkili olması İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan kazanımları barındırmaktadır. Bilim Teknoloji kategorisindeki belgesellerin teknoloji ve bilimin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ürünler üzerine olması ise Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yer alan kazanımlarla ilişkilidir.

İncelemeler sonucunda en az ilişkilendirilebilen kazanımlar “SB. 4.1.1. Resmi kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.”, “SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.”, “SB. 4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.”, “SB. 4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü sosyal etkinlikleri önerir.”, “SB. 4.3.2. Günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer.” ve “SB. 4.7.2. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.” kazanımları olmuştur. Bu kazanımlar incelenen belgesel kategorilerinde 2 kez ilişkilendirilebilmiştir. En az ilişkilendirilen kazanımların dolaylı yollardan yapılmış olmaları ortak noktalarıdır. Bu kazanımlardan ilk üçü, Birey ve Toplum öğrenme alanına aittir. İncelenen belgesellerin daha çok farklı çevrelerde yaşayan insanların yaşamları ve farklı kültürleri içermesi Birey ve Toplum öğrenme alanlarına ait kazanımlarla daha az ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Dördüncü kazanım bağımsızlık, özgürlük, haklar gibi konularla ilgili kazanımları içeriğinde barındıran Etkin Vatandaşlık öğrenme alanına aittir. Belgeseller doğası gereği dış unsurlar, çevre ve doğadaki hayat gibi konulara yer verdiği için Etkin Vatandaşlık öğrenme alanının kazanımlarıyla daha az ilişkilendirilmiştir. Beşinci kazanım doğal çevre ve insan yaşamı gibi konularla ilgili kazanımları içeriğinde barındıran İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına aittir. İncelenen belgeseller bu öğrenme alanının içeriğine uygundur fakat az ilişkilendirilen kazanımla ilgili olarak acil çıkış ve güvenli alanlar için kroki çizmek ile ilgili konuları içermemektedir. En az ilişkilendirilen son kazanım ise Küresel Bağlantılar öğrenme alanına aittir. Bu kazanım öğrencilere Türkiye’nin komşularını öğretmek ve diğer Türk Cumhuriyetleri ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini

kavratmak ile ilgilidir. Türkiye'nin komşularıyla ilgili konular sadece doğa gezi kategorisinde yer alan Bir Türk Filmcinin Dünya Yolculuğu belgeselinde ele alındığı için kazanım daha az ilişkilendirilmiştir.

2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 27 beceriden, 19 becerinin TRT belgeselleri ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen belgesellerin beceriler açısından analizinde en fazla ilişkilendirilebilen 5 beceri sırasıyla mekânı algılama, işbirliği, çevre okuryazarlığı, konum analizi ve araştırma becerileridir. Her belgesel kategorisinin daha fazla ilişkili olduğu beceriler de vardır. Belgesellerin kategorilerine göre en fazla ilişkilendirildiği beceriler şu şekildedir: İnsan Hikâyeleri kategorisinde yer alan belgeseller insanların bir hedef doğrultusunda birlikte hareket etmesiyle ilgili konuları ele aldığı için en fazla öz denetim ve işbirliği becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Doğa-Gezi kategorisindeki belgeseller farklı ülkeleri gezen, gözlem yapan, araştıran maceracıların hikâyeleri ile birlik ve beraberlik içinde yaşayan insanları izleyiciyle buluşturduğu için en fazla çevre okuryazarlığı, gözlem, iletişim, işbirliği ve konum analizi becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Lezzet kategorisinde yer alan belgeseller farklı lezzet arayışlarının peşinde olan, aradığını bulmaktan vazgeçmeyen, üretmeyi seven insanların hikâyelerini ele aldığı için en fazla araştırma, özdenetim ve yenilikçi düşünme becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Bilim Teknoloji kategorisinde yer alan belgeseller ortak bir amaç doğrultusunda, birlikte araştırma yapan insanlarla ilgili konuları ele aldığı için en fazla araştırma ve işbirliği becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Suç kategorisinde yer alan belgesel bir suçu çözüme kavuşturarak sorunu ortadan kaldırmak ile ilgili olduğu için en fazla problem çözme becerisiyle ilişkilendirilmiştir. Kültür Antropoloji kategorisinde yer alan belgeseller farklı ülkelerdeki insanların bulundukları konumun inançlarını ve yaşamlarını nasıl etkilediği gibi konuları ele aldığı için en fazla konum analizi ve mekânı algılama becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Popüler Kültür kategorisinde yer alan belgesel çocukların problemlerini çözmek isteyen, içindeki cevherleri ortaya çıkarmak için çabalayan bir insanın hikâyesini izleyiciyle buluşturduğu için en fazla problem çözme ve iletişim becerileriyle ilişkilidir. Tarih kategorisinde yer alan belgeseller tarihi yapılarla ilgili bilgileri ele aldığı için en fazla mekânı algılama becerisiyle ilişkilidir. Macera kategorisinde yer alan belgeseller ise farklı yerlerde yaşayan insanlarla sohbet ederek yeni bilgiler edinen maceracıların hikâyelerini ele aldığı için en fazla iletişim becerisiyle ilişkilidir.

Safi (2011)'nin araştırmasında öğretmenler Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan mekân algılama becerisinin geliştirilmesi gerektiğini, bu beceriyle ilgili kendilerini daha çok geliştirmek istediklerini belirtmişlerdir. Zafer ve Karakuş (2022) araştırmalarında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan mekân algılama ve konum analizi becerilerini inceleyerek, becerilerin pek çok etkinlikte yer aldığını ifade etmişlerdir. Akengin ve Ayaydın (2017) araştırmalarında mekân algılama becerisinin öğrencilerde çevre duyarlılığı oluşturmak adına son derece önemli olduğunu belirtmişlerdir. Baduroğlu (2018) Sosyal Bilgiler ders kitabını inceleyerek kitaptaki etkinliklerin mekân algılama becerisi açısından uyumlu olduğu sonucuna varmıştır. Avcıoğlu (2012) araştırmasında işbirliği becerisinin öğrencileri sosyal açıdan geliştirdiğini belirtmiştir. Altay (2020), ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarını incelediği araştırmasında kitaplarda işbirliği becerisini kazandırmaya yönelik metinlerin olduğunu ifade etmiştir. Büken ve Katılmış (2022) öğretmenlerin görüşleri üzerine yaptıkları araştırmalarında çevre okuryazarlığı becerisinin öğrenciler için önemli bir beceri olduğu sonucuna varmışlardır. Aslan ve Bulut (2021) araştırmalarında etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin çevre okuryazarlık becerilerini olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Bu becerilerin incelenen belgesel kategorilerinde çok sayıda ilişkilendirilmiş olmaları ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının bireylere kazandırmayı hedeflediği beceriler arasında yer almaları belgesellerin derslerde verimli birer kaynak olarak kullanılabileceğini gösterebilir.

İncelemeler sonucunda en az ilişkilendirilebilen beceriler empati, finansal okuryazarlık ve kanıt kullanma becerileri olmuştur. Bu durumun sebebinin incelenen belgesellerin daha çok insan, tarih ve mekân çevresinde şekillenmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. İncelenen belgesellerde insan hikâyeleri kategorisinde öğrenme güçlüğü olan bir çocuğun ele alındığı belgeselde izleyiciye çocuğun neler yaşadığını anlatabilme konusunun ele alınması empati becerisiyle, yine aynı kategoride çocuğun ailesini geçindirmek için satış yaparak para kazanmaya çalışması finansal okuryazarlık becerisiyle ilişkilendirilmiştir. Kanıt kullanma becerisi ise sadece suç kategorisinde olayların çözümünde kanıtlardan yararlanarak ilerleme konusunun ele alındığı durumda ilişkilendirilmiştir. Seyhan (2020)'ın araştırmasında öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin kazandırılmasına yönelik yeterince etkinlik ve yöntem bilmediklerini ifade etmişlerdir. İncelenen belgeseller az da olsa finansal okuryazarlık

becerisiyle ilişkilendirildiği için, belgeseller bu becerinin öğretimi için etkili araç olabilecektir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan dijital okuryazarlık, hukuk okuryazarlığı, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru güzel ve etkili kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık becerileri incelenen belgesel kategorileriyle ilişkilendirilememiştir. İncelenen belgesellerin daha çok insan yaşamını, çevreyi, doğayı, tarihi, kültürü ve farklı yaşamları konu olarak ele alması bu becerilerin belgeseller ile ilişkilendirilememiş olmasının sebebi olarak gösterilebilir.

İncelenen belgesellerde Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisiyle ilişkilendirme yapılabilecek herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Belgesellerin farklı yaşam tarzlarını ve kültürlerini anlatan insan hikâyeleri içeriğini zengin bir şekilde kullanması, ana dilimiz ile ilgili olan bu becerilerin göz ardı edilmesine sebebiyet vermiştir. Mutluer (2013), öğretmenlerin becerilere yönelik görüşlerini araştırdığı çalışmasında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine rastlamamıştır. Öğretmenler bu beceriyi göz ardı ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışma araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırma bulguları mevcut durum ile paralel bir şekilde sonuç vermektedir.

2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 18 değerın tamamının TRT belgeselleri ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen belgesellerin değerler açısından analizinde en fazla ilişkilendirilebilen değerin çalışkanlık olduğu görülmektedir. Her belgesel kategorisinin daha fazla ilişkili olduğu değerler vardır. Belgesellerin kategorilerine göre en fazla ilişkilendirildiği değerler şu şekildedir: İnsan Hikâyeleri kategorisinde yer alan belgesellerde konu olarak insanların hayatlarını sürdürmek adına sorumluluk üstlenerek işler peşinde koşmaları ele alındığı için en fazla sorumluluk ve çalışkanlık değerleriyle ilişkilendirilmiştir. Doğa- Gezi kategorisinde yer alan belgesellerde zorlu hayat koşullarında ailelerin birbirlerine yardımcı olarak işlerin üstesinden gelmeleri, birbirlerine saygı çerçevesinde yaklaşımları gibi konular izleyiciye sunulduğu için en fazla aile birliğine önem verme, dayanışma, çalışkanlık, yardımseverlik ve saygı değerleriyle ilişkilendirilmiştir. Lezzet kategorisinde yer alan belgesellerde sevdiği işin peşinden giden insanların hikâyesi ele alındığı için en fazla sevgi değeri ile ilişkilendirilmiştir. Bilim Teknoloji kategorisinde yer alan belgesellerde bilim ve teknolojinin ışığında yapılan işler ele alındığı için en fazla bilimsellik değeriyle

ilişkilendirilmiştir. Suç kategorisinde yer alan belgeselde suçun ortaya çıkarılması ve suçluların adaletle yargılanması izleyiciye sunulduğu için en fazla adalet değeriyle ilişkilendirilmiştir. Popüler Kültür kategorisinde yer alan belgeselde çocukların aileleriyle birlikte gözlemlenmesi, etkinlikler yaptırılması ve ailenin öneminin vurgulanması belgeselin en fazla aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Tarih kategorisinde yer alan belgeselerde başkalarının etkisinde kalmamak için mücadele eden insanların hikâyeleri ele alındığı için en fazla bağımsızlık değeriyle ilişkilendirilmiştir. Kültür Antropoloji kategorisinde yer alan belgeselerde farklı ülkelerde yaşayan insanların aile birliğini korumak adına çalışmaları ve ailelerini geçindirmek için çaba göstermeleri ele alındığı için en fazla aile birliğine önem verme ve çalışkanlık değerleriyle ilişkilendirilmiştir. Macera kategorisinde yer alan belgeselerde ise insanların birbirlerine yardım ederek hayatta kalmaya çalışmaları ve boş durmamaları izleyiciye sunulduğu için en fazla yardımseverlik ve çalışkanlık değerleriyle ilişkilendirilmiştir.

İncelemeler sonucunda en az ilişkilendirilebilen değerler estetik ve dürüstlük değerleri olmuştur. Örneğin, estetik değerine bilim teknoloji kategorisinde yapılan eserlerin görsel açıdan güzel olması noktasında değinilmiştir. Bu iki değer belgeselerde az ilişkilendirilmesinin sebebi, merak duygusuna vurgu yapılarak geniş kitlelerde ilgi uyandırma ve daha fazla ticari kazanç sağlama amacından kaynaklanıyor olabilir.

Toplumların en nihai amacı çalışkan ve çalışmayı seven bir nesil yetiştirmektir. Çalışkan nesil gelecek için güzel bir mirastır. Doğan Şen (2015) araştırmasında eğitim içerikli filmlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerler bağlamında incelemiş ve çalışkanlık değerinin en fazla ilişkilendirilen değer olduğunu bulmuştur. Erşan ve Er (2022)'in araştırmasında ise çizgi filmlerin değerler açısından analizinde çalışkanlık değerinin çizgi filmlerde sıkça yer alan bir değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Belgeseller ve çizgi filmlerin ortak yanları görsel, işitsel araç olmaları ve eğitici yanlarının ağır basmasıdır. Çalışkan (2016) ise çalışma grubu olarak kullandığı kitaplarda çalışkanlık değerinin ön plana çıktığını bulmuştur. Li (2012), araştırmasında çalışkanlık değerinin incelediği çalışma kitaplarında sıkça yer verilen bir değer olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda araştırma bulguları alanyazındaki çalışmalara paraleldir.

Araştırma bulgularına göre çalışkanlık değerinden sonra en fazla ilişkilendirilen değer sorumluluk değeridir. Astuti vd., (2019) animasyon filmlerde yer alan değerleri inceledikleri araştırmalarında sorumluluk değerinin sıkça yer verilen bir değer olduğunu

ifade etmişlerdir. Turan (2017)'a göre sorumluluğunu bilen, davranışlarının sonuçlarını üstlenebilen bireyler yetiştirilmelidir. Sezer, Çoban ve Akşit (2017) öğretmenlerin sorumluluk değerine dair algılarını inceledikleri araştırmalarında, sorumluluk değerine öğretmenlerin önem verdiği sonucuna ulaşmışlardır. Eliasa (2014) araştırmasında derslerde yararlanılacak olan oyunların öğrencilerin değer algılarını geliştirmeye yönelik olduğunu belirtmiş ve sorumluluk değerinin oyunlar aracılığıyla kazandırılabilceğini vurgulamıştır. Günlük gazetelerde en fazla yer alan değerleri incelediği araştırmasında Konak (2017) sorumluluk değerinin çok fazla ilişkilendirildiğini belirtmiştir. Harris (1991) değerler eğitiminin yaklaşımını belirlediği araştırmasında sorumluluk değerinin önemini vurgulamıştır. Schwartz (2006) araştırmasında çocuklara küçük yaşlardan itibaren sorumluluk vermenin önemini vurgulayarak sorumluluk değerine vurgu yapmıştır. İncelenen belgeselerde sorumluluk değerine hem doğrudan hem de dolaylı yoldan sıkça yer verildiği görülmüştür. Belgeselleri Sosyal Bilgiler derslerinde eğitici materyal olarak kullanmak öğrencilerin sorumluluk değerini benimsemelerine ve bu konuda bilinçlenmelerine yardımcı olabilir. Eliasa (2014) araştırmasında derslerde yararlanılacak olan oyunların öğrencilerin değer algılarını geliştirmeye yönelik olduğunu belirtmiş ve sorumluluk değerinin oyunlar aracılığıyla kazandırılabilceğini vurgulamıştır. Aktan ve Padem (2013), araştırmalarında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan metinlerin analizinde sorumluluk değerinin yer aldığını belirtmişlerdir.

Ayrıca aile birliğine önem verme, sevgi ve saygı değerlerinin de belgeselerde sıkça ilişkilendirildiği değerler olduğu görülmüştür. Taş (2016) aile kurumunun korunabilmesi için aile birliğine önem vermenin önemli olduğunu savunmuştur. Örneğin, incelenen belgeselerde insan hikâyeleri kategorisinde çocukların ailelerine yardımcı olmaları, aile büyüklerinin yüklerini hafifletmeye çalışmaları aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilidir. Candan ve Ergen (2014) araştırmalarında aile birliğine önem verme değerinin inceledikleri kitaplarda sıkça yer verilen bir değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Callista ve Simanjuntak (2022) araştırmalarında sevgi değerinin inceledikleri kitapta sıkça yer verilen bir değer olduğunu ifade etmişlerdir. Crowther (1995) araştırmasında öğrencilere saygı değerini öğretmek için öğretmenlerin model olmalarını gerektiğini belirterek, saygı değerinin önemini vurgulamıştır. Gebregeorgis (2017) barış değerinin kitapta bulunan etkinliklerde yer alma durumunu incelediği araştırmasında, etkinliklerin barış değerinin yanı sıra sorumluluk ve saygı değerine de yer verdiğini ifade etmiştir. Makrooni (2019) Finlandiya'da yaşayan göçmen ailelerinin

çocuklarıyla ilgili yaptığı araştırmasında, çocukların başarılı olmalarında en büyük faktörün çocuğunu önemseyen ve aile birliğine önem veren aileler olduğunu ifade etmiş ve aile birliğine önem verme değerinin önemini vurgulamıştır. Suciptaningsih vd. (2022) ilkokul 4. sınıf öğrencilerine derslerde kültürel şiirlerini kullanarak değer eğitiminin nasıl şekillendiğini inceledikleri araştırmalarında kullanılan araç gereçlerin öğrencilerin saygı değerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. İncelenen belgeselerde sevgi, saygı ve aile birliğine önem verme değerine sıkça rastlanmasının sebebi belgesellerin insan hayatları üzerine şekillenmiş olması olabilir. Alanyazında bulunan çalışmalar bu değerlerin araştırmacılar tarafından sıkça rastlanan değerler olduğunu göstermektedir.

2018 yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması istenen 18 değerın tamamının incelenen belgesel kategorilerinde işlendiği görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle belgesellerin değerleri kazandırma bağlamında Sosyal Bilgiler dersinde kullanılmasının önemli ve gerekli olduğu vurgulanabilir.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlardan hareketle incelenen TRT belgesellerinin Sosyal Bilgiler dersi açısından önemli ve konulara yardımcı birer kaynak olabilecekleri görülmüştür. Bu çalışmanın uygulama boyutunda öğretmenler infografiklerle zenginleştirilmiş belgeselleri Sosyal Bilgiler derslerinde kullanacak ve öğrencilerinin pek çok öğrenme alanını, kazanımı, beceriyi ve değeri beraberinde kazandıklarını görerek etkili ve verimli dersler işlemiş olacaklardır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler derslerinde belgesellerin kullanılmasına yönelik şu öneriler verilebilir:

- Araştırmada TRT belgesellerinin Bilim Teknoloji ve Doğa-Gezi kategorisindeki belgesellerin 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan öğrenme alanlarının tamamıyla ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda iki belgesel kategorisi öğretmenler tarafından 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin bütün öğrenme alanlarında kullanılarak öğrenciler için etkili bir öğretim materyali olarak kullanılabilir.

- “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” ve “SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.” kazanımlarının TRT belgeselleriyle en fazla ilişkili kazanımlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarında yer alan bu kazanımlar 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilere kazandırılırken TRT belgesellerinden ilgili olan bölümlerin öğretmenler tarafından seçilerek derslerde kullanılması Sosyal Bilgiler derslerini daha ilgi çekici ve eğitici hale getirilebilir.

- Araştırmada TRT belgeselleriyle en fazla mekânı algılama, iş birliği, çevre okuryazarlığı, konum analizi ve araştırma becerilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu beceriler için TRT belgesellerinin ilgili bölümlerinin 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması öğrencilerin becerileri daha iyi bir şekilde öğrenmelerine imkân sağlayabilir.

- Çalışkanlık, sorumluluk, aile birliğine önem verme, sevgi ve saygı değerlerinin TRT belgeselleriyle en fazla ilişkilendirilen değerler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilere bu değerleri kazandırma noktasında TRT belgesellerinden yararlanılması 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerini daha verimli hale getirebilir.

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilgili kazanım, beceri ya da değerlerin geçtiği bölümlere belgesellerden bölümler koyularak, öğrencilerin bu belgeselleri araştırması sağlanabilir. Bu şekilde öğrenciler öğrenmede etkin bir rol alarak kendi öğrenmelerini üstlenebilirler.

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinin giriş aşamasında öğrencilerin dikkatini çekmek için bu araştırmada hazırlanan infografikler kullanılabilir ve dersin devamında ilgili belgeseller öğrencilere izletilerek aktif öğrenme sağlanabilir.

- Belgesellerden sadece Sosyal Bilgiler dersinde değil çeşitli derslerde de yararlanılabileceği konusunda nicel ve nitel araştırmalar yapılabilir.

- Infografiklerin hazırlanma aşaması, kullanımı hakkında öğretmenlere hizmet içi seminerler verilerek, öğretmenler bilinçlendirilebilir ve derslerde aktif bir şekilde kullanmaları sağlanabilir.

- Hizmet öncesinde sınıf öğretmeni adaylarıyla belgesellerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımına ilişkin somut uygulamalar gerçekleştirilebilir ve verilebilecek hizmet içi eğitimler sayesinde sınıf öğretmenleri belgesellerin derslerde kullanımı konusunda bilinçlendirilerek, yetkin duruma getirilebilir.

- Araştırmacılar belgesellerin ve infografiklerin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanımına ilişkin çalışmalar gerçekleştirebilir.

KAYNAKÇA

- Abilock, D. & Williams, C. (2014). Recipe for an Infographic. *Library Media Connection*, 43(2), 44–45.
- Ada, S. (2020). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Kavram Karikatürü Kullanımının Ders Başarısına Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Adıgüzel, Ö. (2018). *Eğitimde Yaratıcı Drama*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aitken, I. (2013). *The Concise Routledge Encyclopedia of the Documentary Film*. USA: Routledge Taylor & Francis Group.
- Akbaba, B. (2005). Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 185-197.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbulut, D. (2012). *Sinemanın İlkeleri Belgesel ve Deneysel Sinema* (1. Baskı). İstanbul: Etik Yayınları.
- Akbulut, H. (2010). Bellek Olarak Belgesel Sinema: Son Dönem Belgesel Sinemasına Bir Bakış. *Sinecine*, 1(2), 119-124.
- Akdal, Ş. (2019). *Metinlerarası Okumalarda İnfografik Kullanımının Okuduğunu Anlamaya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Akengin, H. ve Ayaydın, Y. (2017). Mekânı Algılama ve Zihin Haritalarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2017(36), 48-66.
- Aksoy, B., Akbaba, B. ve Kılcan, B. (Ed.). (2019). *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aktan, O. ve Padem, S. (2013). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55.
- Al Dairy, H. M. & Al Raabani, A. H. (2017). “An Analytical Study of Research Orientations for Infographies Applications in Education”, <https://www.semanticscholar.org/paper/An-analytical-study-of-research-orientations-for-in-Al-Dairy-Al-Rabaani/9a1471416c98e47248f35237ff0e2f0fec607075> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- Alan, İ. (2009). *Sevgi İçerikli Çizgi Filmlerin İlköğretim 5. Sınıftaki Çocukların Görsel Sanatlar Dersinde Yaptıkları Resimler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alrwewe, N. (2017). Effects of Infographics on Student Achievement and Students' Perceptions of the Impacts of Infographics. *Journal of Education and Human Development*, 6(3), 104-117.
- Altay, N. (2020). Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Beceriler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2020), 276-297.
- Alvarino, X., & Burkowski J. (2009). “Teaching Social Studies Through Film”, <http://www.sansovino.edu.it/wp-content/uploads/2019/01/Teaching-Social-Studies-Through-Film-2009.pdf> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- Anderson, S. M. (2013). “The Justice of Recognition through Documentary Film Production”, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203077573-11/editing-lives-stephanie-anderson> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).

- Ansell, N. (2002). "Using Films in Teaching About Africa", <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/0309826022000019927?needAccess=true> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- Arabacı, B. (2005). Öğrenme Öğretme Sürecine Öğrencilerin Katılımı ve Sınıfta Demokrasi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 30(316), 20-27.
- Arık, M. B. (2005). Popüler Kültür ve Belgesel Tüketimi. İçinde; *Belgesel Film Üstüne Yazılar* (Ed: N. Pembecioğlu), ss. 144-155. Ankara: Babil Yayınları.
- Arslan, M. (1999). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 146(12), 144.
- Arslan, S. ve Bulut, B. (2021). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretiminin Kullanılmasının Öğrencilerin Çevresel Okuryazarlık Düzeylerine Etkisi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 8(1), 85-108.
- Aslan, E. (2011). The First Primary School Curriculum of the Turkish Republic: 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı. *İlköğretim Online*, 10(2), 717-734.
- Astuti, W. R., Walluyo, H., & Rohmadi, M. (2019). Character Education Values in Animation Movie of Nussa and Rarra. *Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal) Humanities and Social Sciences* 2(4), 215-219.
- Ata, B. (2002). Tarih Derslerinde Dokümanlarla Öğretim Yaklaşımı. *Türk Yurdu Dergisi*, 175(2002), 80-86.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. İçinde; *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (1. Baskı). (Ed: C. Öztürk), ss. 33-47. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Atçı, A. Ş. (2019). *Coğrafya Öğretiminde Belgesel Filmlerin Kullanılmasının Öğrencilerin Başarısına ve Kavram Kalıcılığına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Audry, P. C., & Marudut, B. S. (2022). Analysis Life Values from Habibie and Ainun Novels. *Literacy: International Scientific Journals of Social, Education, Humanities*, 1(2), 33-44.
- Avcı, E. ve İbret, B. Ü. (2018). Toplumsal Kimliğin Oluşumunda Sosyal Bilgiler Dersinin Rolünün İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1968, 1998, 2005). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018(29), 336-376.
- Avcıoğlu, H. (2018). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklara Sosyal Beceri Kazandırmada İşbirliğine Dayalı Öğrenme ve Drama Yöntemlerinin Etkililiği. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37(163), 110-126.
- Aydemir, M. ve Adamaz, K. (2017). Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Beceriler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Field Education*, 3(1), 106-119.
- Aydın, M. (2008). *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademi.
- Aydın, M. ve Eyecisoy, H. O. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Öğrenme Alanları. İçinde; *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler* (1. Baskı). (Ed: S. İnan), ss. 37-46. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aykaç, M. (2008). *Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Dramanın Yöntem Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aykaç, M. ve Adıgüzel, Ö. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Dramanın Yöntem Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 297-314.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.

- Aytekin, H. (2018). *Belgesel Sinema: Türkiye’de Toplumsal Değişme*. İstanbul: Belgesel Sinemacılar Birliği.
- Baduroğlu, H. (2018). *Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Mekânı Algılama Becerisi Bakımından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balkaya, F. (1991). *Türkiye’de Belgesel Film Çalışmaları*. Ankara: Basım & Grafik Matbaacılık.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Barbakoff, S. & Yo, Y. P. (2002). Levels of Social Play: Observing and Recording Preschoolers. *Non-Journal Reports-Descriptive*, 1-25. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED472748.pdf> (Erişim Tarihi: 10.12.2022).
- Barbas, T. A., Paraskevopoulos, S. & Stamou, A. G. (2009). The Effect of Nature Documentaries on Students’ Environmental Sensitivity: A Case Study. *Learning, Media and Technology*, 34(1), 61-69.
- Barth, J. L. (1993). Social Studies: There is a History, There is a Body, But is It Worth Saving? *Social Education*, 57(2), 56-57.
- Barth, L. J. ve Demirtaş A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğretmen Eğitim Kılavuzu*. Ankara: YÖK.
- Baysal, Z. N. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programlarının Felsefi Temelleri. İçinde; *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed: A. Tanrıöğen), ss. 58- 75. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Beegel, J. (2014). “Infographics for Dummies”, <https://ebookcentral.proquest.com> (Erişim Tarihi: 22.03.2022).
- Best, J. W. & Kahn, J. V. (2017). *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* (Çev: M. Durmuşçelebi, Ed: O. Köksal). Konya: Dizgi Ofset.
- Bilen, M. (1999). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (1999). *Cumhuriyet Döneminin Eğitim Bilimleri Tarihi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık.
- Borucu, A. (2015). *Güzel Sanatlar Liselerinde Grafik Dersinin İşlenişinde İnfografik’in, Öğretme Yöntemine Katkısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Bournow, E. (1993). *Documentary: A History of the Nonfiction Film*. USA: Oxford University Press.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Bölük, E. (2018). *Çizgi Filmlerde Yer Alan Değerlerin İlkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Burz, H. L. & Marshall, K. (1998). *Performance -Based Curriculum for Social Studies*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Büken, R. ve Katılmış, A. (2022). Sosyal Bilgileri Derlemenin Çevre Okuryazar Becerisine İlişkin Değerlendirme. *Uluslararası Coğrafya ve Coğrafya Eğitimi Dergisi*, 2022(47), 115-134.
- Büyükanan Filiz, S. ve Baysal, S. B. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre Analizi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 234-253.

- Büyükalan, F. S. (2009). Soru Cevap Yöntemi Eğitiminin Öğretmenlerin Soru Sorma Bilgisi ve Soru Sorma Tekniklerine Etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 167-195.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cairo, A. (2016). *The Truthful Art: Data, Charts, and Maps for Communication* (Kindle for Mac version). California: New Riders. <https://www.amazon.com> (Erişim Tarihi: 10.12.2022).
- Can, A. ve Evecen G. (2017). Belgesel Filmde Anlatı-Anlatıcı İlişkisi: "Grizzly Man" Belgesel Filmi Örneği. *Selçuk İletişim*, 10(1), 282-294.
- Cengiz, Y. (2004). *Yabancı Dilde Sözcük Öğretimine Müzik Kullanımının Etkilerinin Beyin Temelli Öğrenme Kuramı Işığında Araştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cerci, S. (1992). *Belgesel Filmde Senaryo*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Chapin, J. R. (2006). *Elementary Social Studies Apractional Guide* (6. Baskı). Boston: Pearson Education.
- Christophers, B. (2006). Visions of Nature, Spaces of Empire: Framing Natural History Programming Within Geometries of Power. *Geoforum*, 37(6), 973-985.
- Cılga, İ. (1999). Türkiye’de Çocuk Hakları Çalışmaları. İçinde; 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi* (Ed: B. Onur), ss. 506-516. Ankara: AÜ Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. New York: Routledge.
- Court, D. & Resental, A. (20017). Values Embodied in Children’s Literature used in Early Childhood Education in Israeli State Schools. *Early Childhood Education Journal*, 34(6). 407-414.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational Research*. Boston: Pearsons Education.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Fiveapproaches*. Los Angeles, USA: Sage.
- Creswell, J. W. & Clark, V. L. P. (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Crowther, W. (1995). *An Independent School Library-Classroom-Parent Partnership Program to Encourage Respect, Responsibility, Courtesy, and Caring for Students Prekindergarten Through Eighth Grade*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Department of Education Nova Southeastern University, Florida.
- Çakıcıoğlu, R. O. ve Buldan, İ. (2007). Probleme Dayalı Öğrenme ve Coğrafyada Bir Uygulama Yaklaşımı. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 231-244.
- Çalışkan, A. (2016). *İlköğretim 100 Temel Eser İçerisinde Yer Alan Dünya Edebiyatına Ait Eserlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 73-105.
- Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758.

- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2016). Değerlerin Kazanılmasındaki Etkili Faktörler (Öğrenci Görüşleri). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-191.
- Çifçi, T. (2016). Effects of Infographics on Students Achievement and Attitude Towards Geography Lessons. *Journal of Education and Learning*, 5(1), 154-166.
- Çifçi, T. ve Ünalı, Ü. E. (2014). Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Mevcut Durumu ile İlgili Görüş ve Düşünceleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 6(2), 81-99.
- Çiğdem, C., Tuncer, B. ve Karataş, H. (2015). Program Değerlendirme Sürecinde Bireysel Farklılıkların Önemi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 307-312.
- Çoban, O. ve Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Öğrenme Alanı, Kazanım, Kavram, Değer ve Beceri Boyutları Açısından Karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505.
- Daniels, J. (2014). "Teaching and Learning with Documentaries in The Digital Era". <https://justpublics365.commons.gc.cuny.edu/02/2014/teaching-and-learning-documentaries> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- Demir, A. Y. ve Özyurt, M. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının 21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1254-1290.
- Demir, S. ve Akengin, H. (2011). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirezen, S. ve Turan, R. (2016). Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Kavramların Öğrenilmesinde Kavram Analizi Yönteminin Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2016), 1-18.
- Derzyan, T. (2019). "The Influence of Cartoons on Children's Socialization". <https://enlightngo.org/language/en/post/7795> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
- Deveci, H. (2005). Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 3(4), 159-166.
- Dick, M. (2014). Interactive Infographics and News Values. *Digital Journalism*, 2(4), 490-506.
- Doğan Şen, M. (2019). *Eğitim İçerikli Filmlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen Gözüyle Yeni Sosyal Bilgiler Programı: Adana İlinde Bir Araştırma. *İlköğretim Online*, 7(2), 468-484.
- Doğru, D. (2019). *Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Doğal Afetlerin İnfografikler ile Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Dersin Tutumuna Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Duman, B. ve Tural, A. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Okuryazarlık Becerileri Açısından İncelenmesi. İçinde; 3. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiri E-Kitabı*, 18-21 Nisan 2019, Muğla, Türkiye, ss. 88-94.
- Dur, İ. (2014). Data Visualization and Infographics in Visual Communication Design Education at the Age of Information. *Journal of Arts and Humanities (JAH)*, 3(5), 39-50.
- Durmaz, E. (2020). *İnfografi ve İfoviedo Tekniğinin 6. Sınıf Vücudumuzdaki Sistemler Ünitesinde Öğrencilerin Akademik Başarı, Tutum ve Motivasyonları Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

- EARGED, (2017). "Eğitim İzleme Raporu", http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR2016-17_12.10.17.web-1.pdf (Erişim Tarihi: 12.10.2022).
- Eliasa, I. E. (2014). Increasing Values of Teamwork and Responsibility of The Students Through Games: Integrating Education Character in Lectures. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 123(2014), 196-203.
- Elizabeth, M. & Jöns, H. (2011). Video Documentaries in the Assessment of Human Geography Field Courses. *Journal of Geography in Higher Education*, 35(4), 579-598.
- Erdem, A. R. (2007). Eğitim Fakültesi Kültürünün Önemli Bir Ögesi: Değerler (Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği). *Eurasian Journal of Educational Research*, 26(2007), 95-108.
- Erdem, M. (2002). Proje Tabanlı Öğrenme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 172-179.
- Erdentuğ, N. (1981). "Kültür Nedir?". *Milli Kültür Dergisi*, 3(6), 11-35.
- Ergin, A. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Erginer, E. (2008). *Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ertürk, A. (2017). *Edib Ahmet B. Mahmud Yükneki'nin Atanbetü'l Hakayık Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Eryılmaz, E. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Fadzil, H. M. (2018). Designing Infographics For The Educational Technology Course: Perspectives Of Pre-Service Science Teachers. *Journal of Baltic Science Education*, 17(1), 8-18.
- Faiz, M. ve Dönmez, C. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Politik Okuryazarlık Düzeyleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(2), 475-501.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Flick, U. (2013). *Mapping the Field: The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. Los Angeles, USA: Sage.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York: McGraw-Hill.
- Gallavan, N. P. & Kottler, E. (2012). Advancing Social Studies Learning for the 21st Century with Divergent Thinking. *The Social Studies*, 103(4), 165-170.
- Gebregeorgis, M. Y. (2017). Peace Values in Language Textbooks: The Case of English for Ethiopia Student Textbook. *Journal of Peace Education*, 14(1), 54-68.
- Gelb, M. (2002). *Düşünmenin Tam Zamanı* (Çev: T. Bilgiç). İstanbul: Arion Yayınları.
- Gelen, İ. (2002). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10), 100-119.
- Goodman, J. & Adler, S. (1985). Becoming an Elementary Social Studies Teacher: A Study of Perspectives. *Theory & Research in Social Education*, 13(2), 1-20.
- Gömleksiz, M. N. (2018). Öğretim İlkeleri ve Yöntem Seçimi. İçinde; *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Ed: M. N. Gömleksiz), ss. 73-100. Elazığ: Asos Yayınları.

- Grierson, J. (1968). Belge Film Üstüne (Çev: A. Göktürk). *Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi (Sinema Özel Sayısı)*, 16(196), 343-347.
- Güler, H., Şahinkaya, Y. ve Şahinkaya, H. (2017). İnternet ve Mobil Teknolojilerin Yaygınlaşması: Fırsatlar ve Sınırlılıklar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 186-207.
- Günaydın, S. (1997). "Devrim Sanatı ve Sinemaya Etkileri," *Sinema Akımları* (Der: D. Derman, S. Günaydın, A. İnam ve O. Onaran), ss. 25-50. Ankara: Med Campus A126 Proje Yayınları.
- Gündeş, S. (1998). *Belgesel Filmin Yapısal Gelişimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gürdoğan Bayır, Ö., Çengelci Köse, T. ve Balbağ, N. L. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Ara Disiplinlerden Yararlanılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 6(2), 1-30.
- Gürsoylar, G. (2019). *Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Öğretiminde Tarihsel Empatinin Kullanılması: Bir Eylem Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Halstead, J. M. (1999). Moral Education in Family Life: The Effects of Diversity. *Journal of Moral Education*, 28(3), 265-281.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hancock, B., Ockleford, E. & Windridge, K. (2009). *An Introduction to Qualitative Research*. London: Trent Focus Group.
- Haşlamamış, T. (2018). Öğrencilerin Özdüzenleyici Öğrenen Olmalarının İnfografik Aracılığıyla Desteklenmesi: "Nasıl Daha İyi Öğrenebilirim?". *İlköğretim Online*, 17(1), 277-292.
- Hesse, W., Müller, D. & Ruß, A. (2008). Information, Information Systems, Information Society: Interpretations and Implications. *Poiesis & Praxis*, 5(3-4), 159-183.
- Hough, A. (1984). *George, News Writing*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- İslamoğlu, H., Ay, O., Mercimek, B., DÖNmez, P., Kuzu, A. ve Odabaşı, F. (2015). Infographics: A New Competency Area for Teacher Candidates. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 10(1), 32-39.
- Jinkyu, J. & Youngmin, K. (2016). Effect Of Infographic Instruction to Promote Elementary Students Use of Scientific Model. *Journal of The Korean Association for Science Education*, 36(2), 279-293.
- Jonassen, D. H. (1986). Hypertext Principles for Text and Courseware Design. *Educational Psychologist*, 21(4), 269-292.
- Judge, A. (2017). "The Documentary As a Teaching Tool", <https://www.debeaumont.org/news/2017/the-documentary-as-a-teaching-tool/> Erişim Tarihi: 22.12.2022).
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kabapınar, Y. ve Baysal, N. (2004). İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimine Yaşamın Kendisini Taşımak: Gazete Haberinin Kullanıldığı Bir Öğretimin Tasarlanması ve Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 384- 419.
- Kara, H. ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk ve Politik Okuryazarlığı Üzerine Bir Durum İncelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(1), 1-28.
- Kara, H. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

- Karabağ, G. ve İnal, S. (2016). Hayat Bilgisi Dersinde Beceri Öğretimi. İçinde; *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı* (Ed: S. Öğülmüş), ss. 249-250. Ankara: Pegem Akademi.
- Karaçayır, F. (2022). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Doğal Afetlerin Hareketli İnfografikler ile Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Ders Tutumuna Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Karaçorlu, T. A. (2018). *EBA Platformundaki Kavram Haritaları ve İnfografiklerin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasu Avcı, E., Faiz, M. ve Receptoğlu, S. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Algılarının Belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 46-62.
- Kavak, O. ve İlhan, G. O. (2021). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanına Yönelik Çizgi Roman Tasarımı: “Minik Vatandaşlar”. *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 2(3), 243-265.
- Kaymakçı, S. (2015). Öğretmen Görüşleri Işığında 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarındaki Değişimi Anlamak. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 293-309.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinlerarası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Keskin, Y. (2012). Türkiye’de 1970’li Yıllardan Günümüze Kadar Yayımlanmış İlkokul, Ortaokul ve İlköğretim Okulu Programlarında Yer Alan Tarih Dersi Konularının Dönemlere Göre İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 442-461.
- Kılıç, D. ve Babayigit, Ö. (2017). İlkokul Öğrencilerinde Kaybolan Değerler. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 2(3), 81-92.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. İçinde; *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed: M. Safran), ss. 545-583. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılınç, A. (2007). Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 21-48.
- Kızılcıoğlu, A. ve Taş, H. İ. (2007). İlköğretimin İkinci Kademedeki Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi: Öğrenme Alanları ve Kazanım Boyutu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 16, 93-108.
- Kirschenbaum, H. (2013). *Values Clarification in Counseling and Psychotherapy*. New York: Oxford University Press.
- Koka, V. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Bilgisayar Destekli Eğitsel Oyunların Öğrencilerin Ders Başarısına Olan Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Koluman, S. (2011). *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Balıkesir İl Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kököz, A. (2019). *İnfografiklerin Coğrafya Öğretiminde Ders Başarısına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Krum R. (2013). *Cool Infographics: Effective Communication with Data Visualization and Design*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- Kurtdede Fidan, N. ve Özaydın, A., (2021). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Alternatif/ Güncel Kaynaklar. İçinde; *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed: V. Aktepe, M. Gündüz, N. Kurtdede Fidan ve E. Yalçınkaya), ss. 302-319. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kurtdede Fidan, N. ve Kılıç, F. (2020). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Açısından Çizgi Film İnceleme: Rafadan Tayfa Örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 13(81), 49-63.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 2000(45), 59-76.
- La Roe, J. M. (2003). *Values Expressed in Caldecott Medal Books (1938-2002)*. ABD: Liberty Üniversitesi.
- Leung, L. (2015). Validity, Reliability, and Generalizability in Qualitative Research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4, 324-327.
- Li, J. (2012). *The Transmission of Cultural Values in the Production of EFL Textbooks for the Chinese Primary Curriculum*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Edinburgh Üniversitesi, İngiltere.
- Makal, O. (1991). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Makrooni, G. (2019). Being a First-Generation Migrant Family Student in Finland: Perceptions and Experiences of the Educational Journey to Higher Education. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 6(3), 157-170.
- Manfra, M. M. & Hammond, T. (2007). Teachers' Instructional Choices with Student-Created Digital Documentaries: Case Studies. *Journal of Research on Technology in Education*, 41(2), 223-245.
- Marcus, A. S. & Stoddard, J. D. (2009). The Inconvenient Truth About Teaching History with Documentary Film: Strategies for Presenting Multiple Perspectives and Teaching Controversial Issues. *The Social Studies*, 100(6), 279-284.
- Maxim, G. W. (2006). *Dynamic for Social Studies for Constructivist Classrooms Inspiring Tomorrow's Social Scientists*. Ohio: Merrill Prentice Hall.
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), 159-176.
- Meeusah, N. & Tangkijviwat, U. (2013). Effect of Data Set and Hue on a Content Understanding of Infographics. *ACA 2013 Thanyaburi: Blooming Color for Life*, December 11-14, 2013, Thailand, pp. 272-275.
- Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 66-81.
- Merryfield, M. M. & Remy, R. C. (1995). *Teaching About International Conflict and Peace*. New York: Suny Press.
- Mesleki Yeterlilikler Kurumu (MYK), (2015). *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. Ankara: MYK.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). California: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-7.Sınıf Öğretim Programı Kılavuzu*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2010). "18. Milli Eğitim Şurası Tavsiye Kararları", <https://frk.page.link/on1o> (Erişim Tarihi: 09.05.2018).

- Milli Eğitim Bakanlığı, (2014). “19. Milli Eğitim Şurası Tavsiye Kararları”, [https://frk.page.link/ADpo_\(Erişim Tarihi: 09.05.2018\)](https://frk.page.link/ADpo_(Erişim_Tarihi:_09.05.2018).).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2016). “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı Pisa 2015 Ulusal Raporu”, http://pisa.meb.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/12/PISA2015_Ulusal_Rapor.pdf (Erişim Tarihi: 30.06.2022).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017 Taslak Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)”, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> (Erişim Tarihi: 18.02.2022).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2020). “Mutlu Çocuklar Güçlü Türkiye 2023 Eğitim Vizyonu”, http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf (Erişim Tarihi: 04.07.2022).
- Mol, L. (2011). *The Potential Role For Infographics In Science Communication. Communication Specialization (9 ECTS), Biomedical Sciences*. (Unpublished Master’s Thesis). Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Mutlu, E. (1995). *Televizyonda Program Yapımı*. Ankara: Ankara İletişim Fakültesi Yayınları.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355362.
- Nalçacı, A. ve Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Materyaller. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013(11), 141-154.
- Nasheeda, A., Abdullah, H. B., Krauss, S. E. ve Ahmed N. B. (2019). A Narrative Systematic Review of Life Skills Education: Effectiveness, Research Gaps and Priorities. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(3), 362-379.
- NCSS, (1993). *The Social Studies Professional*. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Nichols, B. (2001). *Introduction to Documentary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Nichols, B. (2017). *Belgesel Sinemaya Giriş*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Noh, M. A. M., Shamsudin, W. N. K., Nudin, A. L. A., Jing, H. F., Daud, S. M., Abdullah, N. N. N., & Harun, M. F. (2015). The Use Of Infographics as a Tool for Facilitating Learning. *The International Colloquium of Art and Design Education Research*, April 7-9, 2014, Singapore: Springer, pp. 559-567.
- Oruç, Ş. ve Ateş, H. (2019). Ders Materyali Olarak TRT Çocuk Dergisinin Sosyal Bilgiler Programı Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(1), 76-103.
- Oruç, Ş. ve Liman, E. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Harita ve Şekiller Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 45-159.
- Önder, A. (2016). *Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öngören, S. (1991). *Belgesel Filmin Yapısal Gelişimi ve Türkiye’ye Yansıması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu.

- Önlen, M. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Sevgi-Saygı ve Hoşgörü Değerlerinin Ulusal Gazete Haberlerine Yansımaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Önür, A. (2012). Türkçe Öğretiminde Bilmecenin Yeri ve Önemi. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*, 2(2), 43-53.
- Özaydın, A. (2020). *Animasyon Filmlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Bağlamında İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Özdemir, İ. (2019). *Ortaöğretim 10. Sınıf Öğrencileri İçin Görsel Öğrenmeyi Destekleyen İnfografik Tasarımın Tarih Dersine Olan Tutuma Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özön, N. (1981). *Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özön, N. (1984). *100 Soruda Sinema Sanatı* (2. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özön, N. (2008). *Sinema Sanatına Giriş* (1. Baskı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (3. Baskı). (Ed: C. Öztürk), ss. 1-31. Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. İstanbul: Sürat Yayınları.
- Palma, M. (2009). "Teaching Geograpy Using Films: A Proposal", <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00221340902967325?needAccess=true&role=button> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- Parsa, A. F. (2004). "İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi", <https://www.researchgate.net/publication/308785296> (Erişim Tarihi: 21.04.2022).
- Parvathy, V. & Pillai, R. R. (2015). Impact of Life Skills Education on Adolescents in Rural School. *International Journal of Advanced Research*, 3(2), 788-794.
- Patra, J. N. & Nete, J. (2019). "Value Education System in India", https://www.academia.edu/28652265/Value_Education_System_in_India (Erişim Tarihi: 21.04.2022).
- Paykoç, F. (1987). *Güncel Olaylarla Belirli Gün ve Haftaların Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Pembecioğlu, N. (2005). Belgeselin Sorunları ve Geleceğin Belgeselleri. *Belgesel Film Üstüne Yazılar* (1. Baskı). (Ed: N. Pembecioğlu), ss. 239-262. Ankara: Babil Yayınları.
- Prajapati, R., Sharma, B. & Sharma, D. (2017). Significance of Life Skills Education. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*, 10(1), 1-6.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *Journals on the Horizon*, 9(5), 3-6.
- Priest, C. (2007). Incorporating Character Education into the Early Childhood Degree Program: The Need, and One Department's Response. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 28(2), 153-162.
- Rawlinson, J. (1995). *Yaratıcı Düşünme ve Beyin Fırtınası* (Çev: O. Değirmen). İstanbul: Rota Yayınları.
- Rotha, P. (2000). *Belgesel Sinema* (1. Baskı). (Çev: İ. Şener). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Saban, A. (2002). *Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Sabancı, A. ve Şahin, A. (2005). Öğretmenin Etkinlik Odaklı Hayat Bilgisi Öğretiminde Sınıf Yönetimi Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi: Bilen Öğretmenlerden Bulduran Öğretmene Doğru Eğitimde Yansımalar. *Yeni İlköğretim Programlarının*

- Değerlendirilmesi Sempozyumu*. 14-16 Kasım. Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri, ss. 382-393.
- Safi, H. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisinin Geliştirilmesi Hakkındaki Öğretmen Görüşleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Sagiv, L. & Schwartz, S. H. (2000). Value Priorities and Subjective Well-Being: Direct Relations and Congruity Effects. *European Journal of Social Psychology*, 30(2), 177-198.
- Sağlam H. İ. (2017). *Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. (Ed: R. Turan), ss. 219-228. Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, M. ve Kürüm, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Öğretmen Eğitiminde Yapısal Düzenlemeler ve Öğretmen Adaylarının Seçimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 33(167), 53-70.
- Savage, T. V. & Armstrong, D. G. (1996). *Effective Teaching in Elementary Social Studies*. USA: Prentice Hall.
- Schroeder, R. (2004). Interactive info Graphics in Europe. *Journalism Studies*, 5(4), 563-570.
- Schwartz, S. H. (2006). A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and Applications. *Comperative Sociology*, 5(1-2), 137-182.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values? *Journal Of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Seçkin Kapucu, M. (2016). Fen ve Teknoloji Dersinde Görsel Medya Kullanımına Yönelik Fen Bilgisi Öğretmenlerin Görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 75-90.
- Selanik Ay, T. ve Korkmaz, Ç. (2017). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Kültürel Öğeler Bağlamında “Küçük Hezarfen” Çizgi Filmi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 49-62.
- Selanik Ay, T. ve Öncü, Z. (2019). An Analysis of the Documentary Entitled Talisman of the City as a Teaching Tool in the Values Education. *Review of International Geographical Education Online*, 9(3), 639-662.
- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2005), 141-152.
- Seval, F. (2005). *1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme*. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Pa, 7 - 09 Aralık 2005, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Seyhan, A. (2020). Sosyal Bilgiler Dersinde Finansal Okuryazarlık Becerisinin Kazandırılmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 88-113.
- Sezer, A., Çoban, O. ve Akşit, İ. (2017). Öğretmenlerin Sorumluluk Değeri Algılarının İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 122-144.
- Shamsi, N. (2004). *Modern Teaching of Social Studies*. New Delhi: Anmol Publications.
- Sidekli, S., Yangın, S., Daşdemir, İ. ve Doğramacı, H. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Belgesel Kullanımının Öğrencilerin Ders Başarısına Etkisi. *JASS International Journal of SocialScience*, 6(8), 1053-1065.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting Qualitative Data*. London: Sage Publications.
- Smiciklas, M. (2012). *The Power of Infographics. Using Pictures to Communicate and Connect with Your Audiences*. USA: Pearson Education Inc.
- Smiciklas, M. (2012). *The Power of Infographics: Using Pictures to Communicate and Connect With Your Audiences*. Indiana: Que Publishing.

- Sommerauer, P. & Müller, O. (2014). Augmented Reality In Informal Learning Environments: A Field Experiment in a Mathematics Exhibition. *Computers & Education*, 79(2014), 59-68.
- Söğüt, M. ve Polat, S. (2020). Ters-Yüz Sınıf Modelinin Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Öğretiminde Kullanılmasının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(24), 2472-2504.
- Sönmez, V. (1991). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Sözen, E. ve Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (SBDÖP) Karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi [Anatolian Journal of Educational Leadership And Instruction]*, 6(1), 53-71.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler. İçinde; *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed: G. Can), s. 130. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Sözer, E. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı, Kapsamı ve İlköğretim Programındaki Yeri. İçinde; *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed: Ş. Yaşar), ss. 255-279. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Stephenson, J. (Ed.). (1998). *Values in Education*. London: Routledge.
- Stone, G., Joseph, M. & Jones, M. (2003). An Exploratory Study of the Sports Celebrities in Advertising: A Content Analysis. *Sport Marketing Quarterly*, 2(12), 99-102.
- Suciptaningsih, A. O., Widodo, S. & Haryati, T. (2022). The Implementation of Tembang Macapat Learning as A Means of Primary School Character Education. *Journal of Innovation in Educational and Cultural Research*, 3(4), 508-518.
- Sukma, N. Q. (2016). *The Use Of Infographic To Increase Students' Mastery In Using Preposition In Written Descriptive Text*. (Unpublished Master's Thesis). Semarang State University, Indonesia.
- Susar, A, F. (2004). *Türkiye'de Belgesel Sinemacılar*. İstanbul: Es Yayınları.
- Şahin, C. (2002). *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şam, E. (2015). Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Journal of Educational Science*, 3(4), 47-64.
- Şimşek, N. (2007). *Sosyal Bilgiler Derslerinde, CBS Temelli Uygulama ve Etkinliklerin Öğrenci Başarısına ve Derse Karşı Tutumuna Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tağ Kalafatoğlu, Ş. (2019). Dijital Oyunların Belgesel Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 193-204.
- Tağ, Ş. (2012). *Belgesel Sinema ve Türleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Talas, C. (1990). *Toplumsal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2018). "Öğretim Programlarında Yapılan Güncellemeler Yayınlandı", <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlarinda-yapilan-uncellemeleryayinlandi/icerik/308> (Erişim Tarihi: 12.02.2022).
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2020). "18. Milli Eğitim Şurası Kararları", http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2022).
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2020). "18. Milli Eğitim Şurası Kararları", http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf (Erişim Tarihi: 20.06.2022).
- Tanrıverdi, B., Polat, S. ve Apak, Ö. (2005). Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Gerçekleştirilebilirlik Düzeyleri. *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, 14-16 Kasım 2015, Erciyes Üniversitesi, Sabancı Kültür Sitesi, Kayseri, ss. 1-25.

- Taş, H. (2016). *Mesnevî Destekli Değerler Eğitiminin İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Tutumlarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487
- Tay, B. ve Ünlü, İ. (2016). İlkokul Yurt Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri ve Sosyal Bilgiler Dersleri Öğretim Programlarında Değer ve Değerler Eğitimi. *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (2. Baskı). (Ed: R. Turan ve K. Ulusoy), ss. 287-322. Ankara: Pegem Akademi.
- Tekin, A. (2021). “Batıya Doğru Akan Nehir” İsimli Belgeselin Sosyal Bilgiler Kazanımları Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Tekin, O. (2017). Sanatın Gerçeği: Abartı. *Sanat Tarihi Dergisi*, 19(2017), 139-159.
- Tertemiz, N. (2000). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim. İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tetik, A. ve Arslan, A. (2013). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Kazanımlarının Ulaşılma Düzeyinin Belirlenmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 2(2), 280-294.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tonga, D. (2019). 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: Benzerlikler ve Farklılıklar. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 83-100.
- Topçu Bilir, Z. (2019). *Yaşam Becerileri Programının Beş Yaş Çocuklarının Yaşam Becerileri, Benlik Algıları ve Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Topçubaşı, T. ve Polat, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 3(2), 48-61.
- Torun, F. (2011). *Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa ve Tutuma Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Tosun, T. ve Çalışkan, H. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Kültür ve Miras Öğrenme Alanına İlişkin Pedagojik İçerik Bilgilerinin İncelenmesi. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 2(1), 1-22.
- Tuncil Can, R. (2017). *4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kazanımlarının Program Etkinliklerinin ve Ders Kitaplarının Yapılandırmacılık Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Turan, M. (2017). *Değerler Eğitimi* (7. Baskı). İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, (2022). “Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5caf3d6b618534.17393011 (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- Türk Dil Kurumu, (2022). “Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük”, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.02.2022).
- Uçar, A. ve Karakaş, U. (2017). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Çevre Konularının Öğretiminde Belgesel Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 992-1009.

- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2019). Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi. İçinde; *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (3. Baskı) (Ed: R. Turan ve K. Ulusoy), ss. 1-16. Ankara: Pegem Akademi.
- Uyan Dur, B. İ. (2014). Data Visualization and Infographics in Visual Communication Design Education at the Age of Information. *Journal of Arts and Humanities*, 3(5), 39-50.
- Ünal, F. ve Er, H. (2017). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretimi Zor Olan Soyut Kavramlara İlişkin Bilişsel Yapılarının İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-24.
- Vanderstoep, S. W. & Johnson, D. D. (2009). *Research Methods for Everyday Life: Blending Qualitative and Quantitative Approaches*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Var, A., Ortak, Ş. ve Utkugün, C. (2022). Batıya Doğru Akan Nehir İsimli Belgeselin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 377-396.
- Vogeler, G. (2016). Modelling Digital Edition of Medieval and Early Modern Accounting Documents. *Austrian Centre for Digital Humanities*. https://www.academia.edu/20129900/Modelling_digital_edition_of_medieval_and_early_modern_accounting_documents (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- Ware, C. (2004). *Information Visualization: Perception for Design*. <http://ebookcentral.proquest.com> (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- Williams, F. M. (2002). Diversity, Thinking Styles, and Infographics. 12. *International Conference of Women Engineers and Scientists*. (Unpublished Master's Thesis). Memorial University, St. John's, NF Canada.
- Yalın, H. İ. (2010). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (22. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. İçinde; *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. Baskı). (Ed: B. Tay ve A. Öcal), ss. 30-37. Ankara: Pegem.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2006), 651-662.
- Yazıcı, S. (2008). *Belgesel Destekli Tarih Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yazıcı, S. ve Gazel A. A. (2022). Belgesellerin Tarih Öğretim Yöntemlerine Katkıları: Kuramsal Bir Bakış. *Journal of History School*, 15(58), 2038-2062.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yeşilyaprak, B. (Ed.) (2011). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyurt, E. (2010). Öğretmen Adayları Niteliklerinin İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yöntemine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2010), 25-37.
- Yeter, F. (2019). *Çocuk Dergilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S., Yıldırım, G., Çelik, E. ve Aydın, M. (2014). Bilgi Grafiği (İnfografik) Oluşturma Sürecine Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(24), 247-255.
- Yıldırım, Y. S. (2018). *Eğitimde İnteraktif İnfografik Kullanımının Öğrenci Başarısı, Tutum ve Motivasyonuna Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, Y. S. ve Perdahçı, Z. N. (2019). Eğitimde İnteraktif İnfografik Kullanımının Öğrenci Başarı, Tutum ve Motivasyonuna Etkisi. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 9(3), 449-463.
- Yüksel, İ. ve Sağlam, M. (2014). *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Zarillo, J. J. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: İlkeler ve Uygulamalar* (Çev: B. Tay ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Zarillo, J. J. (2004). *Teaching Elementary Social Studies Principles and Applications*. (2. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.
- Zhang, C. & Morrison, J. (2010). Imparting Culturel Values to Chinese Through Literature. *International Journal of Early Childhood*, 42(2010), 7-6.

EKLER DİZİNİ

Ek 1: Öğrenme Alanı ve Kazanım Kontrol Formu	202
Ek 2: Beceri Kontrol Formu	204
Ek 3: Değer Kontrol Formu.....	205
Ek 4: Belgesel Gözlem Formu.....	206

Ek 1: Öğrenme Alanı ve Kazanım Kontrol Formu

Öğrenme Alanları	Kazanımlar	İnsan Hikâyeleri	Doğa-Gezi	Lezzet	Bilim-Teknoloji	Suç	Kültür- Antropoloji	Popüler Kültür	Tarih	Macera
Birey ve Toplum	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.									
	SB.4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.									
	SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.									
	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.									
	SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.									
Kültür ve Miras	SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.									
	SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.									
	SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.									
	SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.									
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.									
	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.									
	SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.									
	SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.									
	SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.									
	SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.									
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.									
	SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır.									
	SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.									
	SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.									
	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.									

Öğrenme Alanları	Kazanımlar	İnsan Hikâyeleri	Doğa-Gezi	Lezzet	Bilim-Teknoloji	Suç	Kültür- Antropoloji	Popüler Kültür	Tarih	Macera
Üretim, dağıtım ve Tüketim	SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.									
	SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.									
	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.									
	SB.4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.									
	SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.									
Etkin Vatandaşlık	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.									
	SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.									
	SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.									
	SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.									
Küresel Bağlantılar	SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.									
	SB.4.7.2. Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.									
	SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.									
	SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.									
Toplam										

Ek 2: Beceri Kontrol Formu

Beceriler	İnsan Hikâyeleri	Doğa Gezi	Lezzet	Bilim Teknoloji	Suç	Kültür Antropoloji	Popüler Kültür	Tarih	Macera
Araştırma									
Çevre okuryazarlığı									
Değişim ve sürekliliği algılama									
Dijital okuryazarlık									
Eleştirel düşünme									
Empati									
Finansal okuryazarlık									
Girişimcilik									
Gözlem									
Harita okuryazarlığı									
Hukuk okuryazarlığı									
İletişim									
İşbirliği									
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme									
Kanıt kullanma									
Karar verme									
Konum analizi									
Medya okuryazarlığı									
Mekânı algılama									
Öz denetim									
Politik okuryazarlık									
Problem çözme									
Sosyal katılım									
Tablo grafik diyagram çizme ve yorumlama									
Yenilikçi düşünme									
Zaman ve kronolojiyi algılama									
Türkçeyi doğru güzel ve etkili kullanma									
Toplam									

Ek 3: Değer Kontrol Formu

Değerler	İnsan Hikâyeleri	Doğa Gezi	Lezzet	Bilim Teknoloji	Suç	Kültür Antropoloji	Popüler Kültür	Tarih	Macera
Adalet									
Aile birliğine önem verme									
Bağımsızlık									
Barış									
Bilimsellik									
Çalışkanlık									
Dayanışma									
Duyarlılık									
Dürüstlük									
Estetik									
Eşitlik Özgürlük									
Saygı									
Sevgi									
Sorumluluk									
Tasarruf									
Vatanseverlik									
Yardıms severlik									
Toplam									

Ek 4: Belgesel Gözlem Formu

Belgesel Kategorisi	Cümleler / Durumlar / Ek Notlar
İnsan Hikayeleri	
Doğa- Gezi	
Lezzet	
Bilim Teknoloji	
Suç	
Kültür Antropoloji	
Popüler Kültür	
Tarih	
Macera	